

สัมมาทิฐิ

เล่ม ๓

โดย

พระอาจารย์ทูล จิปปปญโญ

วัดป่าบ้านค้อ ต.เขื่อน้ำ อ.บ้านฝ่อ จ.อุตรธานี

คำปรารภ

สัมมาทิฐิ เล่ม ๑-๒-๓ นี้ได้อธิบายวิธีปฏิบัติ เพื่อให้เข้าใจในวิธีการเปลี่ยนความเห็นตามปกติแล้วคนเราจะมีความเห็นเป็นมิจฉาทิฐิ ความเห็นผิดอยู่ในตัวอยู่แล้ว ถ้าไม่แก้ไขก็จะเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้เกิดความเห็นผิดในการปฏิบัติต่อไป จะมีความเพียรในการปฏิบัติอย่างไร ความเพียรนั้นก็จะ เป็นมิจฉาวายาโม เป็นความเพียรผิดตลอดไปจะฝึกสติอย่างไรมีความระลึกได้ในสิ่งใด ความระลึคนั้นก็จะ เป็นไปในทางมิจฉาสติ มีความระลึกผิดตามหลักความเป็นจริงอยู่เรื่อยไป จะทำสมาธิด้วยอุบายใดและวิธีใด ใจจะตั้งมั่นและความสงบเป็นมิจฉาสมาธิคือ เป็นไปในทางที่ผิดทั้งนั้น ความตั้งใจมั่นและความสงบไปในทางที่ผิดทั้งนั้น การปฏิบัตินั้นก็จะเป็นมิจฉาปฏิบัติไปเสียทั้งหมด ผู้ปฏิบัติเองก็จะเกิดความสับสนวุ่นวาย เกิดความลังเลสงสัยในการปฏิบัติของตนเป็นอย่างมาก ถ้าหากได้ไต่ถามกับท่านผู้รู้ที่ได้ผ่านการปฏิบัติมาดีแล้ว ก็จะได้รับอุบายในวิธีแก้ไขให้เป็นสัมมาปฏิบัติได้เป็นอย่างดี จึงนับว่าเป็นผู้โชคดีไป ถ้าหากไปถามกับท่านผู้ที่ไม่เข้าใจก็ยากที่จะได้รับความกระจ่างได้ ความสงสัยในการปฏิบัติของเราจะมีต่อไป คนหลงทางไปถามคนหลงทางด้วยกัน ผลจะเป็นอย่างไรก็พอนึกได้ อุบายการปฏิบัติจะได้รับผลดี หรือไม่ดีอย่างไรขึ้นอยู่กับความเห็น ถ้าความเห็นถูกต้องก็จะขึ้นฝั่งได้อย่างปลอดภัย ถ้าความเห็นผิดก็ลงทะเลไปแบบตัวใครตัวมันช่วยกันไม่ได้ ผู้ให้อุบายในการปฏิบัติ จึงเป็นส่วนสำคัญเป็นอย่างมาก หากได้รับอุบายธรรมที่ถูกต้องจากครูอาจารย์ก็โชคดีไป ถ้าได้รับอุบายธรรมที่ไม่ถูกต้องก็ถือว่าเคราะห์ร้ายไปเพราะในยุคนี้สมัยนี้ อุบายวิธีในการปฏิบัติธรรมมีมาก จึงยากแก่ผู้แสวงหาว่าอุบายในการปฏิบัติอย่างไรถูกต้องอย่างไรผิด ก็ขอมอบให้ท่านได้พิจารณาด้วยสติปัญญาและตัดสินใจด้วยตนเองก็แล้วกัน ขอให้ท่านจงช่วยตัวเองในการแสวงหาธรรมและแสวงหาครู เพื่อจะนำตนเข้าสู่กระแสแห่งพระนิพพานด้วยเทอญ

สารบัญ

คำปรารภ
สัมมาทิฏฐิเล่ม๓
ความคิดฟุ้ง
สมณะหรือสมาธิ
กรรมฐานห้า
อุบายฝึกปัญญา
สมาธิเป็นกำลังเสริม
นิमित
การตีความในนิमित
การสำรวมใจ
มรรค๘
พระอรหันต์ไม่ขาดจากโลก
พระอริยเจ้ามี ๒ ประเภท
ปัญญา๓
ปัญญาในวิปัสสนาญาณ
อัสวักขญาณเกิดขึ้น
ค้นหาพาให้เกิดทุกข์
วิจยะ การเลือกเฟ้น
สมาธิ
คำสอนมี ๒ หมวด

สัมมาทิฏฐิเล่ม๓

ในยุคนี้สมัยนี้มีผู้สนใจภาวนาปฏิบัติกันอยู่มาก อุบายวิธีที่นำมาภาวนาปฏิบัตินั้น จะมีความแตกต่างกันไปบ้างก็ยังไม่ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ ใครจะนึกคำบริกรรมอย่างไรก็ได้ ถ้ามีสติระลึกอยู่ในคำบริกรรมนั้นอย่างต่อเนื่อง ย่อมทำให้จิตมีความตั้งมั่นและสงบได้เช่นกัน เพราะคำบริกรรมเป็นเพียงอุบายให้ใจได้มีสติระลึกอยู่ในปัจจุบัน ไม่ให้จิตคิด

ย้ายออกไปภายนอก เป็นอุบายห้ามจิตไม่ให้ไปคิดในอารมณ์อดีตที่ผ่านไปแล้ว และไม่ให้อใจไปคิดในอารมณ์อนาคตที่ยังไม่มาถึง ให้ค้ำนึ่งในคำบริกรรมที่มีสติอยู่ในปัจจุบันเท่านั้น เพราะตามปกติแล้วใจจะไม่อยู่เป็นปกตินิ่งเฉย ย่อมคิดไปในเรื่องโน้นเรื่องนี้ไม่มีขอบเขตมีทั้งเรื่องเป็นสาระและไม่เป็นสาระเรื่อยเปื่อยไปไม่มีจุดหมายปลายทาง ทั้งเรื่องดีและไม่ดี เรื่องชอบใจและไม่ชอบใจ เรื่องของส่วนตัวบ้างเรื่องของคนอื่นบ้างเรียกว่าจิตจรจัดไร้พรหมแดนหาสาระอะไรไม่แน่นอนเหมือนกับลิงจะนิ่งเฉยให้เป็นปกตินิ่งจึงนิ่งได้ยากจะวอกแวกไปมาคว้านั้นจับนี้อยู่ตลอดเวลา เว้นเสียจะหลับไปชั่วขณะหนึ่งเท่านั้น ใจนี้ก็เช่นกันชอบคิดเรื่องนั้นเรื่องนี้อยู่ตลอดเวลาหาขอบเขตไม่ได้ คิดได้ทั้งดีและชั่วปนกันไปไม่มีจุดหมาย จึงกลายเป็นความคิดฟุ้งซ่าน

ความคิดฟุ้ง

การเกิดความคิดฟุ้งนั้นมีสองลักษณะ ๑. ฟุ้งซ่าน ๒. ฟุ้งไปตามสังขารการปรุงแต่งในสมมุติ ฟุ้ง ๒ ลักษณะนี้ต่างกัน ดังจะอธิบายพอเป็นสังเขปดังนี้

๑. ลักษณะจิตฟุ้งซ่าน เป็นความคิดที่เลื่อนลอย เป็นความคิดกระจายไปในหลายๆ เรื่อง แต่ละเรื่องเมื่อคิดไปจะเกิดความสับสนจับต้นชนปลายไม่หนักแน่น ไม่มีความมั่นใจว่าความคิดนั้นผิดหรือถูกไม่สามารถตัดสินใจได้ เป็นความคิดที่โลเลสะเปะสะปะเรื่อยเปื่อย เป็นความคิดที่ทำให้เกิดความลังเลไม่แน่ใจจึงเกิดความสงสัยในความคิดของตัวเองแบบหาข้อยุติ สรุปลงไม่ได้ เพราะมีหลายเรื่องที่น่ามาคิดช่วงเดียวกัน จึงเป็นความคิดในเรื่องนั้นบ้างคิดในเรื่องนี้บ้าง จะนำมาเป็นบรรทัดฐานในการตัดสินใจไม่ลงตัว จึงเกิดความรำคาญ และเกิดความหงุดหงิดขึ้นที่ใจ เกิดความฉุนเฉียวโกรธง่าย ไม่มีความเพียรที่จะทำอะไรจะทำงานอะไรก็ไม่เป็นขึ้นเป็นอัน ถึงจะทำไปผลของงานก็จะออกมาไม่ดี ลักษณะความฟุ้งซ่านนี้จะมีอารมณ์ที่ไม่ชอบใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่งตกค้างอยู่ที่ยังแก้ไขไม่ได้เป็นต้นเหตุ ในเมื่อนี้ก็คำบริกรรมทำสมาธิก็จะมีอารมณ์ประเภทนี้เกิดขึ้น สติคุมอารมณ์ไม่อยู่ก็จะเกิดความฟุ้งไปในอารมณ์นั้นๆ ในลักษณะอย่างนี้มีไว้จะเกิดในช่วงทำสมาธิเท่านั้น อยู่ตามปกติธรรมดาอารมณ์ความฟุ้งซ่านนี้ก็เกิดขึ้นได้เช่นกัน หรือพิจารณาในหมวดธรรมะอะไรอยู่ ถ้ามีอารมณ์ประเภทนี้แทรกเข้ามา ถ้าสติปัญญาไม่ดีไม่มีความฉลาดในอุบายที่จะนำมาแก้ไข ก็จะกลายเป็นความฟุ้งซ่านไปได้

๒. จิตฟุ้งไปตามสังขาร คำว่าสังขารก็คือสังขารจิตที่คิดไปตามอารมณ์ที่เราเรียก อารมณ์ อารมณ์นี้จะมียู่กับทุกๆ คน มีทั้งอารมณ์เก่าและอารมณ์ใหม่ อารมณ์

กำหนดถึง อารมณ์ที่สะสมมาในอดีตติดอยู่กับใจจนกลายเป็นนิสัยเจ้าอารมณ์ อารมณ์ใหม่หมายถึง การสัมผัสจากภายนอกนะ คือ ตาสัมผัสรูป หูสัมผัสเสียง จมูกสัมผัสกลิ่น ลิ้นสัมผัสรส กายสัมผัสในสิ่งที่อ่อนแข็ง การสัมผัสในอายตนะนี้เองจึงเป็นมูลเหตุให้เกิดอารมณ์ขึ้นที่ใจ เมื่ออารมณ์มีในใจจึงเกิดความชอบใจและไม่ชอบใจเกิดขึ้น อารมณ์ที่ไม่ชอบใจจึงเกิดความเกลียดชังไม่ชอบใจในอารมณ์นั้นๆ จึงเกิดความทุกข์ใจไม่สบายใจขึ้น จึงเกิดการปรุงแต่ง คิดหาวิธีที่จะเอาชนะในการทำอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง กับคนที่เราเกลียดชังนี้ให้ได้ แม้เสียงที่ไม่ชอบใจจากคำพูดของใครก็เกิดอารมณ์แห่งความทุกข์ใจไม่สบายใจ จึงคิดหาวิธีที่จะแก้ไขเอาชนะให้ได้เช่นกัน ฉะนั้นอารมณ์ที่ชอบใจหรือไม่ชอบใจใดๆ ย่อมเกิดมีด้วยกันทั้งนั้น ใครจะเกิดมีอารมณ์ประเภทไหนนั้นขึ้นอยู่กับ การสัมผัสอารมณ์นี้มีสามลักษณะ ๑.อารมณ์ที่มีความชอบใจ ๒.อารมณ์ที่ไม่ชอบใจ ๓. อารมณ์เฉยๆ อารมณ์เฉยๆจะไม่ก่อให้เกิดการฟุ้งไปเป็นสังขาร จะเป็นอารมณ์เจียบอยู่ตามปกติไม่มีกิริยาในการแสดงออกในทางความคิดปรุงแต่งอะไร ไม่สนใจในสิ่งที่มาสัมผัสนั้นๆ

ส่วนอารมณ์ที่ชอบใจ และอารมณ์ที่ไม่ชอบใจ ทั้งสองนี้จะก่อให้เกิดความรุนแรงขึ้นที่ใจ จึงได้เกิดความฟุ้งไปตามอารมณ์นั้นจนลืมหืมตา อารมณ์ที่ไม่ชอบใจจึงคิดไปในทางอิจฉาทาร้อน คิดฟุ้งปรุงแต่งไปในทางอิจฉาริษยาเบียดเบียนเพื่อเอาชนะคนอื่นด้วยความโกรธแค้น คิดฟุ้งไปในวิธีการทำการพูดให้แก่คนอื่นได้รับความเสียหาย เพื่อทำลายชื่อเสียงเกียรติยศให้แก่คนอื่น เพื่อทำลายลาภ ยศ สรรเสริญ และความสุขแก่คนอื่นให้ลดน้อยลงหรือให้หมดไป ความคิดฟุ้งไปในลักษณะนี้เป็นความคิดของบุคคลที่ไม่มีคุณธรรมประจำใจ เป็นความคิดของอันทพาลสันดานชั่ว เป็นความคิดของผู้เห็นแก่ตัวที่มีอัตตาสูง เป็นความคิดที่จะทำให้เกิดความแตกแยกสามัคคี ไม่มีเมตตาธรรม ไม่มีกรุณาธรรม ไม่มีมุนิตาธรรม และไม่มีอุเบกขาธรรมประจำใจ จะทำให้คนอื่นเดือดร้อนด้วยการทำการพูดนี้มากมาย ไม่มีหิริความละอายใจ ไม่มีสติปัญญาความสำนึกตัวได้เลยว่าการทำการพูดอย่างนี้จะทำให้คนอื่นเป็นทุกข์เดือดร้อนอย่างไร หาได้คิดไม่ มีแต่คิดไปฟุ้งไปเพื่อทำลายคนอื่นอยู่ตลอดเวลา หรือผู้ชอบคิดฟุ้งไปในลักษณะการกล่าวขวัณนินทาว่าร้ายแก่คนอื่นก็เช่นกัน จึงเรียกว่าคนนิสัยเสียสันดานชั่วลืมหืมตาเอง ถ้าไม่ชอบใจกับคนใดคนหนึ่งด้วยวิธีใด ใจก็จะผูกโกรธเอาไว้แล้วคิดหาวิธีที่จะทำลายคนนั้นให้ได้ นี้

การพุ่งไปในอนิฏฐารมณ์ คืออารมณ์ที่ไม่ชอบใจ มูลเหตุที่จะให้เกิดอารมณ์ในลักษณะนี้มี
อยู่มาก และจะทำให้เกิดเป็นมิจฉาทิฐิ ความเห็นผิดฝังใจได้อย่างสนิททีเดียว

อิฏฐารมณ์ คืออารมณ์ที่ชอบใจ อารมณ์นี้เป็นอารมณ์พิเศษที่ทุกคนมีความ
ต้องการเป็นอย่าง ทุกคนพากันแสวงหาเพื่อให้ได้มาตามใจชอบ เป็นอารมณ์ที่ทำให้
เกิดความร่าเริงสนุกสนานเบิกบานใจ ไม่มีความเครียดอึดอัดใจ มีแต่ความโล่งโปร่งสุข
ใจสบายใจ เป็นอารมณ์ที่ทำให้เกิดรอยยิ้มภายในใจอยู่ตลอดเวลา **หา**รู้ไม่**ว่า**เป็นอารมณ์ที่
อาบด้วยยาพิษ ดังคำว่า ปิยโต ชายเต โสโก ความโศกเศร้าเสียใจ ความทุกข์ใจ ความ
ตรอมใจ ความอาลัยอาวรณ์นอนไม่หลับ กินไม่ได้ย่อมเกิดจากอารมณ์ประเภทนี้ ถึงจะมี
ความสุขอย่างมหันต์แต่ก็จะเกิดความทุกข์อย่างอนันต์เป็นผลตอบแทนได้เช่นกัน

ฉะนั้นความใฝ่ฝันความต้องการของคนเราในโลกนี้มีจุดหมายในอารมณ์ที่สุขกายสุขใจ
เหมือนกัน**หา**รู้ไม่**ว่า** นี่**คือ**อารมณ์เรียกน้ำตา ถ้ามีความรักมากก็มีความสุขมาก แต่อย่าลืม
ว่านี่**คือ**อารมณ์แห่งความสุขที่จะให้เกิดความทุกข์มากเช่นกัน ความสุขเกิดจากอะไร
ความทุกข์ก็เกิดจากความสุขนั้นๆ **ตาม**ปกติของใจจะคิด**พุ่ง**ไปหา**อารมณ์**ที่จะ**ให้**เกิด
ความสุขนั้น**คือ**อารมณ์ของ**สมมุติ**และ**สังขาร** คำว่า**สังขาร**คือ**การ**ปรุงแต่ง ก็**เพื่อ**ให้**ถูก**ใจ
ตัวเอง เหมือน**การ**ปรุงอาหารจะทำให้เกิดรสชาติออกมาอย่างไรก็ปรุงเอาเอง จะแต่ง
ลักษณะสีกลิ่นรสอย่างไรก็ปรุงแต่งเอง จะให้เกิดความสุขใจสบาย
ใจอย่างไรก็ทำเองทั้งหมด นี่ฉันทิ อารมณ์ใดที่จะปรุงแต่งเพื่อให้เกิดความสุขใจสบายใจ
ก็**ส่ง**ใจ**พุ่ง**ไป**ใน**อารมณ์นั้นๆ เพื่อให้เกิดความรัก ให้เกิดความยินดีพอใจในสิ่งนั้นๆ
เรียกว่า**ยั่ว**ใจ**ให้**เกิด**อารมณ์**นั่นเอง

สังขารการปรุงแต่ง ถ้าไม่มีมูลเหตุก็ปรุงแต่งไม่ได้ เหมือนปากกามีในมือ ถ้าไม่มี
กระดาษมารองรับให้เขียนก็จะไม่เป็นตัวหนังสือให้อ่านได้ นี่ฉันทิ **การ**ปรุงแต่ง ถ้า**ไม่มี**
สมมุติมาเป็น**ตัว**รองรับก็**ปรุง**แต่ง**อะไร**ไม่**ได้**เช่นกัน ฉะนั้นจึงสร้าง**สมมุติ**ขึ้นมาเป็น**ตัว**
รองรับเพื่อจะใช้**ความคิด**ปรุงแต่งได้ เหมือนกับอาหารหวานอาหารคาว พ่อครัวแม่ครัว
จะปรุงอาหารประเภทไหนก็ขึ้นอยู่กับเครื่องปรุงที่มี จะปรุงรสจัดรสจืดหวานมากหวาน
น้อยอย่างไรต้องปรุงให้**ถูก**ใจตัวเอง นี่ฉันทิ **สมมุติ**ในเรื่องใด**ขึ้น**มาก็**ปรุง**แต่ง**ไป**ตาม
สมมุตินั้นๆ **ไป**ให้**ถูก**กับ**วัย**ของตัวเอง ถ้า**วัย**เด็กก็**คิด**พุ่ง**ไป**ตาม**วัย**เด็ก ถ้า**วัย**หนุ่มสาวก็**คิด**
พุ่งไป**ตาม**วัยหนุ่มสาว รูป เสียง กลิ่น รส โภภะ จะ**คิด**ปรุง**ไป**ตาม**ใจ**ชอบให้
กลมกลืน**ไป**ตาม**ความ**อยาก**ของ**ตน ชอบ**ใน**สิ่งใดจะ**คิด**พุ่ง**ไป**ได้**ทั้ง**วัน**ทั้ง**คืน ถ้า**วัย**ที่มี

ครอบครัวก็จะคิดปรุงฟุ้งไปในการสร้างฐานะเพื่อให้ความร่ำรวย ถ้าวัยแก่ก็จะคิดปรุงไปในการรักษาดูแลไม่พุ่มเฟือยในการจับจ่ายใช้สอย เห็นลูกหลานใช้จ่ายมากไปหรือไม่เก็บรักษา ก็จะคิดฟุ้งไปบ่นไปจุกจิกจู้จี้ คิดห้วงคนนั้นห้วงคนนี้ว่าเขาจะอยู่กันอย่างไร ใจก็จะคิดฟุ้งไปในเรื่องความเป็นห่วงในสิ่งนั้นๆ อีกมากมาย ฉะนั้นความรุนแรงที่ฟุ้งไปจะอยู่ในวัยที่มีโรคภัยไข้เจ็บ โรคภัยไข้เจ็บนั้นเองจะเป็นพลังส่งพลังหนุนให้เกิดความฟุ้งไปจนลืมตัว จึงเรียกว่าค้ำค้ำหน้ามืด ก็หมายถึงใจมืดบอดนั่นเอง จึงไม่รู้ว่าอะไรควรหรือไม่ควร เมื่อใจถูกโรคภัยไข้เจ็บครอบงำอยู่ก็จะเกิดความรักความกระแสรุนแรงให้เป็นที่ไปตามใจชอบ ไม่มีหิริความละอายใจ ไม่กลัวบาปอกุศลใดๆ ไม่มีสติปัญญาแก้ปัญหาให้แกใจจึงฟุ้งไปอยู่ตลอดเวลา

ฉะนั้นการฟุ้งไปในสมมุติสังขารนี้จึงเป็นเรื่องใหญ่ในผู้ปฏิบัติภาวนาเป็นอย่างยิ่ง ถ้าผู้ไม่มีสติปัญญาที่ดีก็จะปล่อยใจให้คิดไปตามโรคภัยไข้เจ็บอย่างไม่มีขอบเขต ยังหลงต่อไปว่าตัวเองมีความสุขอยู่กับโรคภัยไข้เจ็บที่อยู่แล้วมีแต่ความเพลิดเพลินร่าเริงอยู่กับความฟุ้งปรุงแต่งใน รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อย่างหน้าตาเฉย ไม่คิดว่าจะเกิดทุกข์โทษภัยให้แกตัวเองแต่อย่างใด มีแต่ความชอบใจใฝ่ฝันในการฟุ้งปรุงแต่งกับสมมุติอยู่ตลอดเวลา ไม่มีคำว่าเบื่อหน่ายรำคาญใจแต่อย่างใด ฉะนั้นผู้ภาวนาปฏิบัติต้องมีสติปัญญาระวังใจอย่าให้อารมณ์ประเภทนี้เกิดขึ้นที่ได้ได้ ถ้าเกิดขึ้นมาก็ต้องใช้สติปัญญาสอนใจอยู่เสมอ ให้ใจได้รู้เห็นทุกข์โทษภัยในความหลงใหลในอารมณ์ที่เกิดขึ้นทำให้ใจมีความเศร้าหมองขุ่นมัว ต้องแก้ไขให้ทันต่อเหตุการณ์ ถ้าปล่อยไว้นานจะเกิดเป็นอารมณ์สะสมทับถมใจมากขึ้น เหมือนกระจกที่ใสสะอาด ถ้าปล่อยให้ฝุ่นละอองเกาะติดอยู่บ่อยๆ ย่อมทำให้กระจกมีดมัวไปได้ จะมองไม่เห็นหน้าตัวเอง หรือเหมือนกับผ้าที่ถูกคราบสกปรกก็ให้รีบซักฟอกเช็ดถูให้หมดไป นี่ฉันใด ใจเมื่อมีอารมณ์ที่สกปรกก็เริ่มใช้สติปัญญามาชำระสะสาง อย่าให้อารมณ์ที่สกปรกนี้ติดค้างอยู่ภายในใจได้ ให้มีความระวังสำรวมรักษาอย่าให้อารมณ์ประเภทนี้เกิดขึ้นที่ใจอีก จึงนับได้ว่าเป็นผู้ปฏิบัติที่ดีมีความฉลาดรอบรู้ในการรักษาใจและฉลาดรอบรู้ในอุบายวิธีแก้ปัญหามาให้หมดจากใจไปได้

ฉะนั้นการภาวนาปฏิบัติต้องศึกษาหลักการและวิธีการให้เข้าใจ คือความในปริยัติให้ถูกกับความหมายให้เข้าใจในคำว่า สมณะ ให้เข้าใจในคำว่า วิปัสสนา เพราะแต่ละอุบายนั้นมีความแตกต่างกัน คำว่าสมณะก็คือการทำสมาธิเพื่อให้ใจมีความตั้งมั่นและมี

ความสงบ คำว่าวิปัสสนา ก็หมายถึงปัญญาที่พิจารณาให้ขึ้นไปตามความเป็นจริงใน
หมวดธรรมนั้นๆ แต่ละอุบายมีความหมายที่ต่างกันอย่างก็ตามเมื่อนำมาปฏิบัติจะเป็น
อุบายเชื่อมโยงต่อกันได้เป็นอย่างดี จึงเป็นแนวทางปฏิบัติให้ขึ้นไปตามคำสอนของ
พระพุทธเจ้าอย่างสมบูรณ์ มิใช่จะทำให้สามารถเพื่อให้ใจมีความสงบตามแบบฉบับของหมู่
คาบสฤทธิดังที่เห็นกันในปัจจุบัน ที่สำคัญคือการเจริญวิปัสสนาแต่ไม่ให้ความสนใจ ไม่
ยอมฝึกความคิดไม่ยอมฝึกปัญญาให้เกิดขึ้นแก่ตัวเอง อย่างมากก็เพียงไปศึกษาในหลัก
ปริยัติ แล้วใช้ปัญญาพิจารณาตามหลักปริยัติไปเท่านั้น จะเข้าใจว่าได้เจริญวิปัสสนา
แล้วในลักษณะอย่างนี้หาใช่ไม่ นี่เป็นเพียงใช้ปัญญาพิจารณาไปตามสัญญาในหมวด
ปริยัติเท่านั้น ยังไม่เป็นการเจริญวิปัสสนาอย่างสมบูรณ์ การเจริญวิปัสสนาหมายถึงใช้
ความสามารถสติปัญญาของตัวเองเป็นหลัก ไม่จำเป็นจะให้ถูกตามประโยคข้อความใน
ปริยัติไปเสียทั้งหมด มิใช่จะยกเอาปริยัติมาพิจารณาให้ถูกต้องทุกประโยคทุกข้อความ
ไปประโยคข้อความนั้นเป็นปัญญาของนักปราชญ์ท่านเขียนไว้เพียงเป็นแนวทางเท่านั้น
ส่วนประโยคข้อความของปัญญาเรา ถึงจะใช้สำนวนข้อคิดที่ต่างกับปริยัติไปบ้าง
ก็ไม่เป็นไร ไม่ทำให้เกิดความเสียหายหลักที่สำคัญนั้นคือความหมายให้ถูกต้องตรงกับ
กับหลักปริยัตินั้นๆ เพราะปฏิภาณโวหารในการใช้อุบายในการพิจารณาไม่เหมือนกัน
ฉะนั้นการฝึกวิปัสสนาหรือฝึกปัญญา อย่าเอาตามตำรา และอย่าทิ้งตำราก็แล้วกัน

สมณะหรือสมาธิ

สมณะ สมาธิ มีความหมายอย่างเดียวกันนั้นคือความตั้งใจมั่นและใจมีความสงบ
จะมีความแตกต่างกันในลักษณะ หยาบ ละเอียด เท่านั้น ผู้ปฏิบัติต้องศึกษาสมาธิทั้งสอง
อย่างนี้ให้เข้าใจ เพื่อจำนำไปภาวนาปฏิบัติให้ถูกกับความหมาย สมาธิ ตั้งใจมั่นมีอุบาย
ทำได้หลายวิธี ในยุคนี้ที่ทำกันอยู่ก็มีคำบริกรรม สัมมาอรหัง คำบริกรรมยุบหนอพอง
หนอ และคำบริกรรมว่า พุทโธ หรือใช้อานาปานสติกำหนดคลุมหายใจ หรือจะมีคำ
บริกรรมอะไรที่ต่างจากนี้ไปก็ได้ ในความหมายก็เพื่อให้ใจมีความตั้งมั่น และใจมี
ความสงบให้ได้ ใครมีความถนัดนึกคำบริกรรมอะไรก็ทำไป อย่าเอาคำบริกรรมมาเป็น
เหตุแยกพรรคแยกพวกให้เกิดความแตกแยกสามัคคีในกลุ่มชาวพุทธด้วยกัน เหมือนการ
รับประทานอาหารธาตุชั้นของใครถูกกับอาหารประเภทใด อาหารประเภทนั้นจะ
เป็นสัปายะ มีความสุขสบายมีคุณภาพเหมือนกับอาหารประเภทอื่น นี่ฉันใด ใครมี

ความถนัดนี้ก็เป็นบริการอะไรก็ได้ ความมุ่งหมายก็เพื่อให้ใจมีความตั้งมั่น และความสงบเท่านั้น

กรรมฐานห้า

อุบายการฝึกสมาธิสมัยครั้งพุทธกาล มีถึง ๔๐ อย่าง ก็ไม่มีปัญหาความขัดแย้งกันแต่อย่างใด ในคำบริกรรมในสมัยครั้งพุทธกาลมีอะไรบ้าง และกำหนดนึกคำบริกรรมอย่างไร ข้าพเจ้าจะอธิบายไว้พอเป็นตัวอย่างสักห้าวิธี มิใช่ว่าข้าพเจ้าจะคิดขึ้นเอง จะมีอยู่ในตำราทั้งหมด คำบริกรรมห้าวิธีนี้ก็มิอยู่ในตัวของเรา คือ เกสา โลมา นขา ทนต์ตา ตะโจ ที่เรียกว่ากรรมฐานห้านั่นเอง กรรมฐานห้านี้เป็นได้ทั้งอุบายของสมณะ และเป็นอุบายในการเจริญวิปัสสนา ในช่วงนี้จะอธิบายในวิธีทำสมณะ ขั้นตอนอย่างอื่นก็เหมือนกับการทำสมาธิทั่วไป การฝึกคำบริกรรมในกรรมฐานห้านี้จะมีความแตกต่างกันโดยกำหนดจิตเพ่งในความหมายของคำบริกรรมนั้นๆ เป็นหลัก เช่น สูดลมเข้านี้กว่า เก หายใจออกนี้กว่า สา เหมือนกันกับคำว่า พุทโธ ที่ต่างกันนั้นในขณะที่นึกคำบริกรรมว่า เกสา อยู่ นั้น ให้ตั้งใจโดยมีสติ ระลึกรู้อยู่กับผม เพ่งไปในม สมมุติให้รู้เห็นใน สี ลักษณะว่าขาวหรือดำ สั้นหรือยาว ให้หายใจโดยปกติ อย่าให้มีความกดดันภายในใจ ใจเพ่งดูรู้เห็นผมให้ชัดเจน ในขณะที่นั้น กำหนดทำวิธีนี้บ่อยๆ ก็จะค่อยรู้เห็นผมนั้นขึ้นมาในใจเอง ต่อไปก็จะนุ่มผมที่เกิดขึ้นจากการเพ่งดูผมนี้ ประกอบในการเจริญวิปัสสนาต่อไปเจริญอย่างไรนั้นจะอธิบายในช่วงต่อไป เพื่อไม่ให้สับสนกันกับวิธีทำสมาธิ

อุบายวิธีทำในคำบริกรรม ว่า โลมา นขา ทนต์ตา ก็เป็นอุบายวิธีทำเหมือนกัน แต่ต่างกันในเรื่องสีสัน ลักษณะของแต่ละอย่างเท่านั้น ส่วนคำบริกรรมว่า ตะโจ ก็มีอุบายทำเหมือนกัน ผู้ฝึกทำใหม่ สติสัมปชัญญะและความระลึกรู้เห็นไม่พอ จะให้รู้เห็นหนังทั้งหมดของร่างกายไม่ได้ ฉะนั้นจึงกำหนดหาจุดของหนังจุดใดจุดหนึ่งมาเป็นอุบายเพ่ง จะเอาแผลเก่าหรือไฝก็ได้ ให้กำหนดจิตเพ่งอยู่กับจุดนั้นๆ ให้รู้เห็นในสีและลักษณะในหนังส่วนนั้นๆ ให้ชัดเจนเมื่อมีความรู้เห็นชำนาญแล้วให้ขยายหนังออกด้วยวิธีเพ่งต่อไป เมื่อฝึกสติขยายหนังอยู่บ่อยๆ ก็จะรู้เห็นหนังชัดเจนมากขึ้น ฐานของสติสมาธิก็จะมีความตั้งใจมั่นมากขึ้น ต่อไปจะเอาหนังมาเป็นอุบายในการเจริญวิปัสสนาได้อย่างชัดเจนร่างกายส่วนอื่นๆ ก็ทำในลักษณะเดียวกัน การพิจารณาด้วยปัญญาทำให้รู้เห็นตามอาการลักษณะของกายส่วนนั้นๆ ให้เป็นไปตามหลักความเป็นจริง คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หรือพิจารณาเป็นอสุภะก็ได้

การทำสมาธิต้องศึกษาในวิธีทำสมาธิให้เข้าใจโดยเฉพาะเรื่องของจิตฟุ้งซ่าน จะปล่อยใจให้ฟุ้งอยู่เรื่อยไปจะแก้ไขไม่ได้เลย นั่นคือผู้ภาวนายังไม่ได้ศึกษาวิธีการปฏิบัติที่สมบูรณ์ เพียงไปศึกษาในวิธีการทำสมาธิอย่างเดียว สติปัญญาความรอบรู้ในวิธีทำสมาธิไม่ได้ศึกษาไว้เลย เมื่อมีปัญหาในขณะที่ทำสมาธิมีจิตฟุ้งซ่านเกิดขึ้นก็ไม่มีวิธีแก้ไข ในเมื่อกำหนดนึกคำบริกรรมทำสมาธิไป จิตชอบคิดเรื่องนั้นเรื่องนี้สติหักห้ามไม่ได้ ก็หยุดจากการทำสมาธินั้นไปเสีย จิตฟุ้งซ่านหรือจิตฟุ้งไปตามสังขารหรือจิตชอบคิดไปตามกระแสธรรมก็หาไม่รู้ จึงเหมาไปว่าจิตฟุ้งซ่านไปเสียทั้งหมด เมื่อจิตชอบคิดไปในทางธรรมก็จะเข้าใจว่าจิตฟุ้งซ่านอยู่นั่นเอง นี่ก็เป็นผู้ไม่มีความรอบรู้ในการปฏิบัติไม่เตรียมพร้อมทางสติปัญญาเอาไว้ จึงไม่เข้าใจว่าอะไรเป็นฟุ้งซ่าน อะไรฟุ้งไปตามสังขาร อะไรจิตชอบคิดในทางธรรม ถ้าผู้มีความฉลาดทางสติปัญญา ก็จะเปลี่ยนอุบายในการภาวนาทันที เพื่อให้เข้ากันได้กับใจที่ชอบคิดนั้นคือเปลี่ยนจากวิธีทำสมาธิ มาเป็นอุบายในการเจริญวิปัสสนาคือใช้สติปัญญาพิจารณาทดแทนสมาธิไป การพิจารณาด้วยปัญญาก็คือการใช้ความคิดนั่นเอง ผู้ที่ยังไม่เคยฝึกความคิดทางปัญญามาก่อนก็จะคิดพิจารณาในธรรมหมวดใดไม่เป็นขึ้นเป็นอัน นี้ก็อะไรไม่ได้คิดไม่เป็นอยู่นั่นเอง เหมือนกับผู้ที่ยังไม่เคยเดินรำบ่วงมาก่อน ไม่ทราบว่าจะยกขาขวากแขนเด่นออกมาทำไหน จับไม้ค้ำก็ไม่วู้จักหัวไม่วู้จักท้ายไม่วู้จักจะร้องเพลงอย่างไรทำนองใด นี่ฉันใด ผู้ที่ไม่เคยฝึกปัญญามาก่อนก็ฉันนั้น เมื่อเปลี่ยนอุบายจากการทำสมาธิมาเป็นปัญญาก็พิจารณาอะไรไม่ได้เลย นี่ก็เป็นผู้ไม่สมบูรณ์ในการภาวนาปฏิบัติ ก็จะเป็นทางตันหยุดกันเพียงเท่านี้

อุบายฝึกปัญญา

การฝึกหัดคิดพิจารณาด้วยปัญญาครั้งแรกอย่าไปจริงจังกับการละกิเลสตัณหาแต่อย่างใด อย่างจริงจังว่าจะต้องรู้จริงเห็นจริงในหมวดธรรมนั้นๆ ได้อย่างชัดเจน อย่างจริงจังว่าจะต้องรู้แจ้งเห็นจริงในมรรคผลนิพพานอะไรเลย ให้คิดพิจารณาภายในคือร่างกายตัวเอง คิดพิจารณาภายนอกแล้วให้น้อมเข้ามาเทียบกับร่างกายเราว่า มีความไม่เที่ยงเหมือนกันอย่างไรๆ มีความทุกข์เหมือนกันอย่างไรๆ มีการแตกสลายไปไม่มีสิ่งใดคงทนอยู่ในโลกนี้ตลอดไป ทุกอย่างก็ต้องสลายกลายเป็นธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ ไม่มีธาตุส่วนใดจะกลับกลายมาเป็นสัตว์เป็นบุคคลอีกต่อไป อุบายการฝึกปัญญาพิจารณาอย่างนี้ก็เพื่อให้เกิดความเคยชิน ให้เกิดความชำนาญในการคิดเอาไว้ อยู่ที่ไหนก็คิดได้พิจารณาได้ จะทำงานทำอาหาร ล้างถ้วยชาม ซักผ้า เข้าห้องน้ำ ก็เอามาเป็นอุบาย

ในการฝึกปัญญาได้ทั้งนั้น จะอยู่ที่ไหนในอิริยาบถใดก็ใช้ความคิดพิจารณาได้เช่นกัน เมื่อเรามีการฝึกปัญญามาดีแล้ว เราจะใช้ปัญญากำจัดความฟุ้งนั้นได้ทันที ถ้าทำสมาธิจิตชอบคิดชอบฟุ้งในเรื่องอะไรไม่สำคัญ เราจะใช้ความคิดทางสติปัญญาพิจารณาในสังขรณ์นั้นๆ กลบความฟุ้งให้ได้ ความคิดความฟุ้งไปในลักษณะใดก็จะหมดไปทันที นี่เป็นวิธีหนามยอกเอาหนามบ่ง หรือเรียกว่าเอาความคิดลบล้างความคิดกันเอง จริงอยู่ความคิดที่ฟุ้งนั้นไม่ดี เป็นภัยต่อการทำสมาธิ แต่เราก็ต้องฉลาดเอาความฟุ้งนั้นมาประกอบกับปัญญาให้เป็น เหมือนกับงูที่มีพิษอันตราย ผู้ที่มีความฉลาดต้องคิดหาวิธีเอาพิษงูนั้นมาทำให้เป็นยาเพื่อแก้พิษงูได้นี้ฉันใด ความคิดของสติปัญญาที่ฉลาดรอบรู้จะมีอุบายนำมาหักล้างในความคิดฟุ้งชานนี้ได้เป็นอย่างดีทีเดียว

ในยุคนี้สมัยนี้จะมีผู้ภาวนาทำสมาธิกันมากไม่ว่าที่ไหนๆ จะสอนทำสมาธิเพื่อให้อใจมีความสงบทั้งนั้น พรรณนาคุณภาพของสมาธิว่าคืออย่างนั้นคืออย่างนี้ไป เพื่อให้ผู้ทำสมาธิมีกำลังใจอยากรู้อยากเห็นในสมาธินั้นๆ จึงรวมกันเป็นกลุ่มเล็กกลุ่มใหญ่ทำกันไปตามคำแนะนำของผู้สอน บางกลุ่มก็สอนให้ทำอย่างนั้น บางกลุ่มก็สอนให้ทำอย่างนี้แล้วแต่ครูผู้สอนมีความถนัดในวิธีไหนก็สอนกันไปภาวนากันไปอย่างนั้น เมื่อออกจากสมาธิแล้วก็ถามว่าเป็นอย่างไรเห็นอะไรบ้างไหม บางกลุ่มก็ถามกันในขณะที่ทำสมาธิอยู่ว่า เห็นอะไรบ้างไหม ถ้ายังไม่เห็นก็แนะนำวิธีจินตนาการสร้างภาพขึ้นมาเพื่อให้เห็นเป็นวิธีจูงใจให้น้อมไปในสิ่งที่อยากจะเห็น เป็นอันว่าทำสมาธิเพื่ออยากเห็นเท่านั้น ผู้สอนก็มีความรู้เพียงเท่านี้ก็สอนได้เพียงเท่านี้ ผู้ปฏิบัติตามก็เข้าใจได้เพียงเท่านี้เช่นกัน บางกลุ่มก็สอนให้จิตว่าง บางกลุ่มก็สอนด้วยวิธีขยับมือทำอย่างนั้นอย่างนี้ไป หรือมีวิธีอย่างอื่นอีกมากมายในความหมาย ก็เพื่อให้จิตมีความตั้งมั่นให้จิตมีความสงบเช่นเดียวกัน ฉะนั้นในยุคนี้สมัยนี้จะมีผู้สอนและผู้ภาวนาจะรู้เพียงสมาธิความสงบเท่านั้น แทบทุกกลุ่มถ้าผู้นำประกาศว่าให้พากันภาวนา ทุกคนก็จะเข้าใจว่าต้องนึกคำบริกรรมทำสมาธิเพื่อให้อใจมีความสงบกันทั้งนั้น นี่ก็น่าจะเห็นใจเพราะครูผู้สอนท่านมีความรู้ความสามารถเพียงเท่านี้ จะสอนให้ภาวนาปฏิบัติสูงขึ้นไปกว่านี้ยังไม่ได้ เหมือนครูผู้มีความรู้ในระดับต่ำก็ต้องสอนใน ก. ไก่ ข. ไช้ กันไป นี้ฉันใด ผู้สอนสมาธิที่มีความรู้น้อย ไม่เข้าใจในการสอนในวิธีภาวนาปฏิบัติในระดับสูงก็อย่าไปสอนเลย เมื่อสอนผิดให้ข้อมูลให้อุบายในการสอนผิด ผู้ภาวนาปฏิบัติก็จะผิดไป จึงยากในการแก้ไขให้ถูกต้องได้

ตามปกติพวกเราทำสมาธิกันอยู่แล้ว แต่เป็นการทำสมาธิขั้นพื้นฐาน ยังไม่ถึงสมาธิขั้นละเอียดในระดับสูง คือ อธิปนาสมาธิ ยังไม่ถึงรูปฌาน อรูปฌาน แต่อย่างไร เป็นเพียงขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ ความตั้งใจมั่นเท่านั้น สมาธิในระดับนี้ถ้าฝึกสติปัญญา มาประกอบในการปฏิบัติได้ ก็จะทำให้การปฏิบัติก้าวหน้าไปด้วยดี มีกำลังพอจะเชื่อมโยงต่อการเจริญวิปัสสนาได้ คิดพิจารณาในสังขารได้แล้ว ถ้าพื้นฐานทางปัญญา ไม่มี กำลังของสมาธิที่มีอยู่ก็ตามจะหยุดกันเพียงเท่านี้จะต่อไปอีกไม่ได้เลย ฉะนั้นผู้ปฏิบัติต้องฝึกปัญญาไว้ให้ดี เพื่อจะนำมาประกอบกับสมาธิให้มีกำลังหนุนซึ่งกันและกัน ให้มี สติสมาธิ สติปัญญาอยู่ในตัวเราอย่างสมบูรณ์จึงจะเป็น สติพลัง สมาธิพลัง ปัญญาพลัง เมื่อพลังทั้งสามนี้รวมกลุ่มกันได้เมื่อไร การปฏิบัติภาวนาก็จะก้าวหน้าไปไม่มีการถอยหลังและหยุดอยู่กับที่แต่อย่างใด ถ้าภาวนาเอาเพียงสติสมาธิเท่านั้นก็จะอยู่กันเพียงเท่านั้น ถ้าหากสมาธิเสื่อมก็จะหมดสภาพไปหรือถดถอยไป เหมือนกับแม่สีที่เข้มข้นจะเอาไปทาไปพ่นเฟอร์นิเจอร์ให้เกิดความสวยงามไม่ได้เลย จึงใช้น้ำมันสนหรือทินเนอร์เข้าไปผสมให้แม่สีนั้นละลายตัวก่อน จึงจะนำไปพ่นทาอะไรให้เกิดความสวยงามได้ ฉะนั้น การทำสมาธิ เป็นอุบายวิธีที่สร้างความเป็นกลุ่มของใจไม่ให้กระจายออกไปสู่อารมณ์ภายนอกเรียกว่าอุบายพักใจ ถ้าพักบ่อยๆ ก็จะเกิดความเคยชินและจะกลายเป็นนิสัยไม่อยากจะคิดในสิ่งใดๆ ก็จะกลายเป็นใจที่ขี้เกียจในการคิดการดำริพิจารณาด้วยปัญญาไป ฉะนั้นจึงสร้างปัญญาขึ้นมาประกอบกับสมาธิ เพื่อจะดึงเอากำลังจากสมาธิมาเสริมปัญญาเพื่อจะได้พิจารณาอะไรได้อย่างคล่องตัว สมาธินั้นก็จะเกิดประโยชน์มีคุณค่าให้แก่ผู้ภาวนาได้เป็นอย่างดี

ฉะนั้นผู้ปฏิบัติภาวนาต้องฝึกความฉลาดรอบรู้ทางสติปัญญาให้เกิดมีแก่ตัวเอง ในเมื่อการภาวนาปฏิบัติเกิดความขัดข้องสงสัยในสิ่งใด ก็จะเอาสติปัญญาเราเข้ามาแก้ไขให้ทันต่อเหตุการณ์ คำว่าปัญญา ความรอบรู้ ในที่นี้ก็คือรอบรู้ในอุบายการทำสมาธิ และรอบรู้ในสังขารทั้งปวงนั่นเอง ทำสมาธิอย่างไรจะเป็นไปในทางที่ถูกต้อง ทำอย่างไรจะให้มีสมาธิก้าวหน้าไปไม่ถอยหลัง ทำอย่างไรที่จะให้เกิดเป็นสัมมาสมาธิ ทำอย่างไรจะไม่ให้เกิดเป็นโมหะสมาธิและจะมีวิธีหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดเป็นมิจฉาสมาธิได้อย่างไร ต้องศึกษาให้เข้าใจใช้ปัญญาพิจารณาให้รอบรู้เอาไว้ เพื่อจะได้แก้ปัญหาให้แก่ตัวเองได้อย่างถูกต้อง การทำสมาธิด้วยความโง่เขลา ก็เหมือนเอาน้ำธรรมดามาทำเป็นก้อนน้ำแข็ง เมื่อเป็นก้อนแล้วก็เอามาวางไว้ไม่กี่นาที ก้อนน้ำแข็งก็จะละลายกลายเป็นน้ำธรรมดาไป แล้ว

นำเอามาทำเป็นก้อนน้ำแข็งใหม่ เอามาวางไว้ก็ละลายอีก ถ้าทำอยู่อย่างนี้ก็ได้รับความเย็นจากน้ำแข็ง เพียงเท่านั้น เพียงระงับความร้อนได้บ้างครั้ง บางคราวเท่านั้น นี่ฉันใด การทำสมาธิเพื่อให้ใจมีความสงบก็ฉันนั้น ถึงจะทำสมาธิให้ใจมีความสงบลงได้แล้วก็ตาม เมื่อออกจากสมาธิแล้วก็ต่อไปทางสติปัญญาไม่เป็น ก็นั่งจับเจ้าซิมเชอยู่ที่นั่นปล่อยให้กำลังของสมาธิเสื่อมไปโดยเปล่าประโยชน์ แล้วทำสมาธิใหม่ เมื่อจิตมีความสงบแล้วก็ออกมาจับซิมเชต่อไปจะมีประโยชน์อะไร จะทำไปจนถึง วันตายก็ตายฟรีๆ ไม่มีทางที่จะได้บรรลุมรรคผลอะไรเลย นี่เรียกว่าทำสมาธิแบบโง่เขลา เป็นสมาธิหัวหลักหัวตอ เป็นโหมะสมาธิ หลงงมภายในความสุขของสมาธิจนลืมตัว ไม่มีความฉลาดรอบรู้ที่จะนำเอาสมาธิความสงบนี้ไปประกอบกับสติปัญญาอะไรเลย

สมาธิเป็นกำลังเสริม

การทำสมาธิมีความสำคัญเป็นอย่างมากทีเดียวเมื่อทำแล้วให้เอามาเสริมกับปัญญาให้เป็น ไม่เช่นนั้นจะเสียประโยชน์และเสียเวลาไปเปล่า เหมือนกับลิงที่ได้มะพร้าวมาแล้ว อุ้มไปอุ้มมาก็โยนทิ้งเท่านั้นเองของดีที่มีอยู่ในมะพร้าวนั้นจะไม่ได้กินแต่อย่างใดหรือเหมือนไก่เห็นเพชรพลอยก็จะปล่อยทิ้งไปไม่เกิดประโยชน์อะไร นี่ฉันใด ใจที่ทำให้เกิดสมาธิได้แล้วก็ปล่อยทิ้งไป ก็เพราะความไม่เข้าใจที่จะนำมาประกอบกับปัญญานั้นเอง ทำก็สักว่าทำไปเท่านั้น เรียกว่าทำสมาธิไม่มีหลักสูตร จึงเป็นทางตันอยู่เพียงเท่านั้น การทำสมาธิให้จิตมีความตั้งมั่นหรือความสงบ โดยแท้จริงแล้วเป็นอุบายเสริมให้กับปัญญาได้เป็นอย่างดีมิใช่ทำเพื่อให้เกิดปัญญาแต่อย่างใด หน้าที่ของสมาธิเป็นเพียงกำลังเสริมเท่านั้น จะนำไปเสริมทางผิดทางถูกนั้นขึ้นอยู่กับผู้น้อมไปใช้งาน ถ้าผู้มีความฉลาดก็นำไปประกอบกับสติปัญญา ให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในสังขารธรรม ถ้าผู้โง่เขลาปัญญาทึบก็จะนำไปเสริมในทางที่ผิด ก็จะเกิดเป็นมิจฉาสมาธิไปจะแก้ไขไม่ได้เลยเพียงมีความสุขใจไปชั่วระยะหนึ่งแล้วก็เสื่อมไปเท่านั้นเอง จะทำสมาธิให้ใจมีความสงบอยู่ร้อยครั้งพันครั้งก็จะเป็นไปในลักษณะเวียนวนกันอยู่อย่างนั้น ที่เข้าใจว่าปัญญาจะเกิดจากสมาธิก็จะกลายเป็นความฝันไป ถ้าพูดกันมานานแต่ไม่มีใครทำให้ปัญญาเกิดขึ้นจากสมาธินี้เลย นอกจากผู้ที่ท่านเคยได้ฝึกปัญญามาดี แล้วเอาปัญญาที่มีอยู่ไปประกอบกันกับสมาธิเท่านั้น เพราะสมาธิเป็นสื่อกลางเพียงเป็นกำลังเสริมจะเสริมไปในทางดีก็ดีไป เอาไปเสริมทางที่ผิดก็ผิดไป เช่นเอาไปเสริมทางคิรีจจานวิชาในทาง

ไสยศาสตร์เครื่องรางของขลังก็ได้ กำลังของสมาธิเป็นเพียงองค์ประกอบจะนำไปประกอบทางที่ดีหรือไม่ดีขึ้นอยู่กับความเห็นของแต่ละบุคคลนั่นเอง

ฉะนั้นการทำสมาธิให้จิตมีความสงบนั้นย่อมทำได้ คนเป็นมิจฉาทิฐิ คนเป็นสัมมาทิฐิก็ทำให้จิตมีความสงบเป็นสมาธิได้ ถ้าผู้เป็นมิจฉาทิฐิทำสมาธิก็จะกลายเป็นมิจฉาสมาธิความตั้งใจมันผิดไป ถ้าผู้เป็นสัมมาทิฐิความเห็นถูกเห็นชอบ เมื่อทำสมาธิก็จะเป็นสัมมาสมาธิ ความตั้งใจมันชอบธรรมต่อไป เพราะทิฐิความเห็นเป็นตัวแปรให้สมาธิผิดได้ถูกได้ ฉะนั้นการทำสมาธิจึงเป็นตัวเสริมในความเห็นเท่านั้น เหมือนกับยาพิษที่ติดอยู่ในขวด ถ้าขวดนั้นยังไม่ได้ล้างยาพิษให้หมดเชื้อไป ยาที่ดีมีคุณภาพ ถ้านำไปบรรจุในขวดที่มียาพิษ ยาพิษก็จะซึมเข้าไปในยานั้นๆ ยาที่มีคุณภาพที่ดีก็จะกลายเป็นยาพิษไป เมื่อนำไปใช้ก็จะอันตรายทันทีนั้นใด ความเห็นผิดความเข้าใจผิดนี้จึงเป็นเรื่องใหญ่ในการภาวนาปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง เพราะความเห็นผิดนี้จะเป็นสายเชื่อมโยงไปสู่สมาธิ ใจที่เป็นสมาธิกับใจที่เป็นมิจฉาทิฐิความเห็นผิดเป็นใจดวงเดียวกัน จึงกลมกลืนกลายเป็นความเห็นผิดไปโดยไม่รู้ตัว เมื่อทำสมาธิมากขึ้นกำลังของสมาธิก็ไปเสริมมิจฉาทิฐิเพิ่มขึ้น จึงเกิดนิมิตเป็นสังขารออกหลอกตัวเอง ก็เกิดความเข้าใจผิดความหลงผิดไปว่า การรู้เห็นในนิมิตนั้นว่าเป็นของดีไป ตีความเอาเองว่าเป็นธรรมอย่างนั้นอย่างนี้ไป และเข้าใจว่าตัวเองภาวนาถูกต้องแล้ว ถ้าไปกับเพื่อนฝูงหรือได้พบครูอาจารย์ที่ปฏิบัติภาวนาที่รู้เห็นเป็นเหมือนกัน ก็จะพูดคุยกันรู้เรื่องเป็นอย่างดี จะมีคำชมเชยซึ่งกันและกันไปในตัว เมื่อมีท่านผู้รู้จริงเห็นจริงท้วงติงว่าไม่ถูกเมื่อไร ก็จะแสดงอาการทางใจต่อต้านทันทีหรือแสดงออกมาทางกาย ออกมาทางวาจาต่อต้านเลยก็ได้ ผู้ปฏิบัติภาวนาเป็นในลักษณะนี้จะมีทิฐิมานะ อตฺตาสูมมาก จึงยากที่จะแก้ไข หรือแก้ไขไม่ได้เลยตลอดชีวิต

จะเรียกว่าวันเวย์ของชีวิตก็ไม่ผิด เหมือนการขับรถที่ขาดความระวัง ไม่รู้กฎจราจร ไม่รู้จักป้ายที่ห้ามตามเส้นทาง เมื่อขับรถเข้าไปในวันเวย์แล้วจะกลับรถไม่ได้เลยจะวิ่งเตลิดเปิดเปิงไปจนถึงที่สุดของเส้นทางนั้น นั้นันใด ถ้าภาวนาปฏิบัติผิดแนวทางของสัมมาทิฐิ ก็จะกลายเป็นมิจฉาปฏิบัติตลอดไป ในชาตินี้จะปิดฉากแห่งมรรคผลนิพพานลงทันทีชาติหน้าจึงว่ากันใหม่ ในยุคนี้ถึงจะมีอุบายการภาวนาปฏิบัติหลายรูปแบบก็ตาม แต่ก็มีอุบายหนึ่งนั่นแหละถูกต้องที่สุด และตรงต่อมรรคผลนิพพานที่สุด ข้าพเจ้ามีความมั่นใจว่า ในยุคนี้สมัยนี้ยังมีผู้ปฏิบัติภาวนาได้บรรลุมรรคผลนิพพานมีอยู่

ถ้าปฏิบัติให้ถูกต้องตามคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว คุณธรรมจะเกิดขึ้นที่ใจทันที หรือผู้ที่กำลังอ่านหนังสือนี้ก็เป็นได้ ให้ปฏิบัติภาวนายู่บ่อยๆ อย่างท่วงท่าให้ห่างกันสัก อีกวันหนึ่งท่านก็จะได้เป็นผู้รู้เห็นเป็นปัจเจกตั้งตามความเป็นจริงในธรรมได้ด้วยตัวท่านเอง ฉะนั้นการปฏิบัติเพื่อให้พ้นไปจากกระแสของโลภนี้ ผู้ปฏิบัติต้องศึกษาอุบายวิธีแนวทางให้เข้าใจ มีอุบายธรรมมาสอนตัวเอง เพื่อให้เกิดความกลัว ในการ เกิด แก่ เจ็บ ตาย กลัวต่อการเวียนว่ายตายเกิดในภพทั้งสาม ถ้ามีความกลัวในภพชาติที่เกิดเมื่อไร อุบายที่จะหาช่องทางเพื่อให้พ้นไปจากภพทั้งสามนี้ไม่มีปัญหาอะไร ถึงวันนั้นก็จะรู้ช่องทางด้วยตัวเอง

นิมิต

ส่วนมากผู้ภาวนาจะมีความเข้าใจว่า นิมิตต้องเกิดขึ้นจากจิตมีความสงบเป็นสมาธิ มีตำราได้อธิบายไว้มากมาย นิมิตมีศัพท์พูดกันได้หลายอย่าง เช่น สุบินนิมิต อุกหนิมิต ปฏิภาคนิมิตฯ แต่จะอธิบายให้ขบคิดไว้ในที่นี้สักเล็กน้อยพอรู้ในความหมายเพื่อให้ท่านผู้อ่านได้เข้าใจในนิมิต และวิธีปฏิบัติต่อนิมิตนั้นๆ เอาไว้ เพื่อจะได้นำไปเป็นอุบายในการแก้ไขในเมื่อท่านมีนิมิตเกิดขึ้น ผู้ภาวนาทำสมาธิชอบมีนิมิตเกิดขึ้นอยู่เสมอ แต่ก็ไม่ได้เกิดขึ้นเหมือนกันทุกคนเพราะนิสัยไม่เหมือนกัน แต่นิมิตบางอย่างจะเกิดขึ้นเหมือนกันได้ เช่น สุบินนิมิต และผัสสะนิมิต ส่วนอุกหนิมิตนั้นจะเกิดขึ้นจากจิตมีความสงบเป็นสมาธิเท่านั้น สุบินนิมิตนั้นเกิดขึ้นจากการนอนหลับ ที่เรียกว่าความฝัน ผัสสะนิมิตเกิดจากการสัมผัสจากภายนอก ส่วนปฏิภาคนิมิตนั้น หมายถึง การจำแนกแยกแยะในความหมายในนิมิตนั้นๆ เมื่อรู้จักความหมายแต่ละนิมิตนั้นแล้ว การแก้ไขในนิมิตต่างๆ ที่เกิดขึ้นจะไม่มีปัญหาอะไร จะมีอุบายแก้ไขได้ทันที เฉพาะปฏิภาคนิมิตเป็นสำคัญเป็นตัววิจารณ์จำแนกในนิมิตนั้นๆ ให้ถูกกับความหมาย หรือเรียกว่า ตีความหมายในนิมิตนั่นเอง หรือเรียกว่าความฉลาดทางปัญญาที่ไม่ผิด เพราะเป็นการเรียบเรียงในเหตุการณ์ของนิมิตที่เกิดขึ้น ว่านิมิตนั้นเกิดขึ้นด้วยเหตุอันใด และจะมีผลเป็นอย่างไร เป็นลักษณะทบทวนดูทั้งเหตุและผลของนิมิตนั้นๆ ถ้าผู้ไม่มีปฏิภาคนิมิตก็ยากที่จะแก้ไขในนิมิตทั้งหลายได้

สุบินนิมิต คือนิมิตที่เกิดจากการนอนหลับแล้วฝันไป จะฝันอย่างไรนั้นมีมากมาย ฝันบางอย่างพอเชื่อถือได้เพราะเป็นจริงตามนั้น ฝันบางอย่างเชื่อถือไม่ได้เลย ฝันบางอย่างเกิดจากธาตุขันธ์ไม่ปกติฝันบางอย่างเนื่องจากอารมณ์ของใจที่ตกค้าง ฝัน

บางอย่างเนื่องจากสัญญาความจำ บางครั้งเป็นสัญญาความจำจึงเกิดนิมิตขึ้นมา บางครั้งเป็นสัญญาความจำในอดีต นิมิตบางอย่างเป็นเรื่องของตัวเอง นิมิตบางอย่างเกี่ยวข้องกับคนอื่นสัตว์อื่น นิมิตบางอย่างเป็นเรื่องอนาคตที่จะได้พบเห็นและเป็นไปตามนั้น เช่น พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงสุบินนิมิต ๑๖ ข้อ ที่พระพุทธเจ้าทรงทำนายเอาไว้ แล้วก็เป็นอย่างนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลไม่มีปฏิภาคนิมิตพอที่จะนำมาเป็นวิทกวิจารณ์ได้ จึงได้เล่าถวายแด่พระพุทธเจ้าเพื่อทรงทำนาย ที่เรียกว่า พุทธทำนาย ๑๖ ข้อ นั้นเอง สุบินนิมิตอะไรที่เราเคยฝันไป ถ้ามีปัญญาดีก็เอามาตีความหมายให้เป็นธรรมก็ได้ ไม่จำเป็นจะต้องตีความไปในเรื่องเคราะห์ซึ่งเวรร้ายที่จะทำให้เกิดความกังวลใจ ถ้าสิ่งนั้นเกิดขึ้นกับเราจริง ก็ให้มันเกิด ไม่จำเป็นจะต้องหาหมอมมาแต่งแก้เสียเคราะห์สะเดาะนาม ปฏิบัติธรรมต้องเชื่อกรรมเป็นหลัก ว่าอะไรจะเกิดก็ให้มันเกิด เราพร้อมแล้วที่จะรับผลของกรรมนั้นๆ อย่างเต็มตัว เมื่อเราทำกรรมไม่ดีเอาไว้อย่างไร กรรมให้ผลเมื่อไรก็ต้องยอมรับ เราเชื่อกรรมและเชื่อผลของกรรม เราทำกรรมอะไรไว้ กรรมดีและกรรมชั่ว เราจะต้องรับผลของกรรมนั้นต่อไป กรรมให้ความเป็นธรรมแก่เราทุกคนอยู่แล้ว แต่คนเรามีนิสัยเสีย ตัวเองทำกรรมที่ไม่ดีอะไรไว้ไม่อยากจะทำกรรมดี สมมุติว่า เราทำกรรมที่ไม่ดีและทำกรรมดีเอาไว้ แต่อยากได้รับผลดีทั้งหมดผลที่ไม่ดีไม่ต้องการทั้งที่ตัวเองได้ทำเหตุไม่ดีเอาไว้แล้ว

อุคหนิมิต คือนิมิตที่เกิดขึ้นจากจิตสงบของสมาธิ นิมิตนี้เกิดขึ้นหลายรูปแบบ เช่น นิมิตเป็นลักษณะน่ากลัว นิมิตเป็นลักษณะทำให้เกิดความชอบใจ นิมิตเป็นลักษณะเกลียดชัง นิมิตเป็นลักษณะก่อให้เกิดโรค นิมิตเป็นลักษณะโทสะ นิมิตเป็นลักษณะมีดปิดบัง นิมิตเป็นลักษณะความลุ่มหลง นิมิตที่เกิดขึ้นกับผู้ทำสมาธิมีอีกมากมาย ถ้าเกิดขึ้นจากจิตสงบเรียกว่าอุคหนิมิตด้วยกันทั้งหมด เมื่อเกิดขึ้นแล้วในลักษณะใด ก็ใช้ปฏิภาคนิมิตมาวิพากษ์วิจารณ์ตีความหมาย ว่าลักษณะอุคหนิมิตนั้นควรจะเป็นอย่างไร อะไรเป็นเหตุให้เกิดนิมิตนี้ขึ้น **อุคหนิมิตที่เกิดจากสมาธินี้ถ้าไม่ทำความสนใจอะไรก็ปล่อยทิ้งไปได้ เหมือนกับสุบินนิมิตที่นอนหลับแล้วฝันไป** ถ้าไม่นำมาตีความทิ้งไปเสีย อย่าคิดว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ **อุคหนิมิตนี้ก็เช่นกันเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะปล่อยทิ้งไปก็ได้ จะเป็นนิมิตในลักษณะใดก็ไม่ให้ความสนใจ** **ไม่ต้องใช้ปฏิภาคนิมิตเข้าไปประกอบวิพากษ์วิจารณ์ ปล่อยให้เป็นเรื่องของสังขารไปเสีย**

การตีความในนิมิต

อีกรูปแบบหนึ่ง เมื่ออุกนิมิตเกิดขึ้นในลักษณะใด จะใช้ปฏิภาคนิมิตเข้าไป
วิพากษ์วิจารณ์เอาสิ่งที่ไม่ดีประโยชน์มาทำให้เกิดประโยชน์ได้เอาสิ่งที่ไม่ดีคุณค่ามา
ตัดแปลงให้เกิดมีคุณค่าได้เหมือนกับเราเดินป่าไปเห็นขวากหนามต่างๆ ตามปกติแล้วก็
ไม่ควรกระโดดเข้าไปในกอหนามนั้นๆ เพราะทำให้เจ็บตัวเปล่า ถ้าจะเอาผลประโยชน์
จากหนามนั้นก็ใช้ความระวังอย่าให้หนามทิ่มแทงให้เจ็บตัวก็ต้องหาช่องทางหาวิธีตัดเอา
หนามนั้นมาล้อมบ้านหาวิธีเอามาช่วยป้องกันสิ่งของเราได้ เพื่อป้องกันไม่ให้สัตว์เข้าไป
ทำลายสิ่งของของเรา นี่ฉันใด อุกนิมิตนี้ ถ้าเราจะนำมาเป็นอุบายประกอบกับปัญญา
พิจารณาก็ได้ ก็จะทำให้เกิดประโยชน์เป็นอุบายสอนตัวเองได้เช่นกัน จึงขึ้นอยู่กับ
สติปัญญาและความฉลาดของแต่ละคนเท่านั้น สมมุติว่านิมิตเห็นปราสาทที่ใหญ่โตและ
สวยงาม มีนางฟ้าห้อมล้อมเป็นบริวารคอยเรออยู่มากมายหลายพันคน มีความสวยสุด
สะกดตา นิมิตในลักษณะอย่างนี้จะปดดับสองคมได้ ถ้าคนโง่ตีความก็ตีไปอีกอย่าง
หนึ่ง ถ้าคนฉลาดตีความก็ตีไป อีกรูปแบบหนึ่งไม่เหมือนกัน ถ้าคนโง่ตีความก็จะตีไปว่า
ปราสาทหลังนี้คงจะเป็นปราสาทของเรา ถ้าเราตายไปก็จะได้ไปเกิดอยู่ในปราสาทหลังนี้
แน่นอน จะมีความสุขสบายใจเบิกบานใจและมั่นใจว่า อบายภูมิ เราไม่ได้ไปแล้ว
เพราะมีปราสาทเป็นของเรา คนโง่จะตีความไปในลักษณะนี้ ถ้าผู้มีความฉลาด ทาง
สติปัญญาที่ดีก็จะตีความว่า ปราสาทนี้สำหรับรองรับผู้ยังตกเป็นทาสของกามคุณ
สำหรับผู้ยังท่องเที่ยวเกิดตายอยู่ในโลกนี้ได้อยู่อาศัย ทำให้เกิดความหลงในความ
สวยงาม สำหรับที่พักของคนสติอ่อนปัญญาทรมที่ยังหลงใหลใฝ่ฝันกันอยู่ ดังคำว่า โลก
นี้สดสวยน่าอยู่น่าอาศัย คุณมูมโง่คนใดมีแต่ความสง่างามองเหมือนราชรถ แล้วตีความ
ต่อไปว่า คนเขลาเท่านั้นที่ติดอยู่ข้องอยู่ คนที่มีความฉลาดรอบรู้หาข้ออยู่ไม่ และอาจ
ตีความต่อไปอีกว่า ปราสาทนี้เกิดขึ้นจากกิเลสมารนิมิตขึ้นมาเพื่อหลอกเราให้หลงใน
ภพชาติต่างๆ เราเกิดตายอยู่ในโลกนี้มายาวนานก็เพราะหลงกลลวงของกิเลสตัณหา
เหล่านี้ ปราสาทหลังนี้เป็นที่พักของคนหลงอยู่ในภพทั้งสาม สำหรับให้คนโง่เข้าอยู่
อาศัยเท่านั้น เราจะทำตัวเป็นคนโง่หรือคนฉลาด ถ้าจะฝึกตัวเป็นคนฉลาดเราก็อเข้าไป
หลงติด อย่าไปยินดียินดีเข้าไปให้ความสำคัญกับปราสาทนี้เลย เมื่อมีนิมิตอย่างนี้เกิดขึ้นกับ
เราเราจะตีความอย่างที่ได้อธิบายมานี้จะเป็นการตีความถูกต้องที่สุด

อุกนิมิตอีกรูปแบบหนึ่ง เป็นลักษณะขะเขย่งไม่ชอบใจ เช่น เมื่อจิตมีความ
สงบในสมาธิแล้ว จะเกิดนิมิตขึ้น เหมือนกับตัวเราได้นั่งนอนอยู่ในหลุมส้วม มีมูตรครูดที่

นำหมิ่นเต็มตัวไปหมด มีหมุ่นอนตัวน้อยตัวใหญ่โตไปมาหาช่องว่างไม่มีเลย เมื่อจิตได้ถอนออกจากสมาธิแล้ว การตีความในนิมิตนี้ก็มีอยู่สองนัยเช่นกัน ถ้าผู้ที่ไม่มีความฉลาดทางสติปัญญา ก็จะตีความหมายไปว่า จะมีเหตุชั่วร้ายอันสกปรกเกิดขึ้นแก่ตัวเราเป็นแน่ จะเป็นเคราะห์เชิงเวรร้าย สิ่งที่ไม่ดีไม่งามจะเกิดขึ้นก็จะเกิดความไม่สบายใจ มีความระแวงว่าสิ่งที่ชั่วร้ายต่างๆ จะเกิดขึ้นกับตัวเองอยู่ตลอดเวลา การหาทางออกก็จะไปหาหมอแต่งแก้เสียเคราะห์สะเดาะนาม เพื่อให้หายจากเคราะห์หามยามร้าย ให้ท่านช่วยปิดเป้าให้หมดไป

ถ้าผู้มีความฉลาดทางสติปัญญา ก็จะตีความไปว่า นิมิตที่เกิดขึ้นนี้เป็นความจริง เพราะใจเราก็ตูอยู่ในสภาพอย่างนี้จริง ใจเรายังมีความลุ่มหลงสิ่งสกปรกโสโครก มีความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โภภุฎัพพะ มีความยินดีอยู่ในราคะตัณหา มีความหลงใหลเข้าใจว่าเป็นของหอม ไม่แตกต่างกับหมุ่นอนอยู่ในหลุมส้วมนี้เลย หมุ่นอนก็หมายถึงลูกหลานที่แสดงออกมาด้วยความเอื้อเพื่อหอมล้อมอยู่เป็นครอบครัวหลุมส้วม หมายถึงสิ่งบุคคลที่ใจเกิดราคะตัณหาที่กิเลสเตรียมรอรับไว้แล้ว ให้สอนใจต่อไปว่า เราหลงตัวมัววุ่นอยู่กับสิ่งสกปรกนี้มายาวนาน มีความพอใจใฝ่ฝันแสวงหายินดีนั้นนอนอยู่ในหลุมส้วมนี้มาจนเคยชิน บัดนี้เรามีสติปัญญารู้แล้วว่า ราคะตัณหา ทำให้ใจเกิดความเห็นผิดคิดว่าเป็นของดี บัดนี้เรามีความเห็นถูกแล้ว จะไม่เข้าไปใกล้ที่นั่งนอนอยู่กับหลุมส้วมนี้อีกต่อไป การตีความในนิมิตนี้ถ้าเราใช้สติปัญญาพิจารณาให้ถูกกับความหมาย จะได้อุบายในการฝึกปัญญาฝึกใจได้เป็นอย่างดี

นิมิตอีกรูปแบบหนึ่งไม่ได้เกิดจากการทำสมาธิแต่เป็นนิมิตเกิดขึ้นจากการสัมผัส จะเรียกว่าผัสสะนิมิตก็ไม่ผิด นิมิตมีอายตนะภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ที่ได้สัมผัสกับอายตนะภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส โภภุฎัพพะ จึงเกิดนิมิตหมายเป็นธรรมารมณ์ เมื่อตาสัมผัสกับรูปก็จะเกิดความหมายขึ้นที่ใจ ไปหมายเอารูปนั้นว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ไป จึงเกิดความหมายขึ้นที่ใจ เรียกว่า นิมิต แปลว่า ความหมาย ปฏิภาคนิมิตเป็นตัวขยายผล ว่ารูปนั้นเป็นที่ชอบใจหรือไม่ชอบใจ ถ้ารูปที่ไม่ชอบใจก็จะปล่อยให้ผ่านไป ถ้ารูปนั้นมีความชอบใจก็จะยึดเอานิมิตฝังใจไว้ทันที จะมีความคิดปรุงแต่งในนิมิตนั้นๆ ไป มีความอาศัยอาวรณในนิมิตนั้นอยู่ตลอดเวลา ถึงกาลเวลาจะผ่านไปนานหลายวันหลายเดือนก็จะนึกภาพในรูปนั้นขึ้นมาโดยสมมุติ จินตนาการขยายรูปนั้นออกมาเป็นอย่างนั้น อย่างนี้ไปตามใจชอบ จึงเป็นการเสพสุขในนิมิตนั้น โดยสมมุติ จึง

เกิดอารมณ์เศร้าหมองชุ่มมัวหุ้มห่อใจ ในเมื่อใจถูกอารมณ์แห่งความรักเข้าครอบงำ จึงเกิดเป็นอารมณ์แห่งความใคร่ จึงกลายเป็นอารมณ์แห่งความกำหนัดข่มใจ จึงเกิดความหวั่นไหวกระสับกระส่ายไปมาจนกินไม่ได้นอนไม่หลับ เพราะหลักของใจได้พังสลายไปตามรูปนิมิตนั้นแล้ว ถ้าเป็นคนป่วยก็จะนอนหยอดน้ำข้าว หรือเข้าห้องไอซียู อยู่ในชั้นโคม่า จะว่าผีหรือคนก็ยังไม่ว่า

ฉะนั้นผัสสะนิมิตนี้ ถ้าเกิดขึ้นกับคนโง่ไร้สติปัญญาเมื่อไรจะเอาตัวไม่รอด จะจอดจมอยู่กับนิมิตนี้ตลอดไป ถ้าเป็นนักบวชพบในลักษณะนี้ สบงจีวรอาจจะหลุดลุ่ยออกจากตัวไปก็เป็นได้ ถ้าเป็นชาวบ้านธรรมดาที่อยากที่จะอดใจได้ต้องปล่อยใจไม่ตามกระแสจะนั้นการเกิดผัสสะนิมิตทางรูปนี้จะมีความรุนแรงกว่านิมิตทางเสียง กลิ่น รส โภภะ เป็นอย่างมาก พระพุทธเจ้าจึงตรัสไว้ว่า ตำรวม คำว่าตำรวม ผู้มีสติปัญญาที่ดีมีความฉลาดก็สามารถยับยั้งตัวเองได้ ตำรวมคำเดียวนี้จึงเป็นฐานในการระวังให้แก่ผู้ปฏิบัติธรรมทั้งหลาย ตำรวมดาระวังใจอย่าได้ประมาท ฉะนั้น คำว่าตำรวมจึงเป็นเกราะป้องกันผัสสะนิมิตนี้ได้เป็นอย่างดี นั่นคือการตำรวมใจ ถ้าใจมีสติปัญญารอบรู้อยู่จะเป็นตัวควบคุมปกป้อง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ได้เป็นอย่างดี ตาจะสัมผัสกับรูป หูสัมผัสกับเสียง จมูกสัมผัสกับกลิ่น ลิ้นสัมผัสกับรส และกายสัมผัสในสิ่งใดก็ตาม เมื่อใจมีสติปัญญาพิจารณารอบรู้ตำรวมอยู่ สิ่งที่มาสัมผัสนั้นก็จะถูกซึมเข้ามาหาใจได้ยากมาก ถึงจะผ่านเข้ามาก็จะถูกสติปัญญากั้นกรองเอาไว้ จึงไม่เกิดพิษภัยให้แก่ใจแต่อย่างใด นี้ก็เพราะใจมีเกราะป้องกันคือสติปัญญา มีความรอบรู้ว่าจะอะไรควรอะไรไม่ควร จึงไม่ก่อให้เกิดปัญหาให้แก่ใจ ถึงจะสัมผัสได้ก็ไม่ทำให้เกิดโทษภัยในการสัมผัสนั้นๆ จึงเป็นเพียงสัมผัสตามปกติทั่วไปในฐานะสัตว์โลกที่อยู่ร่วมกันเท่านั้น

การตำรวมใจ

การตำรวมใจเป็นศูนย์รวมให้แก่อายตนะทั้งหลายที่พูดว่า ตำรวมกาย ตำรวมวาจา และตำรวมใจ ในภาคปฏิบัตินั้นต้องเอาการตำรวมใจเป็นหลักเพียงตำรวมกาย วาจา เท่านั้นจะไม่พินิจอันตราย ฉะนั้นจึงเอาใจเป็นหลักยึดตัวเอาไว้ จึงว่าตำรวมใจเนื่องด้วยกายและตำรวมใจเนื่องด้วยวาจา จึงว่า นิสมม กรรม เสขุโย การสัมผัสทางกาย และการทำอะไรในทางกาย ต้องใช้สติปัญญารอบรู้เอาไว้ใช้สติปัญญากั้นกรองในคำพูดเสียก่อน จึงพูดออกไป มิใช่ว่าจะพูดอะไรตามใจที่อยากจะพูดมิใช่จะทำอะไรตามใจที่อยากจะทำ ถ้าทำอะไรหรือพูดอะไรขาดการกั้นกรอง การทำการพูดนั้นมีโอกาส

ผิดพลาดสูง ถ้าผู้ที่มีมานะอึดตาสองอยู่แล้ว ผู้นั้นจะไม่รู้สึกตัว เพราะไม่มีใครกล้าเข้าไป ต่อกรได้จึงปล่อยให้คนประเภทอึดตาสองล้มตัวลงตัวต่อไป จะทำอะไรก็ไม่มี ความสำรวมกายวาจาของตัวเอง และขาดความสำนึกในหัวอกคนอื่นว่าเขาจะมี ความรู้สึกอย่างไร ถ้าหากมีใครพูดในเชิงติติงเพื่อให้มีสติมีความสำนึกตัว ก็จะมีกิริยา แสดงความไม่พอใจตอบโต้ทันที **นี่คือผู้ที่ขาดการสำรวมใจเป็นต้นเหตุใจจึงได้เกิด มานะอึดตาสองอย่างไม่รู้ตัว** เป็นผู้มีนิสัยก้าวร้าวหวังเอาชนะผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา การ เอาชนะคนอื่นนั้นเอาชนะได้ แต่จะเป็นผู้แพ้แก่กิเลสตัวเอง คือโทสะ โมหะ อยู่ตลอดไป นั่นคือผู้ล้มตัวลงตัวจึงกลายเป็นอึดตา ไม่มีสติปัญญามากลั่นกรองความคิดเห็นในใจ ของตัวเอง จึงเป็นของยากที่จะสำรวมกาย วาจา ใจของตัวเองได้ การทำ การพูด การนึก คิด และความเห็นจะเข้าข้างตัวเองอยู่ตลอดเวลา

การสำรวมใจมีอุบายที่จะนำมาปฏิบัติได้ง่าย ๓ วิธี ดังจะอธิบายต่อไปนี้

๑.เมื่อได้สัมผัสใน รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ที่จะก่อให้เกิดความรัก ความชอบใจ อันจะทำให้เกิดความใคร่ความกำหนัด ทำให้ใจมีความหวนไหวไปตามสิ่ง ที่ชั่วๆที่จะทำให้เกิดอารมณ์แห่งความพอใจยินดี เมื่อสติปัญญายังอ่อน ไม่มีกำลังพอจะ ต่อต้านทวนกระแสของกิเลสตัณหาได้ ให้ใช้วิธีหลบหนีตีตัวห่างจากรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะนี้ไปเสีย วิธีนี้เป็นอุบายผ่อนหนักให้เป็นเบาได้ เป็นวิธีพอที่จะแก้ปัญญา เฉพาะหน้าได้ ถึงจะเป็นระยะสั้นก็ยังดีกว่าที่จะมานั่งทนทุกข์ทรมานจนใจเกิดความ ระบมเป็นพิษจากอารมณ์แห่งความรักจึงยากแก่การรักษาเยียวยาหรือรักษาไม่ได้เลย นี้ คือ ใช้สติปัญญาความฉลาดในอุบายวิธีปกป้องตัวเองให้พ้นภัย แผลง มด ปลวก เมื่อมัน ถูกไอไฟมีความร้อนยังมีวิธีหลีกเลี่ยงหนีเอาชีวิตรอดไปได้ คนเมื่อถูกไฟแห่งราคะเข้ามา ครอบครองใจ ก็ต้องมีอุบายหลบตัวไปให้พ้นภัยได้เช่นกัน จะมายืนดินนั่งนอนเป็นเป้า ให้แก่กิเลสตัณหาทำไม แม้แต่สัตว์ยังมีความฉลาดหนีร้อนไปหาที่เย็นได้ คนเราย่อมมี สติปัญญาที่ฉลาดสามารถหาวิธีปกป้องตัวเองได้เป็นอย่างดี หรืออารมณ์ที่ไม่พอใจก็ เช่นเดียวกัน ถ้าสติปัญญาเราไม่พอที่จะควบคุมโทสะได้ก็ให้หลบตัวไปเสีย ดีกว่าจะมา ถกเถียงกันตีกันฆ่ากัน เกิดมีความพยายามทออาฆาตจองเวรกัน แยกแยกความสามัคคีเสีย เปล่า

๒.อย่าให้ความสำคัญในสิ่งที่จะให้เกิดอารมณ์อย่าให้ใจฟูไปกับคำสรรเสริญจน ลืมตัว ถึงจะมีลาภสักการะทรัพย์สินมากมายก็ทำใจไม่ให้เกิดความเห่อเหิม ถึงจะมี

ยศถาบรรดาศักดิ์ในฐานะอะไรก็ทำให้เป็นปกติเอาไว้ อย่าให้เกิดมานะอัตตว่าเรามี
ลาภ ยศ สรรเสริญ มากเกินไป จะทำให้เกิดความลืมหืมตัวไปได้ หรือจะมีความสุขในกาม
คุณใด ก็อย่าไปโอ้อวดทับถมแก่ผู้คือยโอกาสฐานะต่ำกว่าเราอย่าให้ความสำคัญในสิ่งที่
ได้มามากนัก หรือได้กระทบในอารมณ์ที่ชอบใจหรือไม่ชอบใจก็ตามก็ให้รู้จักทำใจให้เป็น
ปกติอยู่เสมอ เพื่อหากมีการเปลี่ยนแปลงก็จะไม่เกิดความดีใจเสียใจจนเกินไป ให้รู้ว่าสิ่งนี้
ยังคงอยู่ในอนิจจัง อย่าหวังอะไรว่าสิ่งนั้นจะได้มาตามใจทั้งหมด อะไรในโลกนี้ไม่มีสิ่ง
ใดจะสมปรารถนาตามความตั้งใจเอาไว้ ให้รู้จักในคำว่าสมมุติให้ดี จะมีอะไรก็ให้
เข้าใจว่า สมมุติว่ามีเท่านั้น ถึงจะอาศัยสมมุติอยู่ก็ใช้สมมุติให้เป็น ถ้าหลงในสมมุติเมื่อไร
ก็จะก่อให้เกิดปัญหาขึ้นมาทันทีต้องปฏิบัติตามสมมุติให้ถูกกาลสมัย สมมุติใดเป็นไปใน
อารมณ์ให้เกิดความทุกข์ ก็อย่าไปให้ความสำคัญในสมมุตินั้นๆ สมมุติใดเป็นไปใน
อารมณ์ให้เกิดความสุข ก็อย่าลืมหืมตัวในสิ่งนั้น อย่าปล่อยใจให้ไปหลงในสมมุติจนเกินไป มี
ความรักในสิ่งใดมาก สิ่งนั้นก็ทำให้ใจเกิดความทุกข์มากเช่นกัน ดังบาลีว่า ปิยโต ชาย
เต โสโก ความโศกเศร้าเสียใจพิโรธพิน ย่อมเกิดขึ้นจากความรัก ต้องรู้จักการวางแผน
เอาไว้ล่วงหน้าอีก สักวันหนึ่งความรักนั้นก็ทำให้เกิดความเสียใจได้ ทำใจเอาไว้ว่า เรา
จะต้องพลัดพรากจากสิ่งที่เรารักนี้ไป หรือสิ่งที่เรารักก็จะได้พลัดพรากจากตัวเราไป
เช่นกัน

๓.ใช้สติปัญญาพิจารณาต่อสู้อยู่กับสิ่งนั้นๆ อยู่ ไม่ต้องหนี พิจารณาให้รู้เห็นเหตุ
และปัจจัยในสิ่งนั้นตามความเป็นจริงอยู่เสมอ ข้อนี้มีความสำคัญมาก ใครจะอยู่ใครจะ
ไป ใครจะแพ้ใครจะชนะก็ขึ้นอยู่กับสติปัญญาเป็นตัวตัดสินชี้ขาด เพราะเป็นอุบายเพื่อ
ทำลายนิमितหลายให้หมดไปจากใจตามปกติแล้วเราจะสร้างนิमितหมายให้เกิดขึ้นแก่
ตัวเองอยู่เรื่อยมา ไม่มีสติปัญญาหาวิธีที่จะแก้ไขนิमितหมายให้หมดไปจากใจได้ จึง
กลายเป็นนิमितติดใจมายาวนานจนถึงปัจจุบัน เราเป็นผู้สร้างนิमितเอง แต่ก็มาหลงนิमित
เสียเอง จึงเกิดเป็นนิमितหมายที่ฝังใจ ครั้งแรกก็เริ่มจากการสัมผัสใน รูป เสียง กลิ่น รส
โผฏฐัพพะ ที่มาสัมผัสกับ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ จึงได้เกิดเป็นนิमितหมายขึ้นมา ถึงนิमित
อย่างหยาบหายไปแล้วส่วนนิमितขั้นละเอียดก็ยังฝังอยู่ที่ใจ เมื่อกิเลสตัณหาที่มีความต้องการ
ในขณะใด ก็จินตนาการโดยสมมุติให้เกิดขึ้นที่ใจได้ทุกเวลา แล้วก็ปรุงแต่งไปตามที่ใจมี
ความต้องการ อยากให้นิमितเป็นไปในลักษณะใดก็ตามเอามาฉายภาพดูเอง สุดท้ายก็เกิด
ความหลงไปตามสมมุติสังขารนั้นๆ จนลืมหืมตัว ใจที่ไม่มีสติปัญญาอยู่แล้วก็จะสร้างนิमित

ใหม่เข้ามาเพิ่มเติม ใจก็จะหลงในนิมิตใหม่และนิมิตเก่าต่อไปไม่มีที่สิ้นสุดลงได้ ใจก็จะหลงในความเข้าใจผิดยึดติดอยู่กับอารมณ์ของนิมิตนั้นๆ จึงยากที่จะถอนตัว มีแต่จะจมลึกฝังใจลงไปจนถึงขั้นถอนตัวไม่ได้เลย

นิมิตหมายนี้จึงเป็นอันตรายในการปฏิบัติธรรมเป็นอย่างยิ่ง ผู้ไม่มีสติปัญญาที่ฉลาดจึงยากที่จะแก้ไขให้หมดไปจากใจได้ ปัญหาต่างๆ ที่สร้างขึ้นมาก็หมักหมมทับถมใจเต็มไปหมด จึงเกิดเป็นพิษภัยให้แก่ใจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เหมือนกันกับเด็กยังไม่รู้เดียงสา ไม่รู้จักทุกข์โทษภัยที่จะเกิดขึ้นกับตัวเอง เห็นหลุมมูตรหลุมคูด เห็นหลุมถ่านเพลิงที่ลุกโชติช่วงมีแต่อยากกระโดดเข้าไปเล่นหรือเหมือนกับแมลงเม่าบินเข้ากองไฟ นี่ฉันใด ผู้ไม่มีสติปัญญาที่ฉลาด รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ไม่รู้จักภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้นกับตัวเอง ไม่รู้จักเครื่องผูกมัดรัดตัวเอง จึงได้สร้างนิมิตหมายหลอกตัวเองอยู่เรื่อยไป ดูชีวิตเราที่เกิดตายมาในอดีตจนถึงชาติปัจจุบัน จนนับชาติไม่ถ้วนประมวลไม่ได้ ก็เพราะเราสร้างนิมิตหมายหลอกตัวเองในชาตินี้ก็มาสร้างนิมิตหลอกตัวเองอีก ไม่รู้ว่าจะสร้างนิมิตหลอกตัวเองต่อไปอีกนานเท่าไร ถ้าไม่ฝึกสติไม่ฝึกปัญญาให้มีความฉลาดรอบรู้ขึ้นมาที่ใจได้ ใจก็มีแต่ความมืดมนหลงไปตามกระแสของโลกต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด เหมือนบอดเดินทางค้ำที่ไหนนอนที่นั่น หรือเดินควานไปมาในที่แห่งเดียวหลายครั้ง หลายหน เข้าใจว่าเป็นของใหม่อยู่เรื่อยไป นี่ฉันใดใจที่มีบอดด้วยโมหะอวิชชา จึงล่องลอยไปตามกิเลส ตัณหา ล่องลอยไปตามความรักใคร่ไปตามกระแสโลกอย่างไม่มีจุดหมายปลายทาง ทั้งที่โลกนี้เราเคยมาเกิดมาตาย ทับถมไปด้วยซากศพเก่าของตัวเอง ในชาตินี้ก็จะตายอยู่ในโลกนี้อีก การเสพงามคุณคือ รูป เสียง กลิ่นรส โผฏฐัพพะ ในโลกนี้ก็ไม่ว่ายังไม่อิมพอดตามความต้องการของกิเลสตัณหาภายในใจก็มาตายไปเสียก่อน ใจก็ได้ตั้งนิมิตหมายเอาไว้ว่า ขอเกิดอีกชาติหน้าเพื่อเป็นการแก้มือในกามคุณที่ยังไม่อิมพอแมลงวันไม่อิมพอในรสชาติของมูตรคูดอย่างไร ใจก็ไม่อิมพอในกามคุณฉนั้น

ฉะนั้นการปฏิบัติถ้าขาดสติปัญญา ขาดความรู้ความเข้าใจในแนวทางของพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลายแล้ว จึงยากที่จะข้ามกระแสแห่งความมืดของโลกนี้ไปได้ จึงจับต้นชนปลายมีความสงสัยลังเลในข้อวัตรปฏิบัติอยู่ตลอดเวลา เหมือนกับผู้หลงทางอยู่ในที่มืด ไม่รู้ว่าทางไหนผิดทางไหนถูกจึงไม่กล้าตัดสินใจ จึงทำให้เสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์ชีวิตหนึ่งมีแต่ความมืดมนสับสนจนใจ ปฏิบัติไม่ไปถึงไหนเลย นี่ฉันใด ผู้ปฏิบัติต้องเตรียมสติปัญญาไว้ให้พร้อม ถ้าจนสติปัญญาเมื่อไรจะทำให้การ

ปฏิบัติหยุดชะงักลงทันที ความสนใจ จนความคิดก็จะติดตามมา จะคิดพิจารณาหาอุบาย
ธรรมมาปฏิบัติต่อไปไม่ได้เลย สติปัญญาในสัมมาทิฏฐินี้เองจะเป็นกุญแจเปิดประตูเข้าสู่
กระแสแห่งมรรคผลนิพพาน ถ้าขาดความเห็นชอบตามหลักความเป็นจริงด้วยสติปัญญา
เพียงเท่านั้น ชีวิตทั้งชีวิตก็จะปิดฉากแห่งมรรคผลลงทันที ธรรมะที่มีอยู่จะรู้สึกสักปานใดก็
ตาม ก็เพียงเอามาคุยโม้โอ้อวดกันเล่นเท่านั้นเอง ฉะนั้นความรู้จริงเห็นจริงในสังขาร
ด้วยสติปัญญาเฉพาะตัว จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง การรู้จริงเห็นจริงไปตามตำราหรือรู้จริง
เห็นจริงจากครูอาจารย์อธิบายให้ฟัง ก็เป็นเพียงรู้จริงเห็นจริงไปตามสัญญาที่จดจำมา
เท่านั้นถึงจะรู้ถูกต้องตามธรรมทุกขั้นตอนอยู่ก็ตาม ก็ยังเป็นสัญญาเพียงจดจำมาอยู่
นั่นเอง จะเอาไปละความเห็นผิดความเข้าใจผิด จะเอาไปละกิเลสตัณหาบ่อยใหญ่ให้หมด
ไปจากใจไม่ได้เลย เป็นเพียงข่มกิเลสตัณหา หรือปราบกิเลสตัณหาไม่ให้ออกมารุนแรง
เท่านั้น แต่ก็ยังไม่แน่นอน บางคนมีความรู้ในทางธรรมมาดี ก็ยังคงเป็นทาสให้แก่กิเลส
ตัณหาไปได้

ฉะนั้นความรู้จริงเห็นจริงที่เกิดขึ้นจากสติปัญญาของตัวเอง จะนำไปแก้ปัญห
าให้แก้ไขได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าได้ปฏิบัติอยู่กับคาบสทั้งสอง
พระองค์ก็ปฏิบัติในวิธีสติสมาธิ มีความสงบ เป็นสมาธิต่อเนื่องกันมาตลอด พระองค์มี
ความชำนาญในการทำสมาธิจนเป็นวสี เข้าออกในสมาธิได้เป็นอย่างดี จะเป็นสมาธิใน
ขั้นละเอียดสุดเป็นรูปฌาน อรูปฌาน ก็มีความชำนาญเป็นอย่างยิ่ง ถึงขนาดนั้นพระองค์ก็
ยังไม่ทำให้กิเลสตัณหาอาสวะให้หมดไปสิ้นไปจากใจได้ ในขณะที่ทำสมาธิมีจิตสงบชั้น
ละเอียดในรูปฌานอรูปฌานอยู่ก็ตาม ก็เหมือนกิเลสอาสวะน้อยใหญ่ได้หมดไปจากใจ
ในเมื่อจิตได้ถอนออกจากสมาธิมาแล้ว กิเลสตัณหาก่เกิดมารุมล้อมอยู่ในใจตามเดิม
พระองค์จึงได้สังเกตรู้ว่า การทำสมาธิให้จิตมีความสงบนี้เหมือนกับศิลาทับหญ้าเอาไว้
เมื่อเอาหินออกจากหญ้าเมื่อไร หญ้าก็เกิดขึ้นมาอีกตามเดิมนั่นใด จิตที่มีความสงบใน
สมาธิก็ฉนั้น พระองค์จึงเกิดความเข้าใจชัดเจนไปว่า วิถีภาวนาทำสติสมาธิเพียงอย่าง
เดียว จะไม่เป็นไปในทางตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้เลย และไม่เป็นการละกิเลส
ตัณหาอาสวะให้หมดไปจากใจแต่อย่างใด พระองค์จึงได้ลาคาบสทั้งสองนั้นหนีไปเสีย
เพื่อไปแสวงหาวิธีอื่นให้ดีกว่าวิธีนี้ ผู้อ่านพอจะเข้าใจหรือยังว่า การทำสติสมาธิให้จิตมี
ความสงบเพียงอย่างเดียวนี้ พระองค์ได้ปฏิเสธไปแล้วว่าไม่เป็นไปเพื่อความพ้นทุกข์
ไม่เป็นไปในทางตรัสรู้ธรรมแต่อย่างใด ทำไมเราจึงไม่เชื่อพระพุทธเจ้าที่ได้ประกาศไป

แล้ว วิธีทำสมาธิเพียงอย่างเดียวนี้พระองค์ได้ทำมาก่อน เสียเวลาไปห้าปีกว่า ทำไม่จึงไม่คิดดูบ้างเล่า

ผู้ที่ฝึกภาวนาปฏิบัติในยุคนี้ยังมีความเห็นเลยเถิดต่อไปอีกว่า เมื่อทำให้จิตมีความสงบดีแล้วจะเกิดปัญญาขึ้น สมาธิที่สงบดีแล้วจะเกิดปัญญาขึ้นนั้นเป็นสมาธิประเภทไหนและทำอะไร ใครเป็นผู้ทำสมาธิความสงบดีแล้วเกิดปัญญาขึ้น สมาธิที่ทำนั้นจะดีกว่าสมาธิของพระพุทธเจ้าอย่างนั้นหรือ สมาธิที่พระพุทธเจ้าได้ทำอยู่กับคาบสทั้งสองนั้นเป็นสมาธิขั้นละเอียดสุดยอดแล้ว ถึงขนาดนั้นปัญญาก็ไม่ได้เกิดขึ้นจากสมาธินี้เลย พระองค์เป็นผู้เต็มเปี่ยมด้วยปัญญาบารมี ถึงขนาดนั้นปัญญาก็ไม่ได้เกิดขึ้นจากจิตสงบเป็นสมาธิแต่อย่างใด ทำไม่จึงพูดกันอย่างลอยๆ ขาดเหตุผล ทำให้คนอื่นเกิดความเข้าใจผิดได้ตัวอย่างของพระพุทธเจ้าที่ได้ปฏิบัติทำสมาธิมาก่อนแล้ว และได้ปฏิเสธไปแล้วว่าไม่เป็นแนวทางที่จะบรรลุธรรมได้ เมื่อพระองค์ได้ค้นพบในอุบายวิธีที่จะตรัสรู้ใหม่ได้แล้ว พระองค์ก็ไม่ได้ทิ้งสมาธินี้ไป ยังทำสมาธิให้จิตมีความสงบอยู่ตามปกติ หลักใหม่ที่พระองค์ได้ค้นพบนั้นคือ สติปัญญา พระองค์ก็นำมาปฏิบัติต่อเนื่องกัน ในขณะที่นั้นพระองค์ก็ทำสมาธิเสริมปัญญาไปด้วย ในที่สุดพระองค์ก็ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าอย่างสมบูรณ์ จากนั้นพระพุทธเจ้าก็ได้เรียบเรียงการภาวนาปฏิบัติเพื่ออบรมให้แก่พุทธบริษัทไว้แล้วเป็นอย่างดี พระองค์รู้วิธีที่จะสอนพุทธบริษัทให้ปฏิบัติได้บรรลุมรรคผลนิพพานได้ง่ายที่สุด เป็นวิธีถูกต้องที่สุดและตรงที่สุดนั่นคือ มรรคมืองค์๘ นั้นเอง หรือเรียกว่า อริยมรรคที่เป็นแนวทางปฏิบัติให้พ้นไปจากขันธ์ พระพุทธเจ้าได้วางศาสนาไว้ในโลกนี้ก็คือเริ่มต้นจากมรรค๘ นี้อย่างถูกต้องที่สุดแล้ว

มรรค๘

มรรค๘ นี้จึงเป็นรากแก้วของพระพุทธศาสนาหรือเรียกว่ารากฐานของพุทธศาสนาก็ไม่ผิด ฉะนั้นพุทธศาสนาจึงทำหายในการพิสูจน์ในเหตุและผลทุกคนในโลกนี้ นำไปปฏิบัติได้ไม่เลือกชาติชั้นวรรณะ ถ้าปฏิบัติให้เป็นไปตามมรรค๘ ที่พระพุทธเจ้าได้เรียบเรียงไว้แล้ว ผู้นั้นจะไม่ผิดหวัง ในครั้งพุทธกาล มีพุทธบริษัทนำไปปฏิบัติได้บรรลุมรรคผลนิพพานเป็นจำนวนมาก ในยุคนั้นมรรค๘ ยังไม่ได้แปรสภาพผู้ปฏิบัติก็ไม่ได้เกิดความสับสนลังเล พระพุทธเจ้าตรัสไว้แล้วอย่างไรก็ปฏิบัติให้เป็นไปตามนั้น ก็พากันได้บรรลุมรรคผลกันไปตามบารมีของแต่ละบุคคลในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้วางปัญญาเป็นหลักยืนตัวเอาไว้ เพื่อให้ศึกษาในปริยัติ ศึกษาในภาคปฏิบัติ ให้เกิดผลเป็น

ปฏิเวธ ในภาคปริยัติก็แยกออกมาเป็นหมวดธรรมต่างๆที่เรียกว่าปิฎก เช่น พระ
สูตรตันตปิฎก พระวินัยปิฎก และปรหมัตตปิฎก พระสูตรตันตปิฎกก็แยกออกมาเป็น
หมวดหมู่ตามหนังสือที่อ่านกันอยู่ในขณะนี้ พระวินัยปิฎกก็แยกออกมาเป็นหมวดต่างๆ
เช่น หมวดศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ และศีล ๒๒๗ ให้นำมาปฏิบัติได้ตามความเหมาะสม
หมวดปรหมัตตก็แยกออกเป็นหมวดจิต เจตสิก ที่รู้กันในหมวดอภิธรรม การศึกษาใน
ระดับนี้จึงเรียกว่าปริยัติธรรม **เมื่อจะนำมาปฏิบัติก็ใช้เงินตามยปัญญาเอาหมวดธรรม
นั้นๆ มาตีความ ว่าธรรมหมวดไหน มีความหมายอย่างไร การตีความในหมวดธรรมนี้จึง
เป็นเรื่องสำคัญมาก ถ้าตีความในหมวดธรรมผิดไป ความเข้าใจผิด ความเห็นผิดก็จะ
ติดตามมาเมื่อนำมาปฏิบัติก็จะเกิดเป็นมิจฉาปฏิบัติ เมื่อนำมาภาวนาก็จะเป็นมิจฉา
ภาวนา จะไม่เป็นไปในทางมรรคผลนิพพานแต่อย่างใด ถ้าตีความในหมวดธรรมได้อย่าง
ถูกต้อง ก็จะเกิดความเข้าใจถูก เกิดความเห็นถูกต้องชอบธรรม เมื่อนำมาปฏิบัติก็จะเป็น
สัมมาปฏิบัติจะได้บรรลุมรรคผลนิพพานเป็นปฏิเวธไป ฉะนั้นการตีความในหมวดธรรม
ที่จะนำมาปฏิบัติ นั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่างมากทีเดียว**

มรรค๘ ที่พระพุทธเจ้าได้เรียบเรียงเอาไว้ก็มี ๓ หมวดหมู่ด้วยกันดังนี้ ๑.
สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปो การดำริพิจารณาชอบ นี่คือหมวดของปัญญา
๒. สัมมาวาจา เจรจาชอบ สัมมากัมมันโต การงานชอบ สัมมาอาชีโว เลี้ยงชีวิตชอบ นี้
เป็นหมวดของศีล ๓. สัมมาวาโยม ความเพียรชอบ สัมมาสติ ระลึกรชอบ สัมมาสมาธิ
ความตั้งใจมั่นชอบ นี่เป็นหมวดของสมาธิ ถ้าเรียบเรียงให้ถูกต้องตามหลักเดิมจะออกมา
เป็น ปัญญา ศีล สมาธิ ถ้านำมาปฏิบัติก็จะปฏิบัติได้ง่ายขึ้น ให้เราพิจารณาด้วยเหตุผลว่า
ทำไมพระพุทธเจ้าจึงได้วางแนวทางไว้อย่างนี้ ก็เพราะคนเรามีความเห็นเป็นมิจฉาทิฐิ
มีความเห็นผิดตามหลักความเป็นจริงอยู่แล้ว แม้การดำริคิดไปในสิ่งใดก็เป็นไปในทาง
มิจฉาสังกัปปो คิดไปไม่ถูกต้องหลักความเป็นจริง นี่เองพระพุทธเจ้าจึงได้วาง ปัญญา
เป็นหลักเริ่มต้น เพื่อจะได้แก้ความเห็นผิด แก้ความคิดผิดของใจที่มีอยู่เดิมให้หมดไป จะ
ได้เกิดความเห็นถูก เกิดความคิดถูกต้องตามหลักความเป็นจริงได้อย่างถูกต้องชอบธรรม
ความเห็นชอบ ความคิดชอบนี้เอง จะได้ไปควบคุม ในการพูด ให้เกิดเป็นวาจาที่ชอบ
ธรรมได้ เข้าไปควบคุมในการงานต่างๆ ให้เกิดเป็นการทำงานที่ชอบได้ เข้าไปควบคุมใน
การเลี้ยงชีวิต ให้เกิดเป็นการเลี้ยงชีวิตชอบได้ เข้าไปควบคุมความเพียรต่างๆ ให้เกิดเป็น

ความเพียรที่ชอบได้ เข้าไปควบคุมสติ ให้เกิดมีระลึกชอบได้ เข้าไปควบคุมใจ ให้เกิดมีความตั้งมั่นชอบได้

ฉะนั้น หลักปัญญาจึงเข้าไปควบคุมหมวดศีล เข้าไปควบคุมหมวดสมาธิ ถ้าไม่มีปัญญาควบคุมให้ดี ก็จะเป็นมิจฉาวาจา พุศผิตศีลผิตธรรมไป การทำงานก็จะทำผิตศีลผิตธรรม การหาเลี้ยงชีวิตก็จะหาในทางที่ผิตศีลผิตธรรม การทำความเพียรก็จะเพียรพยายามไปในทางที่ผิตศีลผิตธรรม การระลึกได้ของสติ ก็จะระลึกไปในทางที่ผิตศีลผิตธรรม การตั้งใจมั่นก็จะตั้งไปในทางที่ผิตเป็นมิจฉาสมาธิไป นี่เองพระพุทธเจ้าจึงเอาปัญญามาเป็นหลักเริ่มต้นก็เพื่อจะเอามาแก้ปัญหาคำวมิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิดให้หมดไปจากใจโดยตรง แล้วเสริมสร้างความเห็นชอบ ความคิดชอบให้เกิดขึ้นกับวาจา ให้เกิดความเห็นชอบจากการงานที่ทำ ให้เกิดความเห็นชอบในการเลี้ยงชีวิต ให้เกิดความเห็นชอบในความเพียรพยายาม ให้เกิดความเห็นชอบในการระลึกได้ของสติ ให้เกิดความเห็นชอบในการตั้งใจมั่น ที่เรียกว่าปฏิบัติธรรมให้ถูกต้องกับความเป็นธรรม ก็คือปฏิบัติให้ถูกต้องตามสัมมาทิฏฐิ ปัญญาความเห็นชอบ และสัมมาตั้งกัมโป ปัญญาพิจารณาถูกต้องชอบธรรมนั่นเอง ฉะนั้นการปฏิบัติ ถ้าเอาตามหลักเดิมของพระพุทธเจ้าได้วางเอาไว้ จึงง่ายต่อการปฏิบัติจะไม่เกิดความสับสนลังเล ส่วนหลักศึกษา ๓ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นั้นเป็นหลักปริยัติเพื่อการศึกษา ถ้าจะนำมาปฏิบัติก็ให้เป็นไปตามหลักเดิมตามแนวทางของพระพุทธเจ้าได้วางเอาไว้ เพราะปัญญาของทุกคนมีอยู่แล้ว เพียงเอามาฝึกให้เกิดความเห็นชอบเห็นจริงตามหลักความเป็นจริงเท่านั้น ความเป็นจริงก็มีอยู่ทั่วไป มีทั้งภายในภายนอก ให้พิจารณาลงสู่ไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เท่านั้นเอง

มิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิด ถ้าเกิดความเห็นผิดแล้วก็จะก่อให้เกิดความเข้าใจผิด เมื่อเข้าใจผิด ก็จะเกิดความคิดผิตคำริผิตและเกิดความหลงผิตติดตามมา เมื่อใจหลงผิตเป็นมิจฉาทิฏฐิเป็นต้นเหตุแล้ว ก็จะเกิดเป็นมโนทุจจริตคิดชั่วไปในทางอกุศล การทำก็จะทำไปในทางอกุศล การพูดก็ชอบพูดไปในทางที่เป็นอกุศล จึงเรียกว่า กายทุจจริต วจิตุจจริต อันเป็นผลเนื่องมาจากมโนทุจจริตที่เป็นมิจฉาทิฏฐิจากความเห็นผิตนั่นเอง ฉะนั้นผู้ปฏิบัติต้องมีสติปัญญาแก้ไขให้เป็นสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรม เมื่อใจมีความเห็นชอบเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ก็จะเกิดเป็นมโนสุจจริต คิดพิจารณาในสิ่งใดก็จะเป็นธรรมไปทั้งหมดจะไม่มีพหิมิภยให้แก่ตัวเองและคนอื่นแต่อย่างใดก็เพราะใจมีสัมมาทิฏฐิความเห็นชอบ นั่นเอง ฉะนั้น ผู้ประพฤดิธรรมปฏิบัติธรรมต้องวางฐานของสติปัญญา

ความเห็นชอบนี้ให้ดี เพราะความเห็นชอบเห็นจริงตาม ความเป็นจริงเป็นจุดเริ่มต้น ให้แก่การประพฤติธรรมปฏิบัติธรรมทั้งหมด ถ้าปัญญาความเห็นชอบมีความมั่นคงดีแล้ว การปฏิบัติธรรมจะมีความราบรื่นก้าวหน้าไปด้วยดี ไม่มีอุปสรรคขัดข้องสับสน ลังเลสงสัยในการปฏิบัติธรรมแต่อย่างใด ถ้าใจไม่มีปัญญาเป็นสิ่งรอบรู้ย่อมเกิด ความเห็นผิดเข้าใจผิดได้ง่าย ก็จะกลายเป็นมิจฉาทิฎฐิไปโดยไม่รู้ตัว การปฏิบัติก็มีแต่ ความสับสนไม่แน่ใจว่าจะอะไรผิดอะไรถูก จึงไม่กล้าตัดสินใจในเหตุผลด้วยสติปัญญาของ ตัวเอง จึงเป็นธรรมดาประมาทลุ่มลุ่มในการปฏิบัติธรรมอยู่เรื่อยไป

ฉะนั้นอุบายธรรมที่จะนำมาปฏิบัติต้องให้เกิดความชัดเจน ให้มีหลักยืนที่มั่นคง แน่วแน่เพื่อเป็นฐานรองรับให้แก่หมวดธรรมอื่นๆ ได้ ไม่เช่นนั้นจะเกิดความสับสนไป ไม่เข้าท่า การภาวนาปฏิบัติต้องจับต้นทางให้ถูก เหมือนการเดินทางถ้าดูแผนที่ให้เข้าใจ จะไปในสถานที่ที่ไม่เคยไปก็ไม่มีปัญหาอะไรจะไปต่างจังหวัดไปต่างประเทศก็ไม่มี อุปสรรคในการเดินทาง จะถึงจุดหมายปลายทางตามที่ต้องการแน่นอนนี่ฉันใด ผู้ปฏิบัติ เพื่อจะข้ามกระแสของโลกนี้ไปถึงจะไม่เคยสัมผัสในมรรคผลนิพพานมาก่อนก็ตาม ใน เมื่อปฏิบัติให้เป็นไปในสัมมาทิฎฐิ ปัญญาความเห็นชอบที่ถูกต้องแล้ว มรรคผลนิพพาน เปิดประตูรอคอยท่านอยู่แล้ว ครูอาจารย์ผู้ที่ท่านได้บรรลุมรรคผลในยุคปัจจุบัน หรือใน ครั้งพุทธกาลก็เช่นกันไม่มีใครเคยได้ไปสำรวจรู้เห็นในมรรคผลนิพพานมาก่อนแต่อย่าง ใด ทุกท่านต้องเชื่อในเหตุผลที่พระพุทธเจ้าได้วางเส้นทางเอาไว้ดีแล้ว มีเครื่องหมายกรูย เอาไว้เป็นระยะๆ เมื่อถึงกรูยนี้แล้วก็มองเห็นกรูยข้างหน้า เดินตามเส้นทางที่ พระพุทธเจ้าได้กรูยเป็นเครื่องหมายเอาไว้ไม่ย่อท้อถอย ความหลงทางจะมีมากกว่าที่ ไหน มีแต่จะอย่างเข้าสู่กระแสแห่งมรรคผลนิพพานโดยถ่ายเดียว ฉะนั้นผู้ปฏิบัติต้อง ตีความให้เข้าใจ เพราะในยุคนี้สมัยนี้ ผู้ที่ตีความในหมวดธรรม ที่จะนำมาอบรมสั่งสอน ให้แก่ผู้ปฏิบัติทั้งหลายนับว่าเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ถ้าตีความในหมวดธรรมผิดก็จะเกิด ความเห็นผิด เมื่อนำมาปฏิบัติก็จะผิดไปตามๆ กัน เมื่อตีความในธรรมถูกต้องก็จะเกิด ความเห็นถูก เมื่อนำมาปฏิบัติก็จะถูกไปตามๆ กัน ดังนี้

ฉะนั้นการศึกษาในคำสอนของพระพุทธเจ้านั้นจึงยากที่จะจบได้ หรือจบมาแล้ว ก็ยากที่จะนำมาปฏิบัติได้ เพราะในตำราทั้งหมดนั้นเป็นศูนย์รวมของหมวดธรรม ทั้งหลายไว้ในปฏิภาณอันเดียวกัน จึงยากในการแยกเอาหมวดธรรมนั้นๆ มาปฏิบัติให้ถูกกับ นิสัยของเราได้ เหมือนกับร้านขายยาที่มียาอยู่ทุกชนิด จึงยากที่จะทราบว่าจะเอาชนิด

ใดมากินให้หายจากโรคร้ายในตัวเองได้ เว้นเสียแต่ผู้ได้รับการตรวจร่างกายจากหมอมาดีแล้ว จึงจะกำหนดยาแต่ละชนิดมากินให้หายจากโรคได้ นี่ฉันใด อุบายธรรมในตำรานั้นมีมาก จึงยากที่จะเอาหมวดธรรมนั้นๆ มาปฏิบัติด้วยตัวเองได้ พระพุทธเจ้าที่จะหยิบยื่นอุบายธรรมให้ตรงกับนิสัยบารมีเราก็ไม่มี ขณะนี้มีเพียงพระสงฆ์ผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา ท่านก็ไม่มีญาณหยั่งรู้นิสัยบารมีให้แก่ใครๆ ได้ว่าท่านนั้นสร้างบารมีมาอย่างไร เพราะญาณนี้จะมีเฉพาะพระพุทธเจ้าองค์เดียวเท่านั้น ฉะนั้นในยุคนี้ถึงจะมีครูอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิได้นำเอาหมวดธรรมมาอบรมสั่งสอนแก่เราอยู่ก็ตาม ก็ยากที่จะตรงกับนิสัยบารมีของเรา จึงมีทางเลือกเดียวคือผู้ปฏิบัติต้องพึ่งตัวเองให้ได้ต้องศึกษาประวัติของพระอรหันต์ในครั้งพุทธกาลให้เข้าใจ ท่านเหล่านั้นก็เป็นปุถุชนมาก่อน ท่านปฏิบัติอย่างไร จึงได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ตามประวัติเดิมพระอรหันต์ในครั้งพุทธกาล ทุกท่านจะต้องเริ่มต้นจากสัมมาทิฐิ ปัญญาความเห็นชอบด้วยกันทั้งนั้น ไม่ว่าจะพระอรหันต์ในระดับไหนจะเริ่มต้นจากจุดเดียวกัน ฉะนั้นพวกเราควรเอามาเป็นเยี่ยงอย่างในการปฏิบัติธรรม ถ้าขาดสัมมาทิฐิปัญญาความเห็นชอบรอบรู้เพียงอย่างเดียวเท่านั้น การปฏิบัติในวิธีอย่างอื่นก็จะเป็ทางตัน จะก้าวต่อไปอีกไม่ได้เลย ในชาตินี้จะต้องปิดฉากแห่งมรรคผลลงทันที

ถึงจะมีบารมีพอที่จะได้บรรลุมรรคผลนิพพานอยู่ก็ตาม ถ้ามีความเห็นผิดก็จะปฏิบัติผิด บุญกุศลบารมีก็ช่วยอะไรไม่ได้เลย เหมือนกับดอกบัวพร้อมที่จะพ้นจากน้ำแบ่งบานอยู่ก็ตาม ถ้าหากดอกบัวนั้นถูกกอดักตบชวาประกบเอาไว้ หรือถูกสิ่งอื่นใดมาขัดขวางปิดบังทับถม โอกาสที่ดอกบัวจะโผล่ขึ้นเหนือน้ำเพื่อรับแสงแดดได้แบ่งบานทั้งหมดสิทธิ์ทันที นี่ฉันใด ผู้ปฏิบัติถึงจะมีการสร้างบารมีมาดีแล้วก็ตาม ถ้ามีความเห็นผิดก็จะเกิดเป็นมิจฉาปฏิบัติตามมา ถึงจะมีความเพียรพยายามอย่างเต็มที่ ฝึกสติให้เกิดความระลึกได้อย่างมั่นคงอยู่ก็ตาม ก็ไม่สามารถทำลายตัวมิจฉาทิฐิความเห็นผิดนี้ไปได้เลย หรือจะทำสมาธิ จิตจะมีความสงบละเอียดถึงขั้นรูปฌาน อรูปฌาน มีความตั้งมั่นอย่างแน่วแน่ มีความสงบมากติดต่อกันเป็นเวลายาวนานก็ตาม ก็ไม่สามารถเอามาทำลายตัว มิจฉาทิฐิ ความเห็นผิดให้หมดไปจากใจได้ เท่านั้นยังไม่พอ การมีความเพียรมากสติระลึกได้ดี สมาธิที่มีความสงบแนบแน่นทั้งหมดนั้น ก็จะมารวมพลังให้แก่มิจฉาทิฐิ เกิดความเห็นผิดมากขึ้นก็เป็นได้ เหมือนกับดาบสองข้างเคยเป็นครูสอนให้แก่พระพุทธเจ้าของเราในสมัยนั้น ก่อนการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าไม่กี่วัน ดาบสองข้างก็ได้มรรคไป

เสีย พระพุทธเจ้ายังดำริว่า ถ้าดาบสทั้งสองได้ฟังการแสดงธรรมจากเรา ดาบสทั้งสองก็จะได้บรรลุธรรมแน่นอน นี่ฉันใด บารมีถึงจะมีมากน้อยอยู่ที่ตาม ถ้าปฏิบัติไม่ถูกต้องตามแนวแห่งมรรคผลนิพพาน ในชาตินี้ก็พลาดโอกาสไป แต่บารมีนั้นยังไม่หายไปไหน ยังมีอยู่ที่ใจตามเดิม ในโอกาสชาติหน้า ถ้าได้ครูผู้เป็นสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นที่ถูกต้องก็มีโอกาสได้บรรลุเป็นพระอริยเจ้าได้ ถ้าได้ครูสอนผิด และปฏิบัติผิด ก็จะพลาดโอกาสจากพระอริยเจ้าต่อไปอีกยาวนานทีเดียว

ฉะนั้นการปฏิบัติธรรมเพื่อรื้อถอนอาสวะกิเลสให้หมดไปจากใจ มิใช่ว่าจะเอาความโง่เขลาปัญญาทึบเข้าไปแก้ไข จะเป็นไปได้เฉพาะผู้ที่มีความฉลาดรอบรู้ทางสติปัญญา มีสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบเห็นจริงเท่านั้น เมื่อความเห็นชอบเริ่มต้นที่ถูกต้องแล้ว มรรคข้ออื่นๆ ก็จะเกิดความชอบธรรมไปทั้งหมด พระอริยเจ้าทั้งหลายในศาสนาของพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ มา และพระอริยเจ้าทั้งหลายในศาสนาของพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันนี้ก็ดี หรือพระอริยเจ้าทั้งหลายที่เกิดขึ้นในศาสนาของพระพุทธเจ้าองค์ต่อไปก็ดี การปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุเป็นพระอริยเจ้านั้นจะเป็นไปในทิศทางเดียวกัน การละอาสวะกิเลสให้หมดไปจากใจจะเป็นหลักในสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบเห็นจริงตามหลักความเป็นจริงเหมือนกัน ผู้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันก็เหมือนกัน ผู้บรรลุธรรมเป็นพระสกิทาคามีก็เหมือนกัน ผู้บรรลุธรรมเป็นพระอนาคามีก็เหมือนกัน ผู้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ก็เหมือนกัน เฉพาะพระอรหันต์ในชั้นสุกขวิปัสสโก ในชั้นเดวิชโช ในชั้นฉฬภิญโญ ในชั้นปฏิสัมภิทูปัตโตก็มีความบริสุทธิ์สิ้นอาสวะเหมือนกัน ผู้สิ้นอาสวะได้หมดจดไม่มีเหลือจึงนับว่าผู้มีความบริสุทธิ์อย่างสมบูรณ์ นั่นเรียกว่า นิพพาน ความบริสุทธิ์ของพระอรหันต์ ความบริสุทธิ์ของพระปัจเจกพุทธเจ้าและความบริสุทธิ์ของพระพุทธเจ้า ก็ให้ชื่อว่าความบริสุทธิ์เหมือนกัน นิพพานคือการดับอันสนิทแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เป็นผู้หมดเชื้อที่จะก่อภพก่อชาติเกิดตายอีกต่อไป

พระอรหันต์ไม่ขาดจากโลก

ฉะนั้นผู้ปฏิบัติอย่าเกิดความสงสัย ว่าในยุคนี้จะมีผู้ปฏิบัติบรรลุเป็นพระอรหันต์ได้หรือไม่ ในบาลบทหนึ่งว่า อรหตุ อสุภโยโค ในเมื่อใดยังมีผู้ปฏิบัติให้เป็นไปในพระธรรมวินัยอยู่และปฏิบัติให้เป็นไปในสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบตามหลักความเป็นจริงอยู่ในเมื่อนั้นพระอรหันต์จะไม่ขาดจากโลกดังนี้ ในยุคนี้สมัยนี้ยังมีศาสนาที่สมบูรณ์ และมี

ครูอาจารย์หลายท่านปฏิบัติที่เป็นไปในมรรคผลยังมีอยู่ พร้อมทั้งให้ความกระจ่างในการปฏิบัติแก่เราอยู่แล้ว แต่พวกเราพร้อมหรือยัง ถึงจะไม่ได้บรรลุธรรมขั้นสูงสุดได้ ขอให้ได้บรรลุธรรมในระดับขั้นพระโสดาบันก็จะดี จะมีความหวังได้ว่าการเกิดมาในโลกนี้จะใช้เวลาไม่นานนัก ก็จะผ่านเข้าสู่นิพพานไปได้อย่างแน่นอน พระโสดาบันเป็นนิตยบุคคล เป็นผู้ย่างเข้าสู่กระแสพระนิพพานได้แล้ว ไม่มีการเลื่อมกลับมาเป็นปุถุชนอีกต่อไป พระอริยโสดาบันมีสามประเภท ๑ สัตตักขัตตุงปรมโสดา จะได้เกิดในโลกมนุษย์นี้อีกไม่เกิน ๗ ชาติ ๒. โกลังโกละโสดา จะได้มาเกิดในโลกมนุษย์นี้อีกไม่เกิน ๓ ชาติ ๓. เอกพีชีโสดา จะได้มาเกิดในโลกมนุษย์นี้อีก ๑ ชาติ ในชาติสุดท้ายนี้ จะต้องมาเกิดในยุคสมัยที่มีพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าองค์ใดองค์หนึ่ง ได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า และได้ฟังธรรมจากพระอริยเจ้าแล้วก็จะได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ในชาติที่กำเนิดเป็นมนุษย์นั้น คุณธรรมของพระอริยเจ้าก็จะไม่เลื่อม เพราะพระโสดาบันเลือกที่เกิดเฉพาะตระกูลที่เป็นสัมมาทิฐิ มีความเห็นที่ชอบธรรม ในชาติที่เกิดนั้นจะไม่รู้ว่าตัวเองเป็นพระโสดาบัน แต่จะมีความละเอียดในการทำชั่วพูดชั่วและคิดชั่ว จะไม่เกิดความเห็นผิดเป็นมิจฉาทิฐิแต่อย่างใด นางวิสาขาเป็นพระโสดาบันชั้นเอกพีชี ขณะนี้อยู่บนสวรรค์ จะลงมาเกิดในโลกมนุษย์นี้อีกชาติเดียว ในยุคศาสนาของพระศรีอารยเมตไตรยจะได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ในชาตินั้น

ตามประวัติผู้ได้บรรลุธรรมในครั้งพุทธกาลจะไม่ได้บรรลุไปตามลำดับขั้นไปเสียทั้งหมด บางท่านเป็นปุถุชนอยู่เมื่อปฏิบัติไปได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ก็มีจำนวนมาก เช่นพระจุฬป็นถกเป็นต้น ฆราวาสเช่นพระพาหิยะ สันตติมหาอำมาตย์ ชีวิตที่ผ่านมาเป็นปุถุชน เมื่อได้บรรลุธรรมก็เป็นพระอรหันต์ สิ้นอาสวะกิเลสได้เลย บางท่านเป็นปุถุชน ปฏิบัติไปได้บรรลุธรรมเป็นพระอนาคามี บางท่านเป็นปุถุชนเมื่อปฏิบัติไปได้บรรลุธรรมเป็นพระสกิทาคามีไปบางท่านก็ได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันก่อนแล้ว เมื่อปฏิบัติไปได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ไปบางท่านก็บรรลุเรียงไปตามระดับขั้นไป

พระอริยเจ้ามี ๒ ประเภท

การได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้านั้นมี ๒ ประเภท ๑. ปัญญาวิมุตติ ๒. เจโตวิมุตติ ผู้ได้บรรลุธรรมประเภทปัญญาวิมุตติ นั้นจะต้องเป็นไปตามนิตยบารมีที่สร้างมาในชาติอดีต สมมุติว่าผู้นั้นในอดีตเคยฝึกสติปัญญาพิจารณาในหมวดธรรม ให้เป็นไปตามหลัก

อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา พิจารณาในเรื่องความตาย พิจารณาในเรื่องการพลัดพรากจากกัน พิจารณาว่าไม่มีอะไรเป็นของของเรา หรือพิจารณาในหลักความเป็นจริงอย่างไรเป็น นิสัยไว้แล้ว จึงเรียกว่าผู้สร้างปัญญาวารมึนั้นๆ มาในชาติอดีต เมื่อท่านเหล่านั้นจะได้ บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าก็เป็นปัญญาวิมุตติไปท่านเหล่านี้จะไม่มี ความสงบในสมาธิชั้น ละเอียดเป็นรูปฌาน อรูปฌาน จะอยู่ในระดับขณิกอุปจาระเท่านั้น

ขณิกอุปจาระนี้เองเรียกว่า สมาธิ ความตั้งใจมั่น บางท่านได้บรรลุธรรมในขณะที่ ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า มีความตั้งใจมั่นในการฟังธรรมพิจารณาไปตามกระแสธรรม ที่พระพุทธเจ้ากำลังอธิบายอยู่ ก็เกิดความรู้แจ้งเห็นจริงไปตามหมวดธรรมนั้นๆ ก็ได้ บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าเฉพาะพระพักตร์ของพระพุทธเจ้านั้นเอง ผู้ได้บรรลุธรรม ในลักษณะนี้เรียกว่า สุขขปฏิบัติ ขิปปาภิญญา เป็นผู้ได้บรรลุธรรมได้เร็ว ท่านเหล่านี้มี นิสัยทางปัญญาวิมุตติ สร้างบารมีมาทางปัญญาอย่างไร พระพุทธเจ้าก็ให้อุบายปัญญาให้ ตรงกับบารมีที่สร้างมาแล้ว บางท่านบารมียังไม่พอก็ปฏิบัติต่อไปไม่นานนักก็ได้บรรลุ ธรรมเป็นพระอริยเจ้าไป ท่านเหล่านี้จะไม่มีในสมาธิระดับฌานใดๆ ไม่รู้ว่าการได้รับความ สุขที่เกิดขึ้นจาก รูปฌาน อรูปฌาน เป็นอย่างไร จึงเรียกว่า อรหันต์ สุขขวิปัสสโก เป็นผู้ได้บรรลุธรรมอันแท้จริง คำว่าแท้จริง ก็หมายถึงผู้ไม่เคยได้เสวยสุขในฌานใดๆ จึงเรียกว่าพระอริยเจ้าประเภทปัญญาวิมุตติ พระอริยเจ้าประเภทปัญญาวิมุตตินี้ ในครั้ง พุทธกาลมีมากกว่าอริยเจ้าประเภทเจโตวิมุตติหลายเท่า ท่านผู้รู้ได้คำนวณเอาไว้ มีถึง ๘๐ เปรอร์เซ็นต์ หลายท่านวิจารณ์ว่าพระอริยเจ้าประเภทปัญญาวิมุตตินี้ แสดงธรรมไม่เป็น ไม่มี อภิญญา ไม่มีอภินิหาร ตอบว่า ไม่จริง ตัวอย่างพระจุฬปันถก พระอานนท์ และองค์ อื่นๆ อีกมีมากมายล้วนแล้วแต่ผู้ทรงอภิญญาทั้งนั้น

การแสดงธรรมของผู้ได้สำเร็จเป็นพระอริยเจ้าแบบปัญญาวิมุตตินี้ มีนิสัยปัญญาดี อยู่แล้ว เช่นพระจุฬปันถก เมื่อได้บรรลุเป็นพระอรหันต์แล้วก็เกิดอภิญญามีฤทธิ์ เรียกว่า มโนมยิทธิ แสดงฤทธิ์ได้ แสดงธรรมก็แพรวพราว พระพุทธเจ้าจึงมอบหน้าที่นี้ให้เป็นผู้ แสดงธรรมแทนพระองค์ หรือพระอานนท์ก็เช่นกัน ในช่วงอุปฐากพระพุทธเจ้าอยู่นั้น จะมีเวลาไหนไปฝึกฌาน เมื่อได้เป็นพระอรหันต์แล้ว ฤทธิ์ก็เกิดขึ้น เรียกว่า อิทธิวิธี มี ฤทธิ์แทรกแผ่นดินมาปรากฏตัวขึ้นที่อาสนะที่คณะสงฆ์ได้จัดรอคอยเอาไว้ในเมื่อทำ สังคายนาครั้งที่หนึ่ง เป็นพหุสูต แสดงธรรมได้เป็นอย่างดี ฉะนั้นพระอริยเจ้าประเภท ปัญญาวิมุตติเป็นกำลังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี มีอภิญญา มีอภินิหาร

มากมาย ถ้าได้ไปศึกษาประวัติของพระอริยเจ้าประเภทปัญญาวิมุตินี้จะรู้ได้ดี มีใจจะมาตีความว่า ผู้บรรลุธรรมที่แห่งแล้งก็จะไม่มีอะไรเลย มีได้ในอภิญญา ๖ - ๘ และมีความเพียบพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาญาทั้ง ๔ ฌัมมปฏิสัมภิทา อตฺตปฏิสัมภิทา นิรุตติปฏิสัมภิทา ปฏิภาณปฏิสัมภิทา ปฏิสัมภิทา ทั้ง ๔ นี้ก็มีผู้ตีความถกเถียงกันอยู่มาก ฌัมมปฏิสัมภิทามีญาณหยั่งรู้ในเหตุก่อนจึงรู้เป็นผล ว่าเหตุอย่างนี้จะเกิดเป็นผลออกมาอย่างนี้ๆ เป็นต้น อตฺตปฏิสัมภิทา มีญาณหยั่งรู้ในผลที่เกิดขึ้นจากเหตุ ว่าผลนี้เกิดจากเหตุอย่างนี้ๆ

นิรุตติปฏิสัมภิทา รู้จักภาษา คำว่าภาษาหมายถึงภาษาในการพูด คือพูดรู้เรื่องกัน หรืออฟังคนอื่นพูดออกมาก็รู้เรื่องในความหมาย ในการพูดได้ ในความหมาย หรือคนไปแสดงออกมาในความต้องการ อะไรก็จะรู้ได้ ถึงจะพูดภาษาเดียวกัน ถ้าไม่รู้ในความหมายซึ่งกันและกัน ก็มักจะพูดว่า พูดกันไม่รู้ภาษาอะไรเลย ดังนี้ ปฏิภาณปฏิสัมภิทา เป็นผู้ที่มีปฏิภาณในการแสดงออกในความคิดความเห็น มีไหวพริบอันฉลาดสามารถจะวิจัยวิเคราะห์ในปัญหาต่างๆ ได้ทันต่อเหตุการณ์ และแก้ปัญหาไปได้อย่างรวดเร็ว ปฏิภาณในการโต้ตอบก็ได้ตอบได้อย่างทันใจไม่อึ้ง เป็นผู้ตีปัญหาต่างๆ ได้ อย่างแตกฉานปฏิภาณในการแสดงออกมีเหตุผลมารองรับให้เกิดความเชื่อถือได้ ฉะนั้นพระอริยเจ้าประเภทปัญญาวิมุติจึงมีความโดดเด่นในทางสติปัญญาเป็นเยี่ยม เพราะเป็นผู้สร้างปัญญาบารมีมาโดยตรง การปฏิบัติก็ต้องใช้สติปัญญาเป็นหลักยืนตัว การฝึกสัมมาทิฐิ ปัญญาความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปो การดำริพิจารณาในทางปัญญาจึงมีความคล่องตัว การทำสมาธิก็ได้เพียงความตั้งใจมั่น ไม่มีความชำนาญในการเข้าฌานสมาบัติแต่อย่างใด เรียกว่าผู้ภาวนาในสมาธิน้อย พิจารณาในทางปัญญามาก เมื่อได้บรรลุเป็นพระอริยเจ้าแล้วจึงเรียกว่าผู้บรรลุธรรมในทางปัญญาวิมุตินั่นเอง

ส่วนพระอรหันต์ในทางเจโตวิมุติ พระอรหันต์ประเภทนี้ ในอดีตชาติที่ผ่านมาท่านเหล่านี้เคยสร้างบารมีมาในทางความเพียร เรียกว่า วิริยบารมี มีความเพียรทำให้จิตมีความสงบเป็นฌานสมาบัติอยู่เสมอ เป็นคาบสบ้าง เป็นฤทธิบ้าง มีความชำนาญในการทำสมาธิ มีความชำนาญในการเข้าฌานสมาบัติมาแล้วเป็นอย่างดี มีการฝึกทางปัญญาไว้ด้วย แต่ละวันก็ทำสมาธิให้จิตมีความสงบเป็นฌานมาตลอด เมื่อท่านเหล่านี้ได้มาบวชในพระพุทธศาสนาแล้ว จะฟังธรรมของพระพุทธเจ้าอยู่ก็ตาม จะไม่สามารถบรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าได้ในขณะนั้น อุบายในการปฏิบัติของท่านเหล่านี้ก็ต้องฝึกจิตให้มีความสงบเป็นสมาธิก่อน เพราะท่านเหล่านี้มีนิสัยในการทำสมาธิขั้นละเอียด มีความหลงใน

ความสุข หลงในรูปฌาน หลงในอรุฌานมาแล้ว จะไปฝึกปัญญาในที่เดียวไม่ได้ ต้องภาวนาให้ขึ้นไปตามนิสัยเดิมก่อน จากนั้นพระพุทธเจ้าจึงยกเอาเรื่องของสมาธิความสงบ เรื่องของ รูปฌาน อรุฌาน มาอธิบายให้ฟัง ว่าการหลงติดอยู่ในความสุขของสมาธิ การหลงติดอยู่ในรูปฌาน อรุฌาน มีความล่าช้าในการที่จะได้บรรลุมรรคผลนิพพานอย่างไร เพื่อให้ท่านเหล่านั้นไม่หลงในสมาธิ หลงในรูปฌาน อรุฌาน ต่อไป ถึงจะทำสมาธิเข้าฌานก็ให้ทำไป แต่ไม่ให้ติดใจหลงในความสุขในสมาธิหลงความสุขในฌานที่ทำอยู่ พระองค์ก็จะสอนในอุบายวิธีในการฝึกปัญญาให้พิจารณาตามหลักความเป็นจริง ให้เป็นไปตามไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และอสุภะในชาติขันธ์ ชันธ์ห้า ให้รู้เห็นทั้งภายในและภายนอก ไกล ใกล้วายบ ละเอียด ให้เป็นไปในไตรลักษณ์อยู่เสมอ และให้พิจารณาในความหลงติดสุขในสมาธิ ให้พิจารณาในความหลงติดสุขเพลิดเพลินอยู่ในรูปฌาน อรุฌาน ให้พิจารณาจากความเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมไปของฌานอยู่เสมอ ให้พิจารณาคุณภาพของผู้หลงติดอยู่ในฌาน ว่าเมื่อตายไปแล้วจะต้องได้ไปเกิดในพรหมโลกเป็นเวลายาวนาน พระพุทธเจ้าได้อุบัติเกิดขึ้นในโลกนี้ผ่านไปแล้วหลายองค์ พวกหลงในฌานก็ยังตกค้างในพรหมโลกนั้นอยู่ จึงทำให้เสียเวลาที่จะเข้ากระแสแห่งมรรคผลนิพพานไปนานทีเดียวพิจารณาให้รู้โทษของฌานที่ไม่มีสาระอะไร ถึงจะไปเกิดในพรหมโลกก็ไม่มีประโยชน์อะไร มีแต่ความหลงงมงายอยู่ในความสุขในฌานเท่านั้น เมื่ออำนาจของฌานเสื่อมไปได้ลงมาเกิดเป็นมนุษย์นี่อีกตามเดิมนิสัยของใจที่มีความหลงติดอยู่ ถ้าได้มาเกิดเป็นมนุษย์ก็จะหลงในชาติเป็นมนุษย์นี่อีก ถ้าได้สัมผัสในความสุขของกามคุณก็จะหลงติดอยู่ในกามคุณอีก ใจมีนิสัยขี้หลงไปเกิดที่ไหนก็จะหลงในทีนั้น ต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด การพิจารณาด้วยปัญญาอย่างนี้ๆ เองจึงเรียกว่า ปัญญาในฌานพิจารณาให้รู้เห็นโทษของฌาน พิจารณาให้เห็นภัยของฌานที่จะเป็นผลติดตามมา เมื่อใช้ปัญญาพิจารณาอยู่อย่างนี้บ่อยๆ ก็เกิดความกลัวในภพของฌานที่จะได้ไปเกิดเป็นพรหม ทำให้เสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์โดยไม่มีสาระอะไร ใจก็จะเกิดนิพพิทาความเบื่อหน่ายในฌานนั้นๆ ถึงจะทำฌานไปก็ไม่มีความหลงและไม่ติดใจใดๆ ถือว่าเป็นของเล่นไป ในเมื่อได้บรรลุธรรม ก็ให้ถามว่า เจโตวิมุตติ คือผู้มีสมาธิมากปัญญาน้อยนั่นเอง

พระอรหันต์ เจโตวิมุตตินี้ จะมีอภิญญา มีอภินิหารได้เหมือนกับพระอรหันต์ ปัญญาวิมุตติเช่นกัน พระอรหันต์ในเจโตวิมุตติและพระอรหันต์ในปัญญาวิมุตตินี้ มิใช่ว่าจะมีอภิญญา มีอภินิหารหมดทุกองค์ เพราะอภิญญา อภินิหารนี้จะมีเฉพาะบางองค์เท่านั้น

องค์ที่ท่านสร้างบารมีมาในทางนี้ก็จะเกิดมี อภิญญา อภินิหารได้ ถึงท่านจะมีก็ไม่ได้เอาไปอวดใครๆ นอกจากบางกรณีที่จะเอามาใช้เท่านั้น เช่นพระโมคคัลลาน์หรือองค์อื่นๆ นำมาใช้เพื่อปราบพวกมิชฌาทีฏฐิในบางครั้งบางคราว อภิญญาและอภินิหาร มิใช่ว่าจะมีความโดดเด่นเหมือนกันทั้งหมด องค์นั้นมีความโดดเด่นในอภิญญาข้อนั้น อภินิหารข้อนี้ไม่เหมือนกัน เช่นพระอนูรุท มึความโดดเด่นในเจโตปริยญาณ กำหนดคุณรู้วาระจิตของผู้อื่นได้ พระโมคคัลลาน์มีความโดดเด่นในทางอิทธิวิธี มีฤทธิ์มาก และองค์อื่นๆ ก็มีความโดดเด่นไปในอภิญญา อภินิหารแตกต่างกันไป จึงได้รับพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าไม่เหมือนกัน มิใช่ว่าผู้มีความชำนาญในการเข้าฌานจะมีอภิญญา มีอภินิหารได้ทั้งหมด ผู้มีความชำนาญในการทำสมาธิ มีความชำนาญในฌาน ในครั้งพุทธกาลก็มีผู้หลงในสมาธิหลงในฌานจนเกิดความเข้าใจผิดคิดว่าตัวเองเป็นพระอรหันต์ไปก็ยังมี จึงอาศัยบารมีของพระพุทธเจ้าเข้าช่วยเหลือ จึงกลับตัวมาปฏิบัติให้ถูกต้องเป็นพระอรหันต์อย่างสมบูรณ์ได้ เพราะความเข้าใจผิดจะเกิดขึ้นกับผู้หลงในมิชฌาทีฏฐิเป็นต้นเหตุ จึงได้เกิดความหลงในฌานและหลงในอภิญญาต่อไป

ผู้มีนิสัยในทางเจโตวิมุตินี้จะมีความพอใจยินดีในการทำสมาธิเข้าฌานเป็นอย่างมากจึงยากที่จะถอนตัว เพราะพวกที่หลงคิดในสมาธิ หลงคิดในฌานนี้เป็นผู้มีทิฐิมานะสูง ถ้ามีอภิญญาเสริมเข้าไป ก็ยิ่งทำให้ทิฐิมานะอัธตาสูงมากทีเดียว ในยุคนี้สมัยนี้ถ้าหากมีผู้หลงติดอยู่ในสมาธิ หลงติดอยู่ในฌานจะไม่มีผู้แก้ไขให้กลับตัวได้เลย จะไปตะตองว่าผิดไม่ได้ จะอธิบายในสังขารมอะไรให้ฟังก็ไม่เข้าใจ หรือเข้าใจอยู่ก็ถอนตัวไม่ได้ จะเกิดเป็นทิฐิมานะอัธตา เข้าใจว่าเรามีความสามารถโดดเด่นเหนือคนอื่นอยู่เสมอ ใครจะว่าผิดทางแห่งมรรคผลนิพพานไม่ได้เลย จะมีความเข้าใจว่าวิธีนี้ตรงต่อมรรคผลนิพพานที่สุดแล้ว จะไม่ยอมถอนตัวออกจากสมาธิและถอนตัวออกจากฌานนี้แต่อย่างใด เพราะมีความยินดีพอใจในความสุขของสมาธิ มีความยินดีพอใจติดอยู่ในฌานสมาบัติ เกิดความเข้าใจผิดหลงผิด เข้าใจว่าเมื่อจิตมีความสงบดีแล้ว จะเกิดปัญญาขึ้น ตั้งความหวังว่า ปัญญาย่อมเกิดขึ้นจากสมาธิความสงบนี้แน่นอน วิธีเดิมที่พระพุทธเจ้าได้วางเอาไว้แล้วไม่มีใครให้ความสนใจนำมาปฏิบัติทุกคนมีความตั้งใจปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์ด้วยกัน จะมีความเป็นไปได้หรือไม่ได้อย่างไรก็ให้เป็นตัวใครตัวมันเพราะทุกคนมีเจตนาไปในจุดเดียวกัน ใครจะถึงจุดนั้นก่อนหรือหลังก็ขึ้นอยู่กับการเดินทางของแต่ละบุคคลก็แล้วกัน

ทางเดิมที่พระพุทธเจ้าได้วางเอาไว้ตรงที่สุดแล้ว จึงเรียกว่า เอกายโน อัย มคโค มีทางเดียวเท่านั้นที่ตรงต่อมรรคผลนิพพาน พระพุทธเจ้าเป็นผู้รู้ดีรู้ชอบ มีความเมตตาต่อหมู่สัตว์โลกทั้งหลายอยากให้ทุกคนได้พ้นไปจากวัฏจักรที่เวียนวนนี้ไป พระพุทธเจ้าสร้างบารมีมายาวนานถึง ๒๐ อสงไขยแสนกัป ก็เพื่อจะรื้อถอนสัตว์ให้พ้นจากวัฏสงสาร ถ้าผู้มีนิสัยพอจะได้มรรคผลนิพพานในชาตินี้ พระองค์จะทำหน้าที่เป็นหัวหน้าโค เพื่อนำฝูงโคทั้งหลายได้ข้ามมหาสมุทรสุดสาคร ให้พ้นไปจากพื้นที่อันเป็นทุกข์นี้ไป พระพุทธเจ้าได้ข้ามพ้นกระแสของโลกนี้ไปแล้ว พระองค์ยังมีความเมตตาสงสารแก่พวกเราจึงได้วางเส้นทางให้แก่พวกเราเอาไว้เพื่อไม่ให้หลงในยุคต่อมา อรรถกถาจารย์ ฎีกาจารย์ อนุฎีกาจารย์ ได้ตีความในมรรค ๘ เสียใหม่ จึงออกมาเป็นบทลิกขาสาม คือ สีสมาธิ ปัญญา ในมรรค ๘ เดิมที่พระพุทธเจ้าได้วางเอาไว้ ถ้าจะจัดให้เป็นไปตามบทลิกขาสามก็จัดได้ แต่จะออกมาในรูปแบบ ปัญญา สีสมาธิ ที่เรียงตามหมวดหมู่ของมรรค ๘ ที่ทุกคนได้รู้กันอยู่แล้ว พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญในปัญญาความเห็นชอบเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นตัวควบคุมในหมวดศีล เป็นตัวควบคุมในหมวดสมาธิ สีสมาธิ ถ้าไม่มีปัญญาความรอบรู้เอาไว้ การรักษาศีล การทำสมาธิ ก็จะกลายเป็นมิจฉาปฏิบัติไปโดยไม่รู้ตัว

ปัญญา๓

พระพุทธเจ้าได้วางหลัก ปัญญา สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบเอาไว้เป็นจุดเริ่มต้น ถ้าปัญญาความเห็นชอบเริ่มต้นถูกแล้ว การรักษาศีล การทำสมาธิก็จะเกิดความเห็นชอบต่อเนื่องกันไปทั้งหมดจะตัดขาดจากมิจฉาทิฐิความเห็นผิดให้หมดไปจากใจทันที ส่วนการศึกษาจะเขียนสลักกันไปมาอย่างไรก็ได้ ในภาคปฏิบัติแล้วจะต้องเริ่มจากปัญญาความเห็นชอบตามแนวทางเดิมที่พระพุทธเจ้าได้วางเอาไว้ เช่นปัญญา๓ ก็ต้องเริ่มจากสุดตมยปัญญา คือปัญญาภาคการศึกษาในหลักปริยัติ จินตามยปัญญา คือปัญญาในหมวดวิชัยวิจารณ์ วิเคราะห์ในหมวดธรรมนั้นๆ ว่า ปริยัติหมวดไหนมีความหมายเป็นอย่างไร และจะนำมาปฏิบัติได้อย่างไร จินตามยปัญญาคือปัญญาในระดับขั้นตีความในปริยัติ ถ้าตีความในหมวดปริยัติถูกก็จะเกิดความเข้าใจถูก และเกิดความเห็นถูก คำริถูก เมื่อนำมาปฏิบัติก็จะปฏิบัติถูก ผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติก็จะถูกไปตามกันทั้งหมด ถ้าตีความในหมวดปริยัติผิด ก็จะเกิดความเข้าใจผิด และจะเกิดความเห็นผิดความคำริผิด เมื่อนำมาปฏิบัติก็จะเป็นการปฏิบัติผิด ผลที่เกิดขึ้นก็จะออกมาในทางที่ผิด ผู้ปฏิบัติก็จะ

ได้รับผลที่ผิดๆ ต่อไป ฉะนั้นจินตามยปัญญา จึงเป็นเข็มทิศชี้ทาง หรือเป็นตัวกำหนด ทิศทางในการปฏิบัติ จะปฏิบัติผิดเป็นมิจฉาปฏิบัติ หรือปฏิบัติถูกต้องขึ้นอยู่กับจินตามย ปัญญาตัวนี้ จินตามยปัญญาเป็นปัญญาที่วิจยวิเคราะห์วิจารณ์ในหมวดธรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดความกระจ่างชัดเจนในหมวดธรรมนั้นๆ ได้อย่างถูกต้อง ฉะนั้น จินตามย ปัญญาจึงเป็นหลักตีความในปริยัติ หรือเป็นตัวช่วยในปริยัติให้เกิดความแจ่มแจ้งชัดเจน

ถ้าจินตามยปัญญาตีความในหลักปริยัติไม่เกิดความกระจ่างชัดเจน จะเป็นปัญหา ในการปฏิบัติเป็นอย่างมาก เพราะต้นทางของการปฏิบัติก็คือจุดนี้ จะออกไปเป็นสัมมา ปฏิบัติก็เริ่มต้นจากจุดนี้ทั้งหมด ฉะนั้นผู้ปฏิบัติภาวนาต้องตั้งหลักไว้ให้ดีที่เราสวดกัน อยู่เสมอว่า สุปฏิปันโน คือการปฏิบัติดี อุสุปฏิปันโน คือการปฏิบัติจริง ญายปฏิปันโน คือ ผู้ปฏิบัติเพื่อความรู้แจ้งเห็นจริงตามความเป็นจริงในญายธรรมทั้งหลาย สามิจิปฏิปัน โน คือผู้ปฏิบัติสมควรแก่ธรรมอันชอบยิ่ง ถ้าไม่มั่นใจในอุบายการปฏิบัติไม่แน่ใจว่า อุบายนี้ผิดหรือถูก ถ้ามีความสงสัยลังเลไม่มีความมั่นใจในอุบายการปฏิบัตินั้น อย่าเพิ่ง ตัดสินใจในการปฏิบัติมันเลย เหมือนออกรถ ถ้าไม่มั่นใจในเส้นทางที่จะไปก็ต้องจอด รถดูแผนที่นั้นให้ดี จนเกิดความมั่นใจในเส้นทางดีแล้ว จึงออกรถลงสู่ถนน จึงจะถึง จุดหมายปลายทางที่ต้องการ นี่ฉันใด การปฏิบัติธรรมก็ฉันนั้น ถ้าปฏิบัติแบบโมเมเรื่อย เปื่อยไม่มีหลักมีเกณฑ์ก็จะเกิดเป็นปัญหาขึ้นได้ เมื่อแก้ปัญหาให้แก่ตัวเองไม่ได้ก็จะเข้า หาหลวงพ่อลวงตาก็เป็นอีกจุดหนึ่งที่จะทำให้การปฏิบัติผิดได้ถูกได้ ถ้าหลวงพ่ อลวงตายังมีความเข้าใจผิดมีความเห็นผิดอยู่ เราก็จะได้รับอุบายในการปฏิบัติที่ผิดๆ นั้น ต่อไป ถ้าหลวงพ่อลวงตามีอุบายในการปฏิบัติที่ถูกก็ถือว่าเรามีความโชคดีไป จะได้รับ ข้อมูลในอุบายที่ถูกต้อง และปฏิบัติให้ตรงต่อมรรคผลนิพพานได้อย่างแน่นอน

ฉะนั้น สุตตมยปัญญา จึงเป็นคู่กันกับปริยัติ จินตามยปัญญา จึงเป็นคู่กันกับ ปฏิบัติ ภาวนามยปัญญา จึงเป็นคู่กันกับปฏิบัติ การปฏิบัติต้องจับคู่ให้ถูก ถ้าจับคู่ไม่ถูก การปฏิบัติก็จะเกิดความสับสนลังเล จับต้นชนปลาย เรียกว่าปฏิบัติภาวนาผิดสูตรนั่นเอง เหมือนทำอาหารหวานคาว ถ้าทำผิดสูตรแล้วจะรับประทานไม่ได้เลย เดี่ยวจับเอาอาหาร คาวไปผสมกับอาหารหวาน เดี่ยวจับเอาอาหารหวานไปผสมกับอาหารคาว รสชาติที่ ออกมาผู้ผสมอาหารเองก็รับประทานไม่ได้ ว่าอาหารสูตรไหนกันแน่ นี่ฉันใด ผู้ภาวนา ปฏิบัติ ถ้าตั้งหลักผิดสูตรเมื่อไร การปฏิบัติก็จะไขว้เขวเป๋ไปเป๋มาเดี๋ยวก็หลุดออกจาก สัมมาปฏิบัติไปเสีย หรือหลุดเข้าไปสู่ทางตันช่องแคบ ถอยหลังก็ไม่ได้ เดินหน้าก็ไม่ได้

นั่นคือมีความติดใจหลงใหลอยู่ในความสงบ เพลิดเพลินอยู่ในฉานนั้นเอง สุตตมย ปัญหา เป็นปัญหาภาคการศึกษาในปริยัติ คือหมวดธรรม หมวดวินัย หมวดอภิธรรม ให้เข้าใจ หรือจะมีความเข้าใจเฉพาะข้อธรรมข้อใดข้อหนึ่ง พอที่จะนำมาปฏิบัติได้และปฏิบัติให้เป็นไปตามนั้น จึงเรียกว่าปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม จินตามยปัญหา คือการตีความในปริยัติ การวิจัยวิเคราะห์วิจารณ์ และการเลือกเฟ้นธรรมในหมวดปริยัตินั้น เพื่อเอามาเป็นอุบายในการปฏิบัติ การปฏิบัติดี การปฏิบัติตรง การปฏิบัติเพื่อรู้จริงเห็นจริง ในอภยธรรม การปฏิบัติชอบยิ่งก็เริ่มจากจุดนี้ จินตามยปัญหาเป็นคู่กันกับปฏิบัติ ถ้าเลือกเฟ้นหมวดธรรมมาปฏิบัติให้ถูกกับจริตนิสัยของตัวเองแล้ว ความก้าวหน้าความราบรื่นก็จะไหลเข้าไปสู่กระแสแห่งมรรคผลนิพพานจากนั้นก็รวมตัวเข้าเป็น ภาวนามยปัญหา อันเป็นคู่กันกับปฏิเวธ ดังนี้

ภาวนามยปัญหา ที่เป็นคู่กับปฏิเวธนี้ เป็นหลักนियตธรรม เป็นปัญหาที่จะตัดสิ้นชีวิตจากปุถุชน จะก้าวขึ้นสู่อริยชนก็อยู่ในจุดนี้ ผู้จะได้บรรลุดุธรรมเป็นพระโสดาบัน ผู้จะได้บรรลุดุธรรมเป็นพระสกิทาคามีผู้จะได้บรรลุดุธรรมเป็นพระอนาคามี และผู้จะได้บรรลุดุธรรมเป็นพระอรหันต์ก็อยู่ในจุดนี้ทั้งหมด ใครจะได้บรรลุดุธรรมในระดับใดนั้นจะขึ้นอยู่กับบารมีของแต่ละท่านผู้สร้างบารมีมาไม่มากนัก ก็จะได้บรรลุดุธรรมเป็นพระโสดาบันไป หรือผู้สร้างบารมีมากขึ้นไปกว่านี้ ก็จะได้บรรลุดุเป็นพระสกิทาคามีเป็นพระอนาคามีไป ถ้าผู้สร้างบารมีมากบริบูรณ์เต็มที่แล้ว ก็จะได้บรรลุดุธรรมเป็นพระอรหันต์หมดกิเลสอาสวะยุคิการเวียนวายเกิดตายในภพทั้งสามนี้ทันที ถึงจะมีชีวิตอยู่ก็อยู่ด้วยความบริสุทธิ์ในวิมุตตินิพพานตลอดไป ชั้นห้าคือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็เพียงสมมุติผูกกัน กาย เวทนา จิต ธรรม ก็สักว่าไปตามสมมุติด้วยกิริยา ตัวอกิริยานั้นได้ปฏิเสธในอตตาดัตตนและปฏิเสธในสัตว์บุคคลัตตนเราเขาไปแล้ว ฉะนั้นผู้ปฏิบัติเมื่อได้บรรลุดุธรรมในขั้นใดระดับใด ผู้นั้นจะเป็นปัจเจกตั้งรู้ได้เฉพาะตัว ไม่จำเป็นจะไปถามใครๆ และไม่จำเป็นที่จะไปรับคำพยากรณ์จากใครๆ ทั้งสิ้น ใครจะรู้หรือไม่รู้จึงไม่ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอะไร ใครจะนิทาสรรเสริญอย่างไรก็ให้เป็นไปตามภาษาของโลก จะหลีกหนีจากสิ่งเหล่านี้ไม่ได้เลย แม้พระพุทธเจ้าก็ยังถูกนิทาสว่าร้าย และได้รับความยกย่องสรรเสริญอยู่นั่นเอง

ภาวนามยปัญหา นี้ เป็นผลต่อเนื่องมาจาก สุตตมยปัญหา และจินตามยปัญหา เป็นฐานรองรับไว้ดีแล้ว จึงเกิดเป็นภาวนามยปัญหา หรือเรียกว่าวิปัสสนาญาณ ปัญหา

ในวิปัสสนาญาณนี้เป็นปัญญาที่เกิดขึ้นเพื่อประหารลล้างกิเลสตัณหาโดยเฉพาะ เมื่อวิปัสสนาญาณที่ความแก่กล้าเต็มที่พร้อมทั้งบารมีที่สมบูรณ์ ก็จะประหารกิเลสตัณหา น้อยใหญ่ทั้งหลายและละเอียดยให้หมดไปในอัสวักขยญาณได้ในชั่วระยะพริบตาเดียวเท่านั้น ฉะนั้น วิปัสสนาญาณที่เป็นของจริง เมื่อเกิดขึ้นกับใคร จะเป็นนักบวชหรือฆราวาส จะเกิดกับผู้หญิงผู้ชาย ในฐานะอะไรไม่สำคัญ เมื่อวิปัสสนาญาณได้เกิดขึ้นแล้วกับใคร จะไม่มีการเสื่อมสลายไป จะทำหน้าที่ประหารกิเลสตัณหาให้หมดไปจากใจโดยถ่ายเดียว

ปัญญาในวิปัสสนาญาณนี้เองที่ผู้ปฏิบัติมีความต้องการอยากให้เกิดขึ้น ผู้สอนในวิธีทำสมาธิเพื่อให้จิตมีความสงบ มีความต้องการให้ปัญญาเกิดเพื่อจะได้ละอาสวะกิเลสให้หมดไปสิ้นไปจากใจ ก็คือปัญญาตัวนี้เอง ดังบาลีว่า สมาธิปริภาวิตา ปญญามหพพลาโหติมหานิสฺสงฺสา ปญญาปริภาวิตํ จิตตํ สมฺมเทว อาสเวหิวิมฺจจติ เสขยํ ทิทํ กามาสวา อวิชฺชาสวา ภวาสวา เมื่อจิตมีความสงบตั้งมั่นดีแล้วย่อมเกิดปัญญาขึ้น เมื่อปัญญาได้เกิดขึ้นแล้ว ย่อมละกิเลสทั้งหลายไปได้ คือ กามกิเลสทั้งหลาย อวิชชาความไม่รู้จริง ละภพน้อยใหญ่ให้หมดไปจากใจได้ปัญญาอย่างนี้เองที่ผู้ทำสมาธิต้องการให้เกิดขึ้น

ปัญญาวิปัสสนาญาณนี้เกิดขึ้นจริง เมื่อเกิดขึ้นแล้ว จะทำให้ละอาสวะกิเลสตัณหาได้จริง แต่ปัญญาวิปัสสนาญาณนี้ไม่ได้เกิดจากสมาธิโดยตรงปัญญานี้จะเกิดต่อเนื่องมาจาก

ปัญญาในสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปो ปัญญาในการดำริ พิจารณาให้ถูกต้องตามความเป็นจริงต่อเนื่องมาจากสุดตมยปัญญา เกิดขึ้นต่อเนื่องในจินตามยปัญญา ที่เรียกว่าปัญญาในวิปัสสนา เมื่อปัญญาในวิปัสสนามีความแก่กล้าแล้ว ก็จะเกิดปัญญาวิปัสสนาญาณขึ้น แล้วละอาสวะกิเลสตัณหาให้หมดไปจากใจดังที่ได้อธิบายมาแล้วนั้น ส่วนการทำสมาธิให้จิตมีความสงบดีแล้วจะเกิดปัญญาขึ้นนั้นไม่จริง เพราะสมาธิเป็นเพียงองค์ประกอบ เสริมปัญญาให้มีกำลังใจได้พิจารณาด้วยปัญญาต่อไปเท่านั้น

การทำสมาธิเป็นเพียงอุบายพักใจให้มีพลังเมื่อจิตมีพลังจากการทำสมาธิแล้ว เหาพลังที่เกิดจากสมาธินี้ไปเสริมปัญญาที่ฝึกไว้ดีแล้ว ให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริงตามความเป็นจริงในสังขารม เหมือนถ่านไฟฉายถึงจะมีกำลังไฟอัดแน่นเต็มก่อนอยู่ก็ตาม ถ้าไม่มีสายไฟเชื่อมโยงต่อกับหลอดไฟ หรือหลอดไฟขาดไปเสีย หรือหลอดไฟที่ไม่มีและสายไฟที่ไม่มีเชื่อมโยงต่อกัน จะให้เกิดความสว่างขึ้นเฉพาะถ่านไฟนั้นไม่ได้เลย ผู้ที่ไม่

เคยฝึกปัญญามาก่อน หรือไม่มีปัญญาพิจารณาในธรรมมาก่อน กำลังใจที่เกิดขึ้นจากสมาธิจะเอาไปเสริมอะไร ก็เป็นเพียงความสุขใจหดตัวอยู่ในความสงบ หดตัวอยู่ในรูปฌานอรูปรูปร่างเท่านั้นเอง ต้องอ่านประวัติของพระพุทธเจ้าดูบ้างเมื่อครั้งพระองค์ได้ไปทำสมาธิอยู่กับคาบสทั้งสองพระองค์ก็มีความสงบในสมาธิเป็นอย่างมาก และมีความชำนาญในการเข้าฌานสมาบัติทุกรูปแบบ ทำไมปัญญาจึงไม่เกิดจากสมาธิแก่พระองค์บ้าง หรือคาบสทั้งสองก็มีความชำนาญในการทำสมาธิ มีความชำนาญในฌานเป็นอย่างมาก ถึงขนาดนั้น ปัญญา ก็ไม่ได้เกิดขึ้นแก่คาบสนั้นเลย ฉะนั้น สมาธิจึงไม่ทำให้เกิดปัญญาแต่อย่างใด เป็นเพียงทำสมาธิเพื่อเอาไปเสริมปัญญาที่มีอยู่เท่านั้น ฐานของปัญญาก็มีอีกฐานหนึ่งที่เรียกว่า วิปัสสนากรรมฐาน ฐานของสมาธิก็มีอีกฐานหนึ่ง เรียกว่า สมถกรรมฐาน แต่ละฐานก็ต้องมีอุบายสร้างมาคนละอย่าง แล้วนำมาพร้อมกันในการปฏิบัติธรรม เรียกว่า ปัญญาเป็นกำลังหนุนสมาธิ สมาธิมีกำลังหนุนปัญญาหรือเรียกว่า ปัญญาอยู่ที่ไหน สมาธิอยู่ที่นั่น สมาธิอยู่ที่ไหน ปัญญา ก็อยู่ที่นั่น แต่เป็นสมาธิความตั้งใจมั่นเท่านั้น จึงเป็นคู่ทำงานร่วมกันกับปัญญาได้ ส่วนสมาธิความสงบจะหมดสิทธิ์ในการใช้ปัญญาทันที

ปัญญาในวิปัสสนาญาณ

ปัญญาในวิปัสสนาญาณนี้ เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะเป็นอัตโนมัติกำจัดกิเลสค้นหาให้หมดไปจากใจจริงเหมือนความสว่างกำจัดความมืดได้ฉับนั้น ปัญญาในวิปัสสนาญาณนี้ เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะไม่เหมือนกับปัญญาอย่างอื่น ปัญญาในสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบก็เป็นรูปแบบหนึ่ง ปัญญาในวิปัสสนาก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่ง ส่วนปัญญาในวิปัสสนาญาณนี้ เป็นปัญญาที่มีความโดดเด่น มีความฉลาดเฉียบแหลมว่องไว มีความกล้าหาญอยู่ในตัวอย่างเบ็ดเสร็จเหมือนกับการตั้งเวลาให้แก่ทุ่นระเบิด เมื่อครบวงจรเมื่อไรก็จะเกิดระเบิดขึ้นทันที นี่ฉันใด ปัญญาในวิปัสสนาญาณเกิดขึ้นกับผู้ปฏิบัติเมื่อไร ผู้นั้นจะได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าขั้นใดขั้นหนึ่งไม่กัณหาที่ข้างหน้านี้ จะยืน จะเดิน จะนั่ง จะนอน อยู่ในอิริยาบถไหนไม่สำคัญ เมื่อวงจรครบเมื่อไรก็บรรลุธรรมได้ในเมื่อนั้น การบรรลุธรรมของพระอริยเจ้าในระดับพระโสดาบัน ในระดับพระกสิณาคามี ในระดับพระอนาคามี จะเป็นในลักษณะเดียวกัน แต่มีความแตกต่างกันในความหยาบและละเอียดเท่านั้น และรู้ตัวทันทีว่าได้บรรลุธรรมในขณะใดก็จะรู้ตัวเองว่าได้บรรลุธรรมในขณะนั้น และก็รู้ว่าตัวเองได้บรรลุธรรมในระดับนั้นๆ ไม่ต้องไปถามใครๆ วิจิกิจณาไม่มีความ

สงสัยในการได้บรรลุธรรมของตัวเองแต่อย่างใด จะเป็นปัจจัยตั้ง รู้เฉพาะตัวทันทีว่าตัวเองอยู่ฐานะอะไร การได้บรรลุธรรมในสามระดับนี้จะมีในลักษณะใด เป็นอย่างไร แต่ก่อนเป็นปุถุชน บัดนี้เป็นอริยชน ในความรู้สึกภายในใจจะเป็นอย่างไรก็ขอให้ท่านผู้อ่านหนังสืออยู่นี้แหละได้บรรลุธรรมเสียเอง ก็จะรู้ตัวในขณะนั้นทันที

ผู้จะได้บรรลุเป็นพระอรหันต์นั้น จะมีความแตกต่างกันกับพระอริยเจ้าในระดับอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัดทีเดียว ถึงท่านผู้นั้นจะเป็นนิสัย ปัญญาวิมุตติ หรือเจโตวิมุตติก็ตาม เมื่อมีปัญหาในวิปัสสนาญาณเกิดขึ้นแล้วจะเป็นเหมือนกันทุกท่าน นั่นคือความสงบเป็นอย่างยิ่ง ที่เรียกว่าดับ คำว่าดับในที่นี้หมายถึงความดับในวิญญาณ วิญญาณที่รับรู้ในรูป วิญญาณที่รับรู้ในเวทนา วิญญาณที่รับรู้ในสัญญา วิญญาณที่รับรู้ในสังขาร วิญญาณที่รับรู้ในจิต ที่เป็นนามธรรมทั้งหมดนี้ ในช่วงนั้นจะไม่ทำงานรับรู้ในสิ่งใดๆ แม้แต่ความคิดและความสำนึกในสิ่งใดก็อยู่ในสภาพหยุดนิ่งทั้งหมด ไม่รับรู้ต่อสิ่งภายนอกใดๆ ได้เลย ไม่มีอดีต ไม่มีอนาคต เป็นในลักษณะอยู่ในปัจจุบัน แต่ก็ไม่มีในปัจจุบันอยู่นั่นเอง แต่ก็มีความรู้อยู่กับรู้ ไม่มีในความหมายอะไร ไม่รู้ว่าสัตว์ไม่รู้ว่าบุคคล รู้ก็สักแต่รู้ว่ารู้เท่านั้น ไม่รู้ในการสัมผัสในทางรูปจะเป็นรูปภายในหรือรูปภายนอก จะไม่มีความสัมผัสเชื่อมโยงต่อกัน จะมีตาก็สักว่ามีตา จะมีหูก็สักว่ามีหู จะมีจมูกก็สักว่ามีจมูก จะมีลิ้นก็สักว่ามีลิ้น จะมีกายก็สักว่ามีกาย จะมีใจก็สักว่ามีใจ ความรับรู้ในอายตนะภายในคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ไม่มีความสัมผัสรับรู้ในอายตนะภายนอกได้ คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และธรรมารมณ์ เพราะวิญญาณได้สงบหยุดนิ่ง ไม่มีสิ่งที่รับรู้ในรูปธรรมนามธรรม จึงเรียกว่า รูปไม่ใช่ตน ตนไม่ใช่รูป รูปไม่มีในตน ตนไม่มีในรูป เวทนาไม่ใช่ตน ตนไม่ใช่เวทนา เวทนาไม่มีในตน ตนไม่มีในเวทนา สัญญาไม่ใช่ตน ตนไม่ใช่สัญญา สัญญาไม่มีในตน ตนไม่มีในสัญญา สังขารไม่ใช่ตนตนไม่ใช่สังขาร สังขารไม่มีในตน ตนไม่มีในสังขาร วิญญาณไม่ใช่ตน ตนไม่ใช่วิญญาณ วิญญาณไม่มีในตน ตนไม่มีในวิญญาณ ในเมื่อวิญญาณความรับรู้มีความสงบนิ่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ความรับรู้ในขั้นห้า ความรับรู้ในอายตนะ ภายในทั้งหมดสภาพไป ไม่มีอายตนะอะไรสัมผัสในสิ่งใดได้เลย ถึงจะมีรู้อยู่แต่ก็รู้โดยไม่มีสมมุติ อะไรมาให้รู้ ก็เพราะสมมุติทั้งภายใน และสมมุติทั้งภายนอก ไม่มีวิญญาณที่จะไปรับรู้ในสิ่งใดๆ ต่อกันได้เลย จึงเป็นรู้โดยไม่มีนิमितหมายในสมมุติใดๆ ทั้งสิ้น การเป็นในลักษณะนี้ไม่นานนัก ก็จะเกิดใน

ลักษณะขยับนิดเดียว อาสวักขยญาณ ก็เกิดขึ้นต่อเนื่องกันทันที ก็รู้ว่า อาสวะจะสิ้น
ไปในขณะนี้

อาสวักขยญาณเกิดขึ้น

การบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์นั้น เป็นการบรรลุธรรมขั้นพิเศษ นั่นคือผู้จะได้
บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ ทุกท่านจะต้องมี อาสวักขยญาณ เกิดรองรับเหมือนกัน
ทั้งหมด อาสวักขยญาณนี้จะเกิดขึ้นเฉพาะผู้จะได้บรรลุเป็นพระอรหันต์เท่านั้น พระอริย
เจ้าในระดับต่ำลงมา เช่น พระอนาคามี พระสกิทาคามี พระโสดาบัน จะไม่มีอาสวักขย
ญาณ นี้เกิดขึ้น เพราะยังมีกิเลสตกค้างภายในใจอยู่ ฉะนั้นอาสวักขยญาณจึงเป็นญาณที่
ถอนรากถอนโคน ทำลายเชื้อพันธุ์ของกิเลสตัณหาให้หมดไปสิ้นไปจากใจนี้โดยสิ้นเชิง
จึงเป็น สมุห์ ตมฺหํ อพฺภุญฺห เป็นญาณที่รื้อถอนกิเลสตัณหาที่มีอยู่ในใจให้หมดไปสิ้นไป
ไม่มีเชื้อของกิเลสตัณหาอันยิ่งใหญ่แอบแฝงอยู่ในใจนี้บ้างเลย ญาณนี้มีความกล้าเป็นพิเศษ
เหมือนจะกระแทกภูเขาทิ้งลูกให้พังพินาศเรียบราบไปในชั่วพริบตา หรือเหมือนจะทำ
อะไรได้ทุกอย่างในโลกอันนี้ ในความกล้าลักษณะอย่างนี้ จะมีเฉพาะผู้จะได้บรรลุเป็น
พระอรหันต์เท่านั้น อาสวักขยญาณ ในตำราแปลไว้มีหลายความหมายด้วยกัน เช่น
แปลว่า รู้จักทำให้อาสวะสิ้นไปเป็นต้น ข้าพเจ้าก็จะขอแปลไว้ในที่นี้ด้วยเช่นกัน จะผิด
ถูกอย่างไรก็ให้พิจารณาด้วยเหตุผล คำว่า อาสวักขยญาณ เป็นญาณที่รู้ว่าอาสวะจะสิ้นไป
ในขณะนี้ ตัดคำว่า ทำ ทิ้งไปเสีย เพราะในช่วงนี้ขณะนี้ไม่มีคำว่าทำอะไรอีกแล้ว ด่าน
ขั้นตอนในการทำมาแล้ว อีกช่วงขณะจรมกจิตเดียว ก็จะดับขึ้นที่ใจ นั่นคือการพ้นจาก
กระแสโลกนี้แล้ว เรียกว่าบรรลุธรรม ภาระหนักที่อันหนักแบกหามกันอยู่ในโลกนี้มา
จึงหมดภาระหน้าที่ไม่มีอะไรจะเป็นไปอีกแล้ว กตฺ กรณฺยํ หมตฺกิจส่วนตัว ไม่มีกิจอื่น
ใดที่จะทำต่อไป

ในลักษณะดังที่อธิบายมานี้ ก็จะมีผู้อยากจะรู้ อยากจะเห็น อยากสัมผัส ว่าผู้ที่เป็น
ในลักษณะนี้จะมีความรู้สึกเป็นอย่างไร ใจที่หมดจากอาสวะกิเลสตัณหาเป็นในลักษณะ
ใด จะมีความแตกต่างกันกับปุถุชนอย่างไร ก็ขอให้ท่านได้สัมผัสในลักษณะนี้ด้วย
ตนเองก็แล้วกัน จะฟังผู้อื่นอธิบายให้ฟังก็ยังมีพลังแลงเลิงอยู่ตนเอง ผู้ที่ท่านได้
บรรลุเป็นพระอรหันต์นั้นเหมือนกันกับไฟที่ไหม้เชื้อของไฟอันแห่งกรอบ หรือ
เหมือนกันกับไฟไหม้น้ำมันหรือไฟไหม้ดินปืน ทรายใดยังมีเชื้อของไฟให้ไหม้อยู่ ไฟก็
จะไหม้เชื้อของไฟนั้นให้หมดไป เมื่อหมดเชื้อของไฟเมื่อไร ไฟก็จะหมดไปพร้อมกัน นี้

ฉันใด วิปัสสนาญาณ อาสวัภยญาณได้ทำลายอาสวะกิเลสตัณหาให้หมดไปแล้ว วิปัสสนาญาณ อาสวัภยญาณก็หมดหน้าที่ไปเช่นกัน เป็นอันว่าเป็นผู้อยู่จบพรหมจรรย์ แล้วอย่างสมบูรณ์ ผู้ปฏิบัติธรรมต้องมีสติปัญญา มีความเพียร มีความอดทน เป็นตะบะ แผลเผากิเลสตัณหาที่มีความเร่าร้อนอยู่ตลอดเวลา ดังบาลีว่า ขนฺติ ปรมํ ตโป ตีติกฺขา ความอดกลั้นอดทนเป็นตะบะอย่างยิ่ง ความอดทนอดกลั้น นี้แล จึงเป็นหัวใจของนักพรต มีความอดทนเป็นตะบะแผลเผากิเลสตัณหาให้หมดไป เมื่ออาสวัภยญาณได้ทำการแผลเผากิเลสตัณหาให้หมดสิ้นไปแล้วก็หมดภาระกัน

มรรค อันเป็นข้อปฏิบัติเพื่อความรู้อันจริงเห็นจริงแห่งทุกข์ทั้งหลาย จึงเป็นสิ่งสำคัญมาก ถ้าผู้ปฏิบัติไม่รู้จักรมรรค หรือไม่รู้จักวิธีการปฏิบัติในองค์มรรคหรือปฏิบัติอยู่แต่ก็ไม่เป็นไปตามองค์มรรค ชาตินี้ทั้งชาติก็จะปิดฉากแห่งมรรคผลนิพพานลงทันทีถึงจะมีบารมีพอที่จะได้บรรลุมรรคผลนิพพานอยู่ก็ตาม แต่ถูกมัจฉาปฏิบัติปิดบังเอาไว้ อย่างมิดมิดแล้ว บุญบารมีที่มีอยู่ก็ไม่สามารถจะผ่านความเห็นผิดการปฏิบัติผิดนี้เข้าสู่กระแสธรรมได้เลย เหมือนการบวกลบคุณหารผิดหลักผิดสูตร ผลลัพธ์ที่ออกมาอย่างถูกต้องนั้นก็เป็นไปได้ หรือเหมือนให้ข้อมูลที่ผิดเข้าไปในคอมพิวเตอร์แล้ว จะพิมพ์ออกมาให้ได้รับข้อมูลที่ถูกต้องนั้นก็จะเป็นไปไม่ได้ จะไปโทษว่าไม่มีบุญวาสนาบารมีก็ไม่ถูก เมื่อเราปฏิบัติผิดแล้วจะไปโทษกรรมว่าไม่เกิดขึ้นนั้นไม่ได้ ให้รู้ตัวเองว่าปฏิบัติถูกต้องตามแนวทางของพระพุทธเจ้าหรือพระอรหันต์หรือไม่ เหมือนกับการเชื่อมสายไฟ ถ้าเชื่อมผิดสายก็จะไม่เกิดแสงสว่างได้ เหมือนจะนํ้าบาดาล ถ้าจะนํ้าไม่ถูกกับสายน้ำก็เสียเวลาไม่ได้ประโยชน์อะไร เหมือนกินยาไม่ถูกกับโรค ความเจ็บป่วยก็ไม่หายไปเช่นกัน นี่ฉันใด การปฏิบัติธรรม ถ้าผิดพลาดไปแล้ว จะให้ผลออกมาเป็นถูกต้องนั้นจะเป็นไปไม่ได้ จะต้องได้รับทุกข์ในการเกิดตายต่อไป

เหตุให้เกิดทุกข์มีเท่าไร ผลของทุกข์ก็มีเท่านั้น เราตั้งข้อสังเกตให้ดีว่าทำไมพระพุทธเจ้าจึงเอาทุกข์มาเป็นข้อเริ่มต้นในการใช้ปัญญาพิจารณา ก็เพราะคนไม่รู้ทุกข์ไม่เห็นทุกข์ จึงได้เกิดความเข้าใจผิดไปว่า นี่คือความสุขที่ทุกคนแสวงหาและปรารถนา หลงผลแห่งความทุกข์จึงเกิดความเข้าใจผิดว่าเป็นสุขอยู่เรื่อยไป เหมือนยาพิษเคลือบด้วยน้ำตาล เพื่อเอามาหลอกสัตว์ที่โง่เงาให้หลงกินในขณะที่มันก็มีความคิดอยู่ในรสชาติที่หวานนํ้า เมื่อครานํ้าตาลภายนอกได้ละลายไปแล้ว ยาพิษก็จะให้ผลทันที นี่ฉันใด ความทุกข์ที่ทุกคนได้รับกันอยู่ในขณะนี้ เป็นผลออกมาจากเหตุโลกียสุขทั้งนั้น แต่จะมา

รู้เห็นทุกข์ในช่วงนี้ยังไม่ได้ เพราะสติปัญญาของเรายังไม่พร้อม ยังไม่มีความสว่างทางสติปัญญา จึงไม่เกิดความฉลาดรอบรู้ในเหตุแห่งความทุกข์ได้ ว่าอะไรเป็นเหตุที่เกิดทุกข์ มีมูลฐานในการทำ มีมูลฐานในการพูด มีมูลฐานในความเห็นผิดเป็นอย่างไร ถ้าไม่เข้าใจในจุดนี้ก็ยากที่จะเข้าใจในทุกข์ และเหตุให้เกิดทุกข์ได้ เพราะเหตุให้เกิดทุกข์มาจากความอยาก ความอยากที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์นั้นมีมาก ถ้าสติปัญญาไม่มีความฉลาดเฉียบแหลมพอตัวก็ยากที่จะรู้ได้ จึงเป็นผู้ลุ่มอำนาจแห่งความอยากต่อไปจึงเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สร้างเหตุแห่งทุกข์มากขึ้น ฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงเอาผลที่เป็นทุกข์มาเป็นหลักพิจารณา ให้เห็นโทษภัยเพื่อให้ใจได้เกิดความกลัว ถ้าใจได้รู้เห็นทุกข์ด้วยสติปัญญาได้อย่างชัดเจนแล้ว ไม่มีใครในโลกนี้ต้องการความทุกข์ มีแต่จะสลัดให้หลุดพ้นไปจากกองทุกข์ทั้งนั้น การสลัดออกจากทุกข์นี้มีใช่จะทำสมาธิแก้ปัญหาก็ได้ เพราะความสงบของสมาธิเป็นเพียงอุบายกลบปัญหาหลบทุกข์ไว้เท่านั้น

การรู้ทุกข์เห็นทุกข์ได้ถูกต้องตามความเป็นจริงนั้น ต้องรู้เห็นจากสติปัญญาของตัวเอง การรู้เห็นจากตำราหรือผู้อื่นเล่าให้ฟังก็เป็นเพียงสัญญาเท่านั้น จะให้ใจเกิดความสดต้งแสดเกิดความกลัวในทุกข์นั้นๆ ไม่ได้เลย ความทุกข์ตัวจริงนั้นอยู่ที่ใจโดยตรง ร่างกายเป็นเพียงองค์ประกอบให้เกิดทุกข์ทางใจ เมื่อไรกายใจมีความสัมพันธ์กันอยู่ ความทุกข์ก็ยังเป็นผลให้ได้รับตลอดไป นั้นเรียกว่าสภาวะทุกข์ คือทุกข์ที่มีอยู่ประจำขั้นเรียกว่าทุกข์เป็นเจ้าเรือนที่มีอยู่ในรูปธรรมและนามธรรม อีกทุกข์หนึ่งเป็นปภินกทุกข์ คือทุกข์จรหรือทุกข์เสริม ทุกข์ประจำที่มีอยู่ก็เหลืออดเหลือทนแทนจะรับไม่ไหวอยู่แล้ว ยังมีทุกข์จรเพิ่มเสริมซ้ำเติมเข้ามาอีก ความหนักหน่วงทรมานทางกายและใจก็จะได้รับผลแห่งความทุกข์อย่างเต็มที่ เรื่องความทุกข์นี้มีมาก จะพรรณนาให้จบสิ้นในหนังสือเล่มนี้ไม่ได้ จะเป็นหนังสือเล่มใหญ่เกินไป เพียงอธิบายให้เป็นแนวทางในการใช้ปัญญาพิจารณาเท่านั้น ผลแห่งความทุกข์มีเท่าไร เหตุปัจจัย ที่จะให้เกิดทุกข์ก็มีมากเท่ากัน ฉะนั้นผู้ปฏิบัติต้องฝึกสติปัญญาไว้ให้ดี ให้มีความรอบรู้ในทุกข์ และมีความรอบรู้ในเหตุปัจจัยที่จะให้เกิดทุกข์ เหตุปัจจัยภายในเป็นอย่างไร เหตุปัจจัยภายนอกเป็นอย่างไร ใช้ปัญญาพิจารณาให้รอบรู้อยู่เสมอ สิ่งใดเห็นว่าเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เราจะหลีกเลี่ยงในเหตุนั้นเสีย ถึงจะมีความอยากได้อยากทำ ก็ต้องมีขันติความอดทนเพราะกลัวผลที่เป็นทุกข์ติดตามมาให้ผลแก่เรา

สมุทัย คือตัณหาสาม เช่น กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ตัณหาสามนี้เป็น
เรื่องของใจเป็นต้นเหตุ ใจที่มีกิเลสสังขารสังการอยู่นั้นจึงเหมือนกันกับนายพรานพา
สุนัขไปล่าเนื้อ เมื่อได้เนื้อมานายพรานก็กินของดีเสียหมด โยนให้สุนัขกินเพียงเนื้อติด
กระดูก นี่ฉันใด ใจที่ถูกกิเลสตัณหาสังการก็ต้องดิ้นรนแสวงหาให้ได้มาตามความอยาก
เมื่อแสวงหาได้แล้ว กิเลสตัณหาก็ก็นำความสุขแต่ฝ่ายเดียวเศษที่เหลือก็คือความทุกข์
ของใจ ความทุกข์ที่เกิดขึ้นจากกามคุณคือ รูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ ความทุกข์
เกิดขึ้นจากความรักความใคร่ ผลของทุกข์ ในสิ่งใดที่กิเลสตัณหาได้สังการให้ใจได้ทำไป
แล้ว กิเลสตัณหาจะสลัดโยนทิ้งไปให้ใจเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงฝ่ายเดียว ใจที่โง่เขลาเบา
ปัญญาไม่มีวิชาความรู้ ความฉลาด ก็จะอยู่เป็นทาสรับใช้ให้แก่กิเลสตัณหาตลอดไป ใจ
ได้ตกเป็นทาสให้แก่กิเลสตัณหายาวนานจนถึงปัจจุบัน และจะตกเป็นทาสให้แก่กิเลส
ตัณหาต่อไปในชาติอนาคตไม่มีกำหนดได้ ใจเดิมมีความฉลาดฝังอยู่ลึกๆ แต่ขาด
การศึกษาไม่มีวิชาทางสติปัญญาในทางธรรม จึงเป็นใจที่มีตบอดลุ่มหลง เรียกว่า โมหะ
อวิชชา ดังคำว่า คนโง่ยอมตกอยู่ในครอบงำของคนที่มีความฉลาดกว่า ใจโง่ก็ยอมตกอยู่
ในความครอบงำของกิเลสตัณหาก็คงฉันนั้น ขณะนี้ถึงเวลาหรือยังพร้อมหรือยังที่จะฝึกใจ
ให้มีความฉลาดรอบรู้ตามความเป็นจริง สติปัญญาวิชาความรู้ใดที่เป็นไปในธรรมก็
นำมาอบรมสอนใจเสียแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ตัณหาพาให้เกิดทุกข์

ตัณหา หมายถึงความอยาก เช่น กามตัณหา ความอยากในกามคุณ ๕ คืออยากได้
รูปที่ชอบใจ อยากในเสียงที่ชอบใจ อยากในกลิ่นที่ชอบใจ อยากในรสที่ชอบใจ อยากใน
สัมผัสที่อ่อนนุ่มชอบใจ ความอยากในลักษณะนี้จะมีอยู่ในหมู่มนุษย์ทั้งหลาย แม้แต่สัตว์
ดิรัจฉานก็มีความอยากในลักษณะนี้เช่นกันมนุษย์ทุกชาติชั้นวรรณะอยู่ในฐานะอย่างไร
จะมีความอยากในกามคุณนี้เหมือนกันทุกคน พวกเทพ พรหม ก็ยังมีความอยากแต่อยาก
ต่างกัน เทพอยากในกามคุณ พรหมอยากในความสุขในฉาน เว้นพรหมในชั้นสุทธาวาส
ของพระอนาคามี ความอยากในกามคุณนี้เหมือนยาเสพติดในระดับสามภพทีเดียว
เฉพาะกามภพจะมีความโดดเด่นเป็นพิเศษ สัตว์โลกตัวใดได้สัมผัสกับกามคุณห้าแล้วจะ
เกิดความติดใจไม่ยอมหนีไปไหน เหมือนกับมดที่ติดใจในรสชาติของน้ำผึ้ง ถึงอย่างไร
ก็จะปีนเปื้อนวนเวียนวนมาชิมน้ำผึ้งเป็นประจำ อีกสักวันหนึ่งเขาจะไปติดอยู่กับน้ำผึ้ง
ในที่สุดก็ตายเพราะความอยากในน้ำผึ้งหยดเดียว นี่ฉันใด สัตว์โลกทั้งหลายที่อยู่ใน

กามภพนี้ทุกตัว ก็จะมี ความชอบใจในกามคุณห้านี้เหมือนกันทั้งหมด ฟุ้งของมหาสมุทร
สุดสาคร ยังไม่อิ่มพอในกระแสน้ำจืด ใจของมวลสัตว์ทั้งหลายก็ยังไม่อิ่มพอต่อ
กามคุณก็ฉนั้น กามคุณทั้งห้าเหมือนกับเป็นแกนกลางของโลก หรือจะเรียกว่า เสาเอก
ของโลกก็ว่าได้ ใครได้มาเยี่ยมชมงานนิทรรศการของโลกนี้เมื่อไรจะอดใจไม่ได้เลย
อย่างไรก็ขอให้ได้สัมผัสกับกามคุณห้านี้ให้สมใจ

ภวตัณหา หมายถึงความอยากในภพที่ชอบใจ วิภวตัณหา หมายถึงไม่อยากในภพ
ที่ไม่ชอบใจ นี่ก็เป็นธรรมชาติของใจต้องมีความอยาก และความไม่อยากเป็นนิสัย เช่น
อยากได้ในสิ่งที่ดี และไม่อยากในสิ่งที่ไม่ดี เราคนเดียวก็ตกอยู่ในภพทั้งสามนี้ ใน
ปัจจุบันนี้ก็อยากให้มีฐานะร่ำรวย ทุกอย่างให้มีความเพียบพร้อมอยู่ท่ามกลางกองสมบัติ
นานาประการ ในขณะที่ทำบุญแล้วขอบยกมือใส่ห้าวชิษฐานว่า ขอให้ข้าพเจ้าได้ไปอยู่
สวรรค์ชั้นนั้นชั้นนี้ นี่ก็คือต้องการภพที่ดีเรียกว่า ภวตัณหานั่นเอง วิภวตัณหาก็คือหมายถึง
ตัวเราเอง เมื่อเราได้เกิดเป็นภพชาติของมนุษย์ที่ดี แล้ว ทุกอย่างมีความพร้อม มีสิ่ง
อำนวยความสะดวกและอำนวยความสะดวกนานาประการ เมื่อเราได้พบเห็นภพชาติคนอื่น
สัตว์อื่นที่ต่ำต้อยน้อยวาสนาของคน บางกลุ่ม หรือภพชาติที่ต่ำกว่าเราลงไปอีกเช่น ภพ
ของสัตว์ดิรัจฉาน เราก็ไม่ต้องการในภพนี้เช่นกัน ฉะนั้น การสำรวจตรวจสอบในตัว
สมุทัย คือ ตัณหาสาม กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา ให้ใช้สติปัญญาพิจารณา
ตรวจสอบที่ตัวเราเอง ตัณหาสามมีความสมบูรณ์อยู่ในตัวเราทั้งหมด ให้ค้นหาที่นั่น
และละกันอยู่ในที่นี้ ถ้าสติปัญญาเราดี มีความรอบรู้ และมีความฉลาดเฉลียวแหลมจะเกิด
ความรู้เห็นตัวสมุทัยได้ในตัณหาสามนี้ได้อย่างชัดเจนทีเดียว

วิจยะ การเลือกเฟ้น

ฉัมมวิจยะ ผู้มีสติมีความรอบรู้ การเลือกเฟ้นหาหมวดกรรมมาปฏิบัติให้ถูกกับ
นิสัยตัวเองนั้นเลือกได้ง่าย วิจยะ แปลว่าเลือกหรือเฟ้น หรือว่าเลือกเฟ้นก็ได้ใน
ความหมายอย่างเดียวกัน ฉะนั้นการเลือกเฟ้นจึงเป็นนิสัยของคนที่มีสติปัญญา เป็นนิสัย
ของผู้มีความคิด จะเชื่อในตัวบุคคล หรือจะเชื่อในกรรมอย่างไร ก็ต้องมีวิจยะมาโยนิโส
ใคร่ครวญพิจารณาก่อนการตัดสินใจเชื่อ จึงนับว่าเป็น สทฺธา ฉฺญาณ สมฺปยุตฺ เป็นผู้เชื่อ
อะไรอย่างมีเหตุผล และพิจารณาด้วยปัญญาก่อนจึงเชื่อทีหลัง การเชื่อบุคคลก่อนกรรม
หรือการเชื่อกรรมก่อนบุคคล อย่างไหนจะมีผลดีกว่ากันเอาแน่ไม่ได้ ในบางครั้งเราได้
อ่านหนังสือธรรมะจากท่านองค์นั้นแล้ว เกิดความเคารพเชื่อถือในกรรม จึงตามหาตัว

บุคคลและเชื่อในตัวบุคคลที่หลัง หรือเชื่อในตัวบุคคลก่อน เช่นเห็นเข้าแล้วเกิดความเลื่อมใสศรัทธา จะเห็นเพียงกิริยาหรือลักษณะพอเชื่อถือได้หรืออาจเป็นเพราะนิสัยตรงกัน จึงได้เกิดความเชื่อในตัวบุคคลก่อน เมื่อได้ฟังธรรมจากท่านแล้วก็เกิดความเคารพเชื่อถือในธรรมที่หลัง ถ้าผู้มีนิสัยในทางปัญญาจะเอาวิยะมาประกอบในการเลือกเพื่อนั้นได้ง่าย จะเลือกเพื่อนในตัวบุคคล จะเลือกเพื่อนเอาหมวดธรรมมาปฏิบัติ ก็เป็นของง่ายสำหรับผู้มีสติปัญญาที่ดี ถ้าผู้ไม่มีสติปัญญา ไม่มีวิยะธรรมภายในใจจะเชื่ออะไรก็เป็นความเชื่ออย่างมกมายจะเชื่อธรรมหรือเชื่อบุคคลก็ไม่เป็นไปตามใจที่เราเชื่อก็เพราะเชื่อขาดจากปัญญาความรอบรู้นั่นเอง

วิยะ หมายความว่า การเลือกเพื่อน

ทิวฐิวิยะ การเลือกเพื่อนในความเห็น ความเห็นใดที่เป็นไปในความถูกต้องเป็นธรรม หรือไม่ถูกต้องเป็นธรรมก็ดี ต้องนำความเห็นนั้นๆ เข้ามาทำการเลือกเพื่อนด้วยสติปัญญาอย่างมีเหตุมีผลเอาไตรลักษณ์มาเป็นตัวตัดสินอ้างอิง ถ้าความเห็นใดไม่เป็นไปในไตรลักษณ์คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ความเห็นนั้นไม่ถูกต้องใช้ไม่ได้ ละความเห็นประเภทนั้นทิ้งไปเสีย ถ้าความเห็นใดเป็นไปตามไตรลักษณ์ความเห็นนั้นถูกต้องตามคำสอนของพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลาย นั้นเป็นความเห็นที่ถูกต้องเป็นธรรมที่สุดแล้ว

สังกัปวิยะ เลือกเพื่อนในความคิด ตามปกติใจจะคิดได้ในทุกอารมณ์ อารมณ์ที่ชอบใจหรือไม่ชอบใจ หรืออารมณ์อย่างอื่นใดก็ตามใจจะคิดได้ทั้งหมด ผิดถูกชั่วดีทางโลกทางธรรมคิดได้ทั้งนั้น ถ้าฝึกใจให้คิดไปในทางไหนอยู่บ่อยๆ ใจก็จะค่อยโน้มเอียงไปในสิ่งนั้นๆ จนกลายเป็นนิสัย ถ้าฝึกใจไปคิดในทางโลกอยู่บ่อยๆ ใจก็จะค่อยๆ เอนเอียงไปในทางโลก ถ้าฝึกใจไปคิดอยู่ในเรื่องของกามคุณ คือ คิดในรูป คิดในเสียง คิดในกลิ่น คิดในรสของอาหาร คิดในการสัมผัสที่อ่อนนุ่มอยู่บ่อยๆ ใจก็จะค่อยๆ เกิดความยินดีพอใจมีความกำหนัดในกามคุณมากขึ้น ถ้าฝึกใจไปคิดอยู่กับความร่ำรวยในลาภสักการะอยู่บ่อยๆ ใจก็จะค่อยๆ เกิดเป็นความโลภขึ้น ถ้าฝึกใจไปคิดพิจารณาในเรื่องอนิจจัง เรื่องทุกขัง เรื่องอนัตตา อยู่บ่อยๆ ใจก็จะค่อยๆ เกิดความรู้เห็นตามความเป็นจริง ฉะนั้นจึงฝึกใจให้คิดให้ดำริในไตรลักษณ์อยู่เนืองๆ อย่าเอาความโง่มาปิดกั้นปัญญาตัวเอง ขณะนี้ต้องการฝึกใจให้มีความรอบรู้ในเหตุและผลด้วยตนเอง เราต้องมีความขยันหมั่นคิดพิจารณาให้รู้เห็นทุกขัโทยภัยที่เกิดขึ้นจากกามคุณอยู่เสมอ

การฝึกคิดพิจารณาในสิ่งใดก็ตาม ถ้าให้เป็นไปในไตรลักษณ์แล้วความคิดนั้นจะไม่ผิดจากธรรมแต่อย่างใด การฝึกใจให้มีการดำริพิจารณา หรือฝึกใจให้คิดในทางธรรมนี้ จึงเป็นวิธีใหม่ของใจ ในอดีตที่ผ่านมายาวนาน ความคิดของใจจะเป็นไปในทางโลกอยู่ตลอดเวลา จึงทำให้ใจไปยึดติดในสิ่งที่คิดนั้นๆ อย่างฝังตัวจนกลายเป็นนิสัยความเคยชิน ฉะนั้นจึงมาฝึกใจให้มีความคิดเสียใหม่ เพื่อจะได้ลี้มนแนวความคิดเก่าๆ นั้นไปเสีย ผู้ที่ยังไม่เคยคิดพิจารณาในทางปัญญา การเริ่มใหม่ก็จะต้องมีความสับสนพอสมควร เมื่อคิดพิจารณาในหลักความเป็นจริงอยู่บ่อยๆ ใจก็จะค่อยๆ พัฒนาในแนวความคิดไปเองได้ การฝึกคิดพิจารณานี้อย่าไปฝใจในการทำสมาธิให้สงบมากนัก เพราะความสงบในสมาธิเป็นตัวปิดกั้นปัญญาอย่างสนิททีเดียว ถ้าจะทำสมาธิก็เพียงนึกคำบริกรรม หรือกำหนดลมหายใจเข้าออก ให้ใจมีความตั้งมั่นพอประมาณสัก ๑๐ - ๑๕ - ๓๐ นาที แล้วหยุดการนึกคำบริกรรมนั้นเสีย แล้วน้อมใจมาคิดพิจารณาให้เป็นไปตามหลักความเป็นจริงเป็นเรื่องของตัวเองบ้าง เรื่องของคนอื่นสัตว์อื่นบ้าง หรือคิดพิจารณาในเรื่องภายนอกแล้ว ก็น้อมเข้ามาหาตัวเองให้พิจารณาลงจุดเดียวกันคือไตรลักษณ์ จะอยู่ในที่ไหนไปเที่ยวในที่ใด จะนั่งรถนั่งเรือนั่งเครื่องบินก็พิจารณาด้วยปัญญาได้ ไม่ต้องมานึกคำบริกรรมทำสมาธิให้เสียเวลา ให้พิจารณาด้วยปัญญาได้เลยจะรับประทานอาหาร เข้าห้องน้ำล้างหน้าแปรงฟันใช้ปัญญาพิจารณาได้ทั้งนั้น จะอยู่ในอิริยาบถใดก็ใช้ปัญญาพิจารณาได้ไม่จำเป็นต้องนึกคำบริกรรม เว้นเสียแต่หลับไปเท่านั้น

วชิรวิยะ การเลือกเฟ้นในคำพูดว่าจะพูดอย่างไรที่จะทำให้เกิดประโยชน์ตนและประโยชน์แก่คนอื่น จะพูดอย่างไรที่จะทำให้เกิดความรักต่อกันและทำให้เกิดความสามัคคีต่อกัน ต้องเลือกคัดจัดสรรหาคำพูดให้แก่ตัวเองให้เป็น การพูดเท็จพูดส่อเสียดยุ่งให้คนอื่นเกิดความเข้าใจผิด จะเป็นคำพูดที่เสียดแทงหัวใจกัน ถ้าคนอื่นพูดให้เราอย่างนี้เรามีความพอใจในคำพูดนี้หรือไม่ ถ้าเราไม่พอใจในคำพูดอย่างนี้ เราก็อย่าใช้คำพูดอย่างนี้ไปพูดกับคนอื่นเขา วิยะวจา เป็นวจาที่เลือกแล้วจึงพูดออกไป มิใช่ว่าจะพูดตามใจอยากพูด ประโยคข้อความในการพูดนั้นต้องให้ชัดเจน ผู้ฟังจะเกิดความสบายใจอย่าพูดให้คนอื่นไปตีความหมาย ถ้าตีความหมายในคำพูดผิดไปจะทำให้เกิดปัญหา ในสังคมมนุษย์นี้จะใช้คำพูดเป็นสื่อต่อกันมากมาย คนจะเกิดความรักกันชอบพอกันก็เพราะคำพูด คนจะเกลียดชังกันไม่ไว้ใจกันก็เพราะคำพูด คำพูดนี้เป็นใบเบิกทางคำพูดเป็นหน้าต่างของสังคม คำพูดเป็นตัวแทนให้แกใจ คำพูดเป็นตัววัดของคนดีและคนไม่ดี

คำพูดเป็นหัวใจของคนมีธรรมหรือไม่มีธรรม ดังคำว่าปากเป็นเอก เลขเป็นโท หนังสือเป็นตรี วิชาปัญญาเป็นเลิศ ให้เอาวิชาปัญญาเลิศ มาร่วมงานกันกับปากเป็นเอกดูบ้าง เสียงที่ออกมาจากปากของคนผู้ที่มีความรู้ดี มีความฉลาดรอบรู้ในหลักการที่พูดดี ย่อมเป็นเสน่ห์กับสังคม ไปที่ไหนมีแต่สังคมยอมรับให้ความเชื่อถืออย่างสนิทใจทีเดียว ฉะนั้นเราต้องเลือกเพื่อนคำพูดตัวเองเสียแต่บัดนี้ ถึงจะไม่ดีเลิศให้พอใช้ได้ก็ยังมีดี เมื่อใช้คำพูดที่เป็นธรรมย่อมนำตัวเองไปสู่ความเจริญ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต การพูดดีจะมีกระแสธรรมพุ่งขจรไป จะเป็นที่เคารพแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

กัมมันตวิจยะ เลือกเฟ้นการทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่มีโทษแก่ตัวเองและคนอื่น ไม่ทำในสิ่งที่ผิดศีลผิดธรรมที่นักปราชญ์เจ้าไม่สรรเสริญ เช่นไปฆ่าสัตว์ ไปลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม และกินเหล้าเมายา หรือการกระทำในสิ่งใดที่จะให้ตนและคนอื่นมีความเดือดร้อนไม่สบายใจ การทำอย่างนั้นให้เลิกกันไปเสีย เมื่อเราไม่ชอบคนอื่น เขาก็ไม่ชอบเหมือนกันกับเรา ต้องเลือกทำในสิ่งที่นักปราชญ์เจ้าชมเชย อย่าทำในสิ่งใดเพื่อการได้เปรียบคนอื่น อย่าทำในทางอคติให้คนอื่นได้รับความทุกข์เดือดร้อนการได้ความสุขบนพื้นฐานแห่งความทุกข์ของคนอื่นผู้มีคุณธรรมประจำใจจะไม่ทำในลักษณะนี้ ผู้มีสติปัญญาที่ดีจะต้องเลือกทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน มีความละเอียดในการทำชั่วทั้งปวงจะเลือกเฟ้นทำในงานที่ไม่เป็นโทษ เพราะผู้มีธรรมประจำใจจะเชื่อกรรมเป็นหลักใหญ่ ว่าสัตว์โลกจะได้รับผลดีและผลชั่วนั้นจะเกิดขึ้นจากเหตุคือการกระทำของตัวเอง และเชื่อมั่นในคำสอนของพระพุทธเจ้าว่าสิ่งใดที่กระทำลงไปแล้ว สิ่งนั้นจะไม่เป็นกรรมไม่มีในโลก นั้นหมายถึงกรรมดีและกรรมไม่ดี ทำกรรมดีก็เป็นเหตุที่จะให้ได้รับผลดีคือบุญกุศล ทำกรรมชั่วก็จะเป็นเหตุให้ได้รับผลชั่วคือบาปอกุศล คนผู้มีความหวังดีแก่ตัวเองจะต้องเลือกเฟ้นทำแต่กรรมดี มีเมตตาธรรม ใจมีความรักในคนอื่นสัตว์อื่นเป็นนิสัยกรุณาธรรม ใจมีความสงสารแก่คนอื่นสัตว์อื่นอยู่เป็นนิจ หิริธรรม ใจมีความละเอียดในการทำชั่วโดยประการทั้งปวง ธรรมตามหัดนี้ถ้านำมาปฏิบัติได้ผู้นั้นจะมีความเจริญ ไม่มีเวรมีภัยใดๆ ทั้งในชาตินี้และชาติหน้าตลอดไปชั่วกาลนาน

อาชีววิจยะ การเลือกเฟ้นในการเลี้ยงชีพ เช่น ในเรื่องอาหาร เพราะธาตุชั้นรัชของ คนมีโรคต่างกัน ถ้าอาหารใดแสดงกับโรคตัวเองก็อย่ารับประทานอาหารประเภทนั้น เพราะอาหารนั้นไม่เป็นสัพพายะแก่ธาตุชั้นรัชของตนเอง รับประทานแล้วจะก่อให้เกิดทุกข์จึงหลีกเลี่ยงในอาหารนั้นเสีย ตลอดเครื่องคัมต่างๆ ก็เช่นกัน เห็นญาติโยมนำมา

ถวายก็ฉันเอาๆ ไม่เข้าใจไม่สนใจว่าสิ่งนั้นควรฉัน หรือไม่ควรฉัน จะผิดศีลผิดธรรมอะไรไม่สนใจ ขอให้ข้าพเจ้าได้อิมท้องก็เป็นพอในกาลิก ๔ เช่น ยวกาลิก ยามกาลิก สัตตหาลิก ยาวชีวิก กาลิกสี่นี้สำหรับพระณเระจะเป็นผู้ปฏิบัติตามเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ตรัสไว้ดีแล้ว เพื่อให้พระณเระได้เลือกเฟ้นฉันให้ถูกกับพระธรรมวินัยไม่ให้ฉันตามความอยากของตัวเอง เมื่อมีญาติโยมนำสิ่งของมาถวายก็ให้พิจารณาก่อนว่าของนี้ควรรับได้หรือรับไม่ได้ เมื่อรับแล้วก็ต้องรู้จักว่าอะไรควรฉันในกาลไหน อย่างไร ต้องเลือกเฟ้นให้เป็น ต้องศึกษาธรรมวินัยให้เข้าใจในสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงห้าม และให้ทำตามในสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ญาติโยมผู้นำปัจจัยสี่มาถวายพระก็ควรจะรู้เอาไว้ว่าสิ่งใดควรถวายในเวลาไหน อย่าเอาความมักง่ายเข้าว่า จึงทำให้พระผิดศีลผิดธรรมไป พระก็มีความต่างพร้อยในศีล ในธรรม ไม่มีความบริสุทธิ์ผุดผ่องตามที่เราต้องการนี้ก็เพราะญาติโยมทำให้พระผิดศีลผิดธรรม มีความเศร้าหมองเองมิใช่หรือ ฆราวาสทั้งหลายเลี้ยงชีวิตในความบริสุทธิ์ ให้ได้มาด้วยความชอบธรรมไม่ไปบังคับขู่เข็ญแย่งชิงฆ่าตีเอาเนื้อเขามาเลี้ยงชีวิตของตัวเอง ไม่ขโมยลักลิ่งของของคนอื่นมาเลี้ยงชีวิตของตัวเอง ผู้มีปัญญาผู้มีหิริธรรมย่อมเลือกเฟ้นทำในสิ่งที่มีประโยชน์ หลีกเลี้ยงในสิ่งที่เป็นโทษผิดศีลผิดธรรมเสีย

วាយามวิจยะ การเลือกเฟ้นในความเพียรพยายาม ความเพียรนั้นเป็นได้ทั้งดีและไม่ดี เป็นได้ทั้งถูกและผิด ถ้าเป็นความเพียรของคนพาลก็จะเพียรทำในสิ่งที่ชั่วอยู่เรื่อยไป ถ้าความเพียรของหมู่อาบศฤงษีชีไพร ก็จะเพียรทำในทางสมาธิ จะให้จิตมีความสงบเยือกเย็น ให้จิตมีความสุขความสบาย ความเพียรแบบฤงษีนี้ ชาวพุทธก็เลียนแบบวิธีทำ ความเพียรของพวกดาบศฤงษีเป็นจำนวนมากทีเดียวเพราะเป็นวิธีที่ทำได้ง่าย และได้รับผลเกิดขึ้นได้ทันอกทันใจ ทำให้เกิดความตื่นเต็นในอาการของจิตที่เกิดขึ้นเห็นอย่างนั้นเห็นอย่างนี้ คนที่ไม่เห็นก็อยากจะเห็น วิธีทำความเพียรอย่างนี้กำลังจะกลบกลืนในวิธีความเพียรของพระพุทธเจ้าให้หมดไป จะไม่มีใครเข้าใจในหลักความเพียรเดิมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเอาไว้ คิดว่าคงไม่นานนัก หลักความเพียรเดิมของพระพุทธเจ้าก็สูญสลายไป นี้ก็เพราะความเพียรของพวกดาบศฤงษีมีบทบาทสูงมากในขณะนี้ ในมุมไหนของประเทศไทย จะให้ความสนใจในความเพียรของพวกดาบศฤงษีกันทั้งนั้น แม้แต่ในต่างประเทศก็มีความนิยมฝึกความเพียรแบบฤงษีนี้เช่นกัน ความเพียรเดิมที่เป็นอุบายวิธีที่จะทำให้ปฏิบัติได้ถูกต้อง ได้เข้าสู่กระแสแห่งมรรคผลนิพพานนั้นแทบจะไม่มีผู้สอน

กันเลย เมื่อไม่มีผู้สอนก็ไม่มีผู้ปฏิบัติ ความเพียรพยายามที่จะเข้ากระแสโลกนี้ให้พ้นไปก็ จะหมดความหมาย ในไม่ช้าก็จะไม่มีใครให้ความสนใจในการปฏิบัตินี้เลย

วាយามวิจยะ   การเลือกเฟ้นความเพียรมาปฏิบัติให้ถูกตามแนวทางของ พระพุทธเจ้าและพระอริยเจ้าได้นั้น ต้องศึกษาประวัติของพระอริยเจ้าให้เข้าใจ ความ เพียรพยายามทำลายอาสวะกิเลสตัดค้นหาให้หมดไปจากใจ เพียรพยายามฝึกใจให้เกิดเป็น สัมมาวายาโม ให้เกิดเป็นความเพียรชอบนั้น ผู้นั้นต้องฝึกสติปัญญาให้มีความฉลาดรอบ รู้ในความเพียรนั้นๆ ให้ชัดเจน ความเพียรใดเป็นไปในลัทธิของพวกเขาตบสตาษี ความ เพียรใดเป็นไปในคำสอนของพระพุทธเจ้าต้องมีวิจยะ มีสติปัญญาในการเลือกเฟ้นมี เหตุผลในการตัดสินใจได้ ว่าอุบายวิธีนี้เป็นวิธีที่พระพุทธเจ้าได้สอนพระสาวกได้บรรลุ มรรคผลนิพพานมาแล้ว เราต้องเลือกเอาอุบายวิธีนั้นมาเป็นหลักประกอบความเพียร ให้แก่ตัวเอง หลักความเพียรที่พระพุทธเจ้าได้เอามาสอนพุทธบริษัทนั้น เป็นหลักของ สติปัญญา ถ้าความเพียรใดไม่มีสติปัญญาเป็นองค์ประกอบแล้ว ความเพียรนั้นไม่ถูกต้อง ตามคำสอนของพระพุทธเจ้าเลย ไม่เป็นไปในความเพียรชอบแต่อย่างใด ฉะนั้น ความ เพียรชอบต้องมาจากปัญญาความเห็นชอบ ปัญญาความเห็นชอบกับความเพียรชอบจึง เป็นของคู่กันจะแยกกันไม่ได้ต้องเพียรพยายามละความเห็นผิด ให้เกิดความเห็นที่ถูกต้อง ความคิดผิดให้เกิดความคิดถูก เพียรพยายามละในคำพูดที่ผิดให้เกิดเป็นคำพูดที่ถูกต้อง เพียร พยายามละในการทำอะไรที่ผิดๆ ให้เกิดความเข้าใจในการทำถูก เพียรพยายามละในวิธี เลี้ยงชีวิตผิดให้รู้ในวิธีเลี้ยงชีวิตให้ถูก พยายามละในความเพียรที่ผิดๆ ให้ใฝ่ใจในความ เพียรที่ถูกต้องให้มากขึ้น เพียรพยายามละในความระลึกลงในทางที่ผิดๆ ให้ฝึกใจได้ระลึกลงในทาง ที่ถูกต้อง เพียรพยายามละในวิธีความตั้งใจมั่นที่ผิดๆ ให้มาฝึกในวิธีตั้งใจมั่นให้ถูก ความ เพียรนี้จึงเป็นวิธีที่ถูกต้องอย่างแท้จริงของพระพุทธเจ้า

สติวิจยะ การเลือกเฟ้นในความระลึกลงใจนั้น ต้องฝึกให้มีความระลึกลงไปในทาง ที่ไม่ให้เกิดโทษ ถ้าระลึกลงไปในกามคุณอยู่บ่อยๆ ใจก็จะค่อยเอนเอียงไปในความรัก ถ้าฝึก ระลึกลงในสิ่งที่ไม่เที่ยงอยู่บ่อยๆ ใจก็จะค่อยรู้เห็นตามในสิ่งที่ไม่เที่ยงนั้นๆ ไป ถ้าฝึกใจให้ มีความระลึกลงในเรื่องความทุกข์อยู่บ่อยๆ ใจก็จะเกิดความรู้เห็นความทุกข์ใจความทุกข์ ภายนี้ไปความระลึกลงรู้ว่าไม่มีอะไรเป็นตัวตนของเราอยู่บ่อยๆ ใจก็จะค่อยปล่อยวางใน ความยึดมั่นถือมั่นในอัตตาตัวตนไปได้ ถ้าระลึกลงว่าไม่มีอะไรเป็นของเรา ความโลภในสิ่ง นั้นก็จะลดน้อยลงเช่นกัน ความเห็นว่าไม่มีสิ่งใดเป็นตนและของของตนอยู่อย่างนี้ใจก็จะ

ไม่มีความผูกพันในสิ่งใดๆ ไม่มีความกังวลว่าสิ่งนั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร แม้แต่ความทุกข์กายความทุกข์ใจเกิดขึ้น ก็ระลึกได้ว่าสภาพความเป็นจริงมันต้องเป็นอยู่อย่างนี้ มีความระลึกรู้เท่าทันต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น สติวิจยะ ต้องมีสติปัญญาเลือกระลึก อยู่ตามหลักความเป็นจริงให้มาก ระลึกถึงความแก่ ระลึกถึงความเจ็บไข้ได้ป่วย และ ระลึกถึงความตายอันจะเกิดขึ้นแก่ตัวเอง ระลึกถึงบุญกุศลที่สร้างไว้แล้ว ระลึกในการ รักษาศีล ระลึกในการภาวนาปฏิบัติปรารถนาความเพียรอยู่เสมอ สติหมายถึงความระลึกได้ วิจยะ หมายถึงการเลือกเฟ้น ถ้าพูดรวมกันก็เลือกเฟ้นในสิ่งนั้นๆ มาระลึกรู้นั่นเอง ระลึก รู้ในความเห็นของตัวเองว่าเรามีความเห็นผิดหรือความเห็นถูก เรามีความคิดผิดหรือ ความคิดถูกระลึกรู้ในคำพูดของตัวเอง ก่อนจะพูดก็ระลึกได้ในคำที่จะพูด ในขณะที่พูดอยู่ ก็ระลึกได้ว่าเราพูดในเรื่องอะไรหรือพูดไปแล้วก็ระลึกทบทวนดูคำพูดของตัวเอง และ รับผิดชอบคำพูดของตัวเอง ระลึกในการทำงานที่ทำว่างานนั้นเป็นประโยชน์และเป็นโทษ ให้แก่ตัวเองและคนอื่นอย่างไร ระลึกรู้ในปัจจัยสี่ที่นำมาเลี้ยงชีวิตว่าผิดศีลผิดธรรม หรือไม่ ระลึกรู้ในความเพียรของตัวเองอยู่เสมอ วันคืนผ่านไปๆ ชีวิตเราก็ผ่านไปๆ ขณะนี้ เรามีความเพียรอะไรที่จะต้องปฏิบัติ ระลึกรู้ใจของตัวเองอยู่เสมอ ว่าใจมีอารมณ์อะไรที่ จะต้องละ ใจมีความโลภะ ใจมีโทสะ ใจมีโมหะ ใจมีราคะอย่างไร จะแก้ไขด้วยหมวด ธรรมอะไร ต้องระลึกรู้ใจตัวเองอยู่เสมอ

สมาธิวิจยะ ผู้ภาวนาปฏิบัติต้องรู้จักการเลือกในความตั้งมั่นของใจให้เป็น ว่าใจ ตั้งมั่นอย่างไรผิด ใจตั้งมั่นอย่างไรถูก ความสงบของใจอย่างไรผิด ความสงบของใจ อย่างไรถูก ต้องเลือกเฟ้นดูให้รู้เห็นใจตั้งมั่นเป็นสัมมาทักขุ ใจตั้งมั่นเป็นมิฉนทักขุ ใจสงบ เป็นสัมมาทักขุ ใจสงบเป็นมิฉนทักขุ วิจยะ การเลือกเฟ้นนี้เอง จึงเป็นคู่กับปัญญาความรอบ รู้ได้เป็นอย่างดี จึงเรียกว่า ปัญญาวิจยะ เลือกเฟ้นในสิ่งใดต้องใช้ปัญญารอบรู้ในสิ่งนั้นๆ ให้ชัดเจน การทำสมาธิอย่างไร ก็ต้องมีปัญญาความรอบรู้เลือกเฟ้นดูในสมาธินั้นๆ เรียกว่าปัญญาความเห็นชอบในวิธีทำสมาธิ พิจารณาให้เข้าใจว่า การทำสมาธิอย่างนี้ ถูกต้องแล้วจึงทำ ถ้าเลือกเฟ้นในการทำสมาธิให้ถูกต้องแล้วก็จะเกิดเป็นสัมมาสมาธิ ความตั้งใจมั่นถูกต้องชอบธรรม ถ้าทำสมาธิที่ไม่ถูกต้อง ก็จะเกิดเป็นมิฉนสมาธิไป ที่ เรียกว่า วิปัสสนูปกิเลสนั่นเอง วิปัสสนูปกิเลสเกิดขึ้นจากมิฉนสมาธิ มิฉนสมาธิเกิดขึ้น จากมิฉนทักขุ ความเห็นผิดเป็นต้นเหตุ ฉะนั้นผู้ภาวนาปฏิบัติต้องศึกษาในวิธีทำสมาธิ ให้ดี ปัญญาวิจยะ มีความรอบรู้ในการเลือกเฟ้นในอุบายให้ถูกต้องตามแนวทางของหลัก

สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบให้ถูกต้อง ถ้าตั้งหลักความเห็นชอบได้แล้วทำสมาธิก็จะเป็น สัมมาสมาธิ เป็นทางตรงเข้าสู่วิปัสสนา และตรงเข้าสู่วิปัสสนาญาณ มรรคผล นิพพานก็ จะเปิดรับทันที การภาวนาปฏิบัติถ้าตั้งหลักสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบถูกต้องแล้ว อันคับ ต่อไปจะไม่มีปัญหาในการปฏิบัติแต่อย่างใด จะเป็นไปในความเห็นชอบนี้ทั้งหมด

สมาธิ ความสงบวิธีหนึ่งที่ข้าพเจ้าจะอธิบายต่อไปนี้ ขอให้ท่านผู้อ่านจงอ่านให้ สดุดีวิธี แล้วนำมาพิจารณาด้วยเหตุผลว่าจะเป็นจริงตามนี้หรือไม่ ในหลักฐานที่มาก็มีอยู่ แต่ไม่ได้นำมาเอามาตีแผ่ให้กว้างขวาง ผู้ปฏิบัติก็เลยไม่เข้าใจในหลักการและวิธีการของ ความสงบนี้ ในความหมายคำว่าสงบนั้นคือจิตไม่กระเพื่อมตามอารมณ์ เพราะมีความ รอบรู้ในเหตุปัจจัยที่จะให้เกิดเป็นอารมณ์อยู่แล้ว นั่นคือใช้สติปัญญาอบรมใจสอนใจให้มี ความรอบรู้เท่าทันในเหตุการณ์นี้ไว้ล่วงหน้า และรอบรู้ในเหตุปัจจัยที่จะทำให้เกิดปัญหา และรอบรู้ในวิธีแก้ปัญหาก็ได้ ไม่ปล่อยให้เกิดปัญหาเรื้อรังฝังใจจนลึ้มตัว ไม่ปล่อยให้จิตตั้ง ไปตามกิเลสตัณหา เกิดการปรุงแต่งเป็นสังขารไปตามสมมุตินั้นๆ เรียกว่า มีสติระลึกรู้เท่าทันต่อเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น เหมือนรู้ว่าไฟกำลังก่อตัวขึ้นในที่นี้ก็รีบดับเสีย หรือ ไฟ ได้ลุกขึ้นแล้วสาดน้ำเข้าไปไฟก็จะดับในทันที นี่ฉันใด เมื่อมีเหตุปัจจัยที่จะทำให้จิตเกิด ความลุ่มหลงก็มีสติระลึกรู้ให้เท่าทัน หรือใช้ปัญญาพิจารณาในเหตุปัจจัยที่ทำให้จิต กระเพื่อมตามอารมณ์อยู่ให้สงบลงได้ ฉะนั้นใจเมื่อถูกสติปัญญาตัดสายสัมพันธ์ต่อกิเลส ตัณหาอยู่บ่อยๆ ใจก็จะค่อยๆ สงบลงไปได้ สติปัญญาเป็นฉากป้องกันห้ามใจไม่ให้ไป มั่วอยู่กับเหตุที่จะให้เกิดกิเลสตัณหาและไม่สร้างเหตุปัจจัยที่จะทำให้เกิดเป็นอารมณ์แห่ง ความรักความใคร่เกิดขึ้น เหมือนกับไฟและเชื้อของไฟ ถ้าแยกออกจากกันคนละที่ไป แล้ว ไฟและเชื้อของไฟก็ไม่มีสื่อโยงหากันไฟก็จะดับไปเอง นี่ฉันใด ใจกับเหตุที่จะทำ ให้เกิดอารมณ์แห่งความรักความหลง เมื่อมีสติปัญญาครอบรู้อยู่ พิจารณาอยู่ ใจกับเหตุที่ จะให้เกิดความรักความใคร่ ก็จะค่อยหมดสภาพไป นี่คืออุบายฝึกใจให้สงบด้วย สติปัญญา วิธีนี้เป็นหลักประกันในระยะสั้นและระยะยาวได้เป็นอย่างดีเป็นวิธีปกป้องใจ ไม่ให้กระเพื่อมไปตามอารมณ์ของกิเลสตัณหา เรียกว่าใจมีความสงบอยู่ด้วยสติปัญญา นั้นเอง

ใจ เมื่อสติปัญญาอบรมดีแล้วนำความสงบสุขมาให้ ไม่ไปมั่วสุมวุ่นวายอยู่กับรูป เสียงกลิ่นรสโผฏฐัพพะที่น่ารักใคร่พอใจ ถึงตาจะสัมผัสในรูปหูสัมผัสในเสียงก็รู้ที่อยู่ว่า สัมผัสเท่านั้น หรือสัมผัสเพียงรู้เรื่องกันในความหมาย การสื่อต่อกันในระหว่างตากับรูป

หูกับเสียงนั้นเป็นธรรมชาติที่โลกนี้มีต่อกันมาจะห้ามตากับรูป หูกับเสียงไม่ให้สัมผัสกันนั้นไม่ได้เลย จมูกกับกลิ่น ลิ้นกับรส โผฏฐัพพะจะห้ามไม่ให้สัมผัสกับสิ่งภายนอกนั้นไม่ได้เช่นกัน เพราะเป็นของคู่กันอยู่กับโลกนี้โดยธรรมชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สัมผัสเป็นสื่อในความหมายซึ่งกันและกันไปตามสมมุติโลกที่มีต่อกัน ถ้าอายตนะภายในอายตนะภายนอกไม่สัมผัสกัน มนุษย์ทั้งหลายในโลกนี้จะไม่รู้ภาษาและความหมายอะไรต่อกันแต่อย่างใด แม้แต่สัตว์ต่อสัตว์หรือมนุษย์ต่อมนุษย์ก็ต้องมีสื่อความสัมผัสในอายตนะต่อกันจึงรู้เรื่องกันและอยู่ร่วมกันได้ การสัมผัสอย่างนี้ยังไม่เกิดเป็นพิษภัยต่อกันแต่อย่างใด คำว่าสำรวมผู้ปฏิบัติต้องมีสติปัญญาในการตีความให้ถูกกับความหมาย มิใช่ที่ว่าสำรวม แปลว่าทุกคนจะต้องปิดตา ปิดหู ปิดจมูก ปิดลิ้น ปิดกาย และปิดใจ ไม่ให้ออกไปสัมผัสต่อสิ่งภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ รัชมารมณฺ์ แต่อย่างใด ถ้าเป็นในลักษณะนี้การตีความหมายในคำว่าสำรวมย่อมผิดไป

ในคำว่าสำรวม ความหมายคือไม่ให้ใจไปเกิดความรักความชอบ ไม่ให้ใจไปเกิด ความเกลียด ความชังในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เหล่านี้ให้ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่สัตว์โลกมีความสื่อสารต่อกันเท่านั้น ถ้าสำรวมใจได้อย่างนี้เป็นปกติแล้ว นั้นแลชื่อว่าจิตมีความสงบ ไม่กระเพื่อมไปตามกระแสของโลก ไม่เกิดความรักหลงชังหลงโกรธหลงเกลียดต่อสิ่งใดๆ นั้นเรียกว่าเป็นผู้รู้เท่าทันตามความเป็นอยู่ของโลก ความเป็นจริงของโลกมีความเป็นอยู่อย่างไร ย่อมมีความรู้ความเข้าใจในเหตุการณ์ของโลกนี้ได้ดี ในโลกนี้มีความเป็นมาอย่างไร มีความเป็นอยู่อย่างไร และมีความเป็นไปอย่างไร สติปัญญา มีความรอบรู้โลกนี้ทั้งหมด ดังคำว่า นตฺถิ โลเก รโหณาม ความลับไม่มีในโลก คำว่าความลับ ก็ต้องตีความให้ตรงกับความหมาย มิใช่ว่าจะตีความหมายเพียงนิทานว่าร้ายต่อกันแล้วความลับนั้นปิดอยู่ไม่ได้ วันหนึ่งข้างหน้าความลับก็ย่อมเปิดเผยขึ้นมาให้สาธารณชนได้รู้กัน การตีความเพียงเท่านี้ไม่พอ คำว่าความลับหมายถึงความลึกลับซ่อนเร้น ที่เป็นมายาหลอกใจให้เกิดความลุ่มหลง ปิดบังอำพรางความจริงอยู่ในตัวมันเอง ดูภายนอกสดใสงดงามน่าสัมผัส ดูภายในสกปรกโสโครกเป็นซากศพเน่า ดูภายนอกเหมือนรสหวาน ดูภายในเจือด้วยยาพิษ โบราณว่า เสือซ่อนเล็บ ดูผิวเผินจะไม่เห็นเล็บเสือ เมื่อโกรธขึ้นมาเมื่อไร เล็บจะออกมาให้เห็นเมื่อนั้น ความลับในโลกนี้ก็เช่นกันตามปกติโลกนี้ก็น่าอยู่น่าอาศัย ดูอะไรก็มีแต่ความสดใสสวยงามน่าสัมผัส มีความงามอนเหมือนนราช

รตนี้เป็นเพียงแสงเสียดสี เป็นความลับให้คนเขลาแหวะซ้องอยู่ผู้มีสติปัญญาที่ฉลาดรอบรู้หาซ้องอยู่ไม่ นั่นคือใจมีความสงบดีแล้วจะไม่หลงติดอยู่ในสิ่งใดๆ ในโลกนี้เลย

ฉะนั้นผู้ปฏิบัติก็พอจะเข้าใจแล้วว่า ความสงบนั้นมีสองอย่าง ๑.ความสงบเกิดขึ้นจากการนิกคัมภริกรรมทำสมาธิ ๒.ความสงบเกิดขึ้นจากสติปัญญาดังที่ได้อธิบายผ่านมาแล้ว ส่วนความสงบจากการนิกคัมภริกรรมทำสมาธิ เป็นเพียงความสงบฉาบฉวยแก้ปัญหาเฉพาะหน้า หรือเรียกว่าหาวิธีหลบปัญหาได้ชั่วคราว เป็นหลักภวานาของผู้มีปัญญาอ่อนไม่กล้าเผชิญต่อปัญหา ไม่กล้าสู้ต่อปัญหาที่ตัวเองสร้างขึ้นมา ตัวเองสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นได้แต่ไม่ยอมแก้ปัญหาของตัวเอง หาที่หลบซ่อนตัวอยู่ในความสงบของสมาธิอยู่เรื่อยไป ออกจากสมาธิแล้วก็มา สร้างปัญหาใหม่เพิ่มเติมต่อไป จะเข้าใจว่าเมื่อทำสมาธิให้จิตมีความสงบได้แล้วจะแก้ปัญหาได้ นี่คือการเข้าใจผิดเป็นอย่างมากทีเดียว เพราะการทำสมาธิให้จิตมีความสงบมิใช่เป็นวิธีแก้ปัญหาแต่อย่างใด แต่เป็นวิธีที่จะสะสมปัญหาให้เกิดมากขึ้น มีทั้งปัญหาอย่างหยาบ และปัญหาอย่างละเอียดสุดในสมาธินั้นๆ ตลอดไป ถ้าจิตลุล่วงถึงขั้นรูปฌาน อนุฌานไปแล้ว ในยุคนี้จะไม่มีการแก้ไขให้ได้อีกแล้ว มีแต่จะจมดิ่งปักใจหลงอยู่ในความสุขนั้นๆ จนลืมตัว นี่แลจึงเรียกว่าสร้างปัญหาขั้นละเอียดให้เกิดขึ้นแก่ตัวเอง ที่ว่าจิตมีความสงบเป็นสมาธิดีแล้วจะเกิดปัญญานั้นนั้น ข้าพเจ้าก็ขอพูดเลยว่าเป็นเรื่องเพ้อฝัน ที่จริงนั้นจะตรงกันข้าม นั่นคือจิตมีความสงบลึกมากเท่าไร ปัญญาที่จะหมดจดหายไปทันที มีแต่อุเบกขา ใจวางเฉยอยู่ตลอดเวลาเท่านั้นเอง

ที่ว่าจิตมีความสงบเป็นสมาธิดีแล้วปัญญาย่อมเกิดขึ้นนั้น ให้ท่านได้ศึกษาประวัติของพระอริยเจ้าในสมัยครั้งพุทธกาลดูบ้าง เช่น ปัญจวัคคีย์ทั้งห้าภิกษุวัคคีย์ ๓๐ ท่านชฎิลสามพี่น้อง พร้อมทั้งบริวารหนึ่งพันท่าน และพระสาวกองค์อื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก แม้องค์สุดท้ายชื่อว่า สุภททปริพาชก ก็ดี ไม่มีองค์ไหนเลยที่ทำสมาธิให้จิตสงบแล้วปัญญาเกิดขึ้นเอง ผู้จะบรรลुरुธรรมทุกท่านต้องมีปัญญา ความเห็นชอบทั้งนั้น แม้จะทำสมาธิก็ต้องศึกษาในวิธีทำสมาธิให้เข้าใจ ถ้าไม่ศึกษาจะทำสมาธิได้อย่างไร ข้าพเจ้าเคยได้ศึกษาประวัติของพระอริยเจ้าในระดับปัญญาวิมุตติและเจโตวิมุตติมาแล้ว ไม่เห็นองค์ไหนเลยมีปัญหาเกิดขึ้นจากสมาธิแต่อย่างใด หรือจะอ้างถึงพระจุฬปินถกนั้นไม่ได้ เพราะพระจุฬปินถกเป็นผู้มีสติปัญญาเฉียบแหลมมาก่อน มีความฉลาดเข้าใจในวิธีจับผ้าขาวจากพระพุทธเจ้าอธิบายให้ฟังแล้วเป็นอย่างดี ฌราวาสผู้ได้บรรลุป็นพระอริยเจ้าก็มี

จำนวนมาก เช่นบริวารของพระเจ้าพิมพิสารหนึ่งแสนสองหมื่นคน พระพุทธเจ้าก็ไม่ได้
ให้เลิกบำเพ็ญกรรมทำสมาธิก่อนแต่อย่างใด พระองค์อธิบายธรรมให้ฟัง ท่านเหล่านั้นก็ใช้
ปัญญาพิจารณาตามความเป็นจริง และมีความรู้จริงมีความเห็นจริงตามหลักความเป็น
จริง ก็ได้บรรลุผลเป็นพระอรหันต์ไปท่านนั่นเอง ฉะนั้นผู้ที่ยังเข้าใจว่าปัญญา
เกิดขึ้นจากสมาธิอยู่ ให้ไปศึกษาประวัติของพระอรหันต์ในครั้งพุทธกาลดูบ้าง แม้ผู้จะมา
สอนคนอื่นก็ควรไปศึกษาประวัติของพระอรหันต์ในสมัยครั้งพุทธกาลเช่นกันเพื่อจะได้
นำมาสอนคนอื่นให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องต่อไป

สมาธิ

คำสอนของพระพุทธเจ้ามีจำนวนมาก จึงยากที่จะศึกษาให้เกิดความเข้าใจได้
ทั้งหมด หรือได้ศึกษามาแล้วก็ยากที่จะตีความให้ถูกในความหมายได้ คำว่า สมาธิก็ต้อง
ตีความแยกเป็นสองสมาธิด้วยกัน มิใช่จะเหมาเอาว่าสมาธิจะต้องมีคำบริกรรมทุกครั้งไป
ในยุคนี้สมัยนี้ผู้สอนและผู้ภาวนาจะเข้าใจว่าสมาธิคือความสงบเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ที่
จริงแล้ว สมาธิมี ๒ วิธี ๑.สมาธิความตั้งใจมั่น ๒.สมาธิความสงบ สมาธิความสงบนี้ก็
แยกออกเป็นสองวิธีดังที่ได้อธิบายผ่านมาแล้ว สมาธิความตั้งใจมั่นก็มีอุปมาในการ
ปฏิบัติ ๒ วิธีด้วยกัน

๑.ตั้งใจมั่นด้วยการนึกคำบริกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง มีสติระลึกอยู่ในคำ
บริกรรมนั้นๆ อย่างต่อเนื่อง เรียกว่า เอกัคคตารมณ์คือมีสติระลึกอยู่ในอารมณ์ของคำ
บริกรรมเพียงอย่างเดียว ไม่มีความคิดในเรื่องอดีตที่ผ่านไปแล้ว ไม่มีความคิดในเรื่อง
อนาคตที่ยังไม่มาถึง มีจิตคำนึงระลึกอยู่ในปัจจุบัน จะว่าเอกัคคตาคือจิตรวมเป็นหนึ่ง
ก็ลักษณะอย่างนี้ จึงเรียกว่า สมาธิความตั้งใจมั่น ความตั้งใจมั่นนี้ผู้ภาวนา มีความชำนาญ
แล้ว จะเป็นอุปมาเชื่อมโยงสมาธิอย่างอื่น

๒.จะเป็นอุปมาเชื่อมโยงให้เกิดสมาธิความสงบได้ง่าย นั่นคือ อัปนาสมาธิ คือ
ความสงบที่แน่นหนา ไม่มีความหวั่นไหว ไม่มีความรู้สึกต่ออายตนะภายนอก มาสัมผัสแต่
อย่างใด บางคนก็สงบอยู่นาน บางคนก็สงบอยู่ไม่นาน ถ้าจิตมีความสงบอยู่ในลักษณะนี้
อย่างบังคับให้จิตถอนออกจากความสงบอย่างเด็ดขาดให้สงบต่อไปเรื่อยๆ ไม่ต้องกำหนด
กาลเวลา ให้เป็นไปตามนิสัยของแต่ละคนเท่านั้น เมื่อเกิดความอึดตัวในสมาธิความสงบ
แล้วจะถอนออกมาเอง ในช่วงขณะจิตได้ถอนออกจากสมาธิความสงบนี้เองจึงเป็นช่วงที่
สำคัญมากที่สุด ว่าผู้นั้นเคยฝึกสมาธิความตั้งใจมั่นไว้รองรับเอาจากสมาธิความสงบ

หรือไม่ ถ้าไม่ก็น่าเสียดาย เหมือนกับน้ำฝนที่ตกจากชายคาหรือรางน้ำแล้ว ไม่มีโถงรองรับเอาน้ำเก็บไว้เพื่อใช้ให้เกิดประโยชน์ จะปล่อยให้ น้ำนั้นไหลบ่าหายไปหรือซึมหายไปตามพื้นดินนั้นเสีย นี่ฉันใด จิตเมื่อถอนออกจากสมาธิความสงบแล้ว ถ้าไม่มีสมาธิความตั้งใจมั่นมาเป็นตัวรองรับเอาไว้ สมาธิความสงบนั้นก็ตั้งอยู่ได้ไม่นาน เพียงได้รับความสุขใจไม่กี่นาทีที่ชั่วโหมงความสงบในสมาธินั้นก็จะเสื่อมลงๆ เป็นจิตปกติธรรมดาไป เหมือนกับกินน้ำแข็งเพื่อระงับความร้อนจะได้รับความเย็นเพียงขณะ แล้วก็ร้อนขึ้นมาตามเดิมฉันนั้น

ถ้าหากผู้ที่มีความชำนาญในการทำสมาธิ ความตั้งใจมั่นดีแล้ว จะเป็นตัวรองรับของสมาธิ ความสงบได้เป็นอย่างดี จะทำให้สมาธิความสงบเสื่อมช้าลง ฉะนั้นจึงฝึกในสมาธิทั้งสองให้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงต่อกัน เมื่อสมาธิความสงบถอนออกมาอยู่ในขั้นสมาธิความตั้งใจมั่นได้แล้ว กำลังของสมาธิความตั้งใจมั่นก็จะติดต่อกันกับปัญญาได้เป็นอย่างดี นี่ก็เป็นจุดสำคัญเป็นอย่างมากทีเดียว ถ้าหากผู้ที่ไม่เคยฝึกปัญญามาก่อน สมาธิความตั้งใจมั่นก็ทำอะไรไม่ได้ก็หยุดกันเพียงเท่านั้น จึงเป็นทางตันก้าวต่อไปไม่ได้เลย จะทำสมาธิในลักษณะนี้ ก็จะมาหยุดกันเพียงเท่านี้ จึงเรียกว่าสมาธิวังวนเวียนไปมาอยู่ที่เดิมหาทางออกไม่ได้ เหมือนพายเรืออยู่ในสระวนไปมาอยู่ในที่แห่งเดียวนั้นเอง ผู้ภาวนาไม่ก้าวหน้าไปถึงไหนก็เป็นในลักษณะอย่างนี้เอง ฉะนั้นจงฝึกปัญญาไว้ให้ดี เพื่อจะเป็นตัวนำร่องพาสมาธิออกจากทางตัน หรือออกจากการเวียนวนของสมาธินี้ไปได้ มิใช่ว่าจะมาติดอยู่ในสมาธิเพียงอย่างเดียว นั่นคือผู้ที่มีความฉลาดรอบรู้ในวิธีทำสมาธิด้วยสติปัญญา

คำสอนมี ๒ หมวด

ส่วนหนึ่งจากหนังสือ

สัมมาทิฐิ

เล่ม ๒

โดยพระอาจารย์ทูล ชิปปบุญโญ

วัดป่าบ้านค้อ ต.เขื่อน้ำ อ.บ้านฝ่อ จ.อุดรธานี

บทส่งท้าย

พระพุทธเจ้ารู้วิธีที่จะประกาศพระพุทธศาสนาและรู้วิถีภาวนาปฏิบัติ มีวิธีที่รวบรัด เพื่อบรรลุเป็นพระอรหันต์ได้อย่างถูกต้อง ไม่เหมือนลัทธิอื่นๆ ที่ทำกัน พวกดาบศตวรรษลัทธิอื่น เขาทำสมาธิเพื่อให้จิตมีความสงบเพียงอย่างเดียว แต่พระพุทธเจ้าสอนภาวนาปฏิบัติไว้สองหลัก เรียกว่ากรรมฐานสอง นั่นเอง ได้แก่ สมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน การปฏิบัติในกรรมฐานทั้งสองนี้จะเริ่มต้นจากกรรมฐานอะไร ส่วนใหญ่ที่ปฏิบัติกันอยู่ทุกวันนี้ เริ่มจากการปฏิบัติในสมถกรรมฐานที่เรียกว่า สมาธิ ถ้าพิจารณาเหตุผลในครั้งพุทธกาลแล้ว เริ่มการปฏิบัติจากปัญญาก่อนสมาธิ มีมรรค ๘ เป็นหลักฐานยืนยัน พระองค์ได้มองเห็นความมั่นคงในความเห็นเป็นจุดเริ่มต้นเพราะคนเรามีความเห็นที่เป็นมิจฉาทิฐิ มีความเห็นผิดเป็นนิสัย พระองค์ต้องแก้ไขในจุดนี้ก่อน จึงมีหลักการที่ตั้งไว้ตายตัวว่า ประการหนึ่ง สัมมาทิฐิฝึกให้เกิดความเห็นชอบเห็นจริงตามหลักความเป็นจริง ประการที่สอง ฝึกการดำริพิจารณาด้วยปัญญาให้ถูกต้องชอบธรรม ทั้งสองประการนี้ เป็นวิธีปฏิบัติเพื่อให้เปลี่ยนจาก มิจฉาทิฐิ ความเห็นผิด ให้มาเป็น สัมมาทิฐิ มีปัญญาเห็นอย่างชอบธรรมและมีการเปลี่ยนแปลงจาก มิจฉาสังกัปไป การดำริตรตรงในทางที่ผิด ให้มาเป็น สัมมาสังกัปไป ปัญญาฝึกในการดำริพิจารณาให้ถูกต้องตามหลักความเป็นจริงทั้งสองอุบายนี้เป็นหลักยืนตัวในการปฏิบัติขั้นเริ่มต้น ถ้าไม่แก้ไขมิจฉาทิฐิ ความเห็นผิดให้หมดไปจากใจ ถ้ามิจฉาทิฐิ ความเห็นผิดยังฝังลึกอยู่ที่ใจ แล้วรีบด่วน ทำสมาธิ เมื่อทำสมาธิมีจิตสงบได้แล้ว กำลังของสมาธิก็จะเข้าไปเสริมความเห็นผิดก็จะเกิดความเห็นผิดยิ่งๆ ขึ้นไป ที่เรียกว่า มิจฉาสมาธิ ความตั้งใจมั่นที่ผิด จึงเกิดเป็นวิปัสสนา เกิดเป็นวิปัสสนูปกิเลส ที่รู้กันอยู่ในปัจจุบัน

ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงได้วางหลักปัญญาไว้หลายขั้นตอน เริ่มจากสุดมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา สำหรับสุดมยปัญญานั้นเป็นขั้นการศึกษาในภาคปริยัติ ในภาคปริยัตินั้นก็แบ่งการศึกษาออกเป็น ๓ หมวด ได้แก่ หมวดที่หนึ่ง พระสูตร หมายถึง หมวดธรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในตำรา หมวดที่สอง พระวินัย หมายถึง หมวดศีล เริ่มจากศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ และ ศีล ๒๒๗ หมวดที่สาม พระอภิธรรม ว่าด้วยจิต เจตสิก รูปและนิพพาน ปัญญาในอีกระดับหนึ่งคือ จินตามยปัญญาเป็นการศึกษาวิเคราะห์ที่ใคร่ครวญโดยเทียบเคียงคู่ไปกับหลักปริยัติ โดยใช้สติปัญญาไหวพริบเฉพาะตัวที่เกิดจากการสังสมความรู้ความเห็นจากการฟังหรือสนทนาในธรรมกับท่านผู้รู้ ตลอดทั้งที่ได้จากการอ่านศึกษาจากตำรับตำรา แล้วนำมาพิจารณาวิเคราะห์วิจัยแยกแยะด้วยเหตุและผล ให้

เป็นไปตามความเป็นจริงอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เมื่อใจยอมรับความจริง ก็จะยกระดับเข้าสู่ชั้น
ภวนามยปัญญาต่อไป

ในองค์มรรค๘ นั้น แต่ละข้อจะต้องมีปัญหาความเห็นชอบเป็นหลักใหญ่กำกับไว้ทุกข้อ
เพราะปัญญาความเห็นชอบเป็นใหญ่เป็นประธานให้แก่มรรคทั้งหลาย เมื่อย่อมมรรค๘ ลงเป็นหมวด
ศีล สมาธิ และปัญญาแล้ว ในหมวดศีล หมวดสมาธิ ก็ต้องมีปัญญารู้รอบแผลงอยู่ทั้งหมด ถ้าจะ
เรียบเรียงลำดับตามหลักเดิมในองค์มรรคจะออกมาเป็น ปัญญา ศีล และสมาธิ ถ้ามีความสงสัยให้ไป
เปิดดูคำราในข้อธรรมว่าด้วย มรรค๘ ก็แล้วกัน

สุดมยปัญญาจะมีการศึกษาในหมวดปริยัติหมวดศีล และหมวดสมาธินี้ทั้งหมด ส่วนจินตามย
ปัญญาเป็นอุปายในการกลั่นกรองในหมวดธรรมนั้นๆ มาปฏิบัติ ถึงจะเรียนรู้ในธรรมะมาก มีใช้ว่า
จะเอามาปฏิบัติได้ทั้งหมด จึงเป็น รัมมวิจยะ เลือกเฟ้นเอาหมวดธรรมที่จำเป็นเหมาะสมพอที่จะ
ปฏิบัติ ให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในหมวดธรรมนั้นๆ เรียกว่า ปฏิบัติธรรมในสมควรแก่ธรรม เหมือน
ยารักษาโรคถึงยาจะมีอยู่ในบ้านหลายชนิดก็ตาม แต่ก็เลือกเอายาที่จำเป็นเห็นว่า จะรักษาโรคให้
หายไปได้ ให้รู้จักโรคที่มีอาการกำเริบและรู้จักยาที่จะนำมารักษาโรคนั้นๆ เมื่อเอายามาทาหรือ
รับประทาน โรคนั้นก็จะมีการทุเลาและหายไป นี่ฉันใด ผู้ปฏิบัติต้องรู้จักความกำเริบของใจที่เป็นไป
ในกิเลสตัณหาว่าเป็นอย่างไรๆ จึงมีอุปายวิธีเลือกเฟ้นธรรมหมวดนั้นๆ มาปฏิบัติให้ตรงกับใจที่
กำเริบอยู่ จึงเรียกว่า ผู้มีความฉลาดรอบรู้ในการปฏิบัติธรรม ถ้าปฏิบัติอยู่ในลักษณะนี้กิเลสตัณหาที่
พาให้ใจมีความกำเริบในความรักความใคร่ ความพอใจในกามคุณ ก็จะไม่มีความเบาบางไปหรือหมด
จากใจไปเป็นที่สุด ธรรมะใช้สำหรับแก้กิเลสตัณหาโดยตรง แต่ต้องแก้ไขให้ถูกจุดตรงต่อเป้าหมาย ถ้า
ปฏิบัติได้แบบนี้ กิเลส ตัณหา ราคะ โทสะ โมหะ อวิชชาจะหลบตัวอยู่ที่ไหนได้เล่า เพราะสติปัญญา
นำธรรมะเข้าไปชักฟอกชำระอยู่ตลอดเวลา กิเลสตัณหาจะเกาะใจอยู่ได้อย่างไร มีแต่จะสิ้นบรรลัย
หายสาบสูญไป ถ้าปฏิบัติต่อเนื่องอย่างนี้ คุณธรรมที่ยังไม่เคยรู้เห็นมาก่อนว่าเป็นอย่างไร ก็จะได้
สัมผัสด้วยใจในขณะนั้นธรรมที่ไม่เคยรู้ก็จะรู้ ธรรมที่ไม่เคยเห็นก็จะเห็นเป็นปัจเจกตั้ง รู้ได้เฉพาะตัว
เองทันที ไม่มีใครเป็นพยานยืนยันให้ ไม่มีใครจะมาพยากรณ์ให้ จึงเป็นสุทธินิสาธิ ปัจเจกตั้ง ญาณโย
นานยังวิโสชเย ความบริสุทธิ์และไม่บริสุทธิ์ จะรู้เฉพาะตัว คนอื่นหารู้กับเราไม่

ฉะนั้น การปฏิบัติธรรมต้องรู้ตัวเองและรู้หมวดธรรมที่จะนำมาปฏิบัติให้มีความเหมาะสม
เหมือนกันกับวัยเด็ก หรือผู้ใหญ่ที่จะให้หมอรักษาโรค หมอก็ต้องรู้จักว่า เด็กนั้นควรจะให้ยาอย่างไร
ขนาดไหน ผู้ใหญ่ควรจะให้ยาอย่างไรขนาดไหน ถ้าให้ยาไม่ถูกกับโรคก็ยากที่จะหายได้ หรือเด็กที่
ให้ยาแรงเกินไป ชาติรับไม่ไหวก็ไม่เป็นผลดีอะไร นี่ฉันใด การรู้เห็นในอุปายธรรมปฏิบัติที่ยังไม่
เข้าใจลึกซึ้งพอ ไม่รู้ว่าธรรมะหมวดไหนควรนำมาปฏิบัติก่อน ไม่รู้ว่าธรรมะหมวดไหนควรนำมา
ปฏิบัติทีหลัง ธรรมะหมวดใดจัดอยู่ในหมวดระดับพื้นฐาน ระดับกลางหรือระดับสูง ตลอดทั้งการ
กำหนดขั้นตอนในการปฏิบัติไม่ทราบว่าจะเริ่มต้นอย่างไร แต่อยากบรรลุมรรคผลนิพพาน การ
ปรับตัวเข้าหาธรรมะ หรือเอาธรรมะมาฝึใจตัวเอง ยังไม่เข้ารูปเข้ารอย แต่อยากรู้แจ้งเห็นจริงใน

ธรรมอยากหลุดพ้นจากกระแสของกิเลสตัณหา เข้าใจว่าทำสมาธิให้จิตมีความสงบแล้วจะเกิดปัญญาขึ้นก็เชื่อตามนั้น โดยขาดเหตุผลและหลักฐานมายืนยันว่าในครั้งพุทธกาล มีใครบ้างที่ทำให้จิตสงบเป็นสมาธิแล้วปัญญาเกิดขึ้น ถ้ามีเป็นพระอรหันต์บ้างก็ใครและพระพุทธเจ้าได้สอนหลักดังกล่าวไว้ที่ใด ฉะนั้น การปฏิบัติต้องมีขั้นตอนที่เหมาะสมถูกต้อง อย่าเอาตามความอยากของตัวเอง ในยุคนี้ไม่เหมือนในครั้งพุทธกาล ไม่มีพระพุทธเจ้าให้อุบายธรรมที่จำกัดแก่เราได้ จึงยากที่จะเอาหมวดธรรมนั้นมาปฏิบัติให้ถูกกับจริตของตัวเองได้ จึงค่อยเป็นค่อยไป ให้ปฏิบัติอยู่นิ่งนิยต์ก็แล้วกัน

ส่วนหนึ่งจากหนังสือ

สัมมาทิฐิ

เล่ม ๓

โดยพระอาจารย์ทูล ชิปโปบล โญ

วัดป่าบ้านค้อ ต.เขื่อน้ำ อ.บ้านฝ่อ จ.อุดรธานี

คำสอนมี ๒ หมวด

ในคำสอนของพระพุทธเจ้านั้น พระองค์สอนให้ปฏิบัติตามบุญวาสนาบารมีของคน ถ้าบารมียังไม่พอที่จะได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ได้ พระองค์ก็สอนวิธีการเสริมสร้างบารมีให้มากขึ้น ถ้าผู้มีบารมีพอจะบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ได้ในชาตินี้ พระองค์ก็สอนอุบายในการปฏิบัติเพื่อให้ได้บรรลุธรรมในขั้นนั้นๆ ไป ดังจะได้อธิบายในขั้นตอนดังต่อไปนี้ คำสอนของพระพุทธเจ้าแบ่งออกเป็น ๒ หมวดใหญ่ๆ ด้วยกัน ๑.เป็นคำสอนที่ตามกระแสโลก เรียกว่า กามาวจรกุศล ๒.เป็นคำสอนที่ทวนกระแสโลก คำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งสองวิธีนี้จะมีความแตกต่างกันอย่างไร ให้ท่านผู้อ่านได้พิจารณาในเหตุผล

๑.ที่ว่าคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นไปตามกระแสโลกนั้น พระพุทธเจ้ามีพระญาณล่องลึกสามารถรู้นิสัยบุญวาสนาและบารมีของมนุษย์ได้ทั้งหมด ว่าผู้นั้นมีบารมีพอจะได้เป็นพระอรหันต์ได้หรือไม่ ถ้ารู้ว่าบุญยังน้อยบารมียังไม่พออันธพาลยังไม่แก่ พระองค์ก็สอนในวิธีเสริมสร้างบารมีให้ท่านเหล่านั้นเอาไว้ การบำเพ็ญบุญบารมีอย่างไรเป็นไปเพื่อความเจริญในธรรม เพื่อประโยชน์ตน เพื่อประโยชน์ท่าน พระองค์ก็สอนให้ท่านเหล่านั้นได้ประพฤติปฏิบัติต่อไป และพระองค์ก็สอนในวิธีที่จะนำไปสู่ความหายนะ นำไปสู่ความทุกข์เดือดร้อนในอบายภูมิต่างๆ ในภพชาติต่อไป พระองค์ก็สอนเอาไว้ ความประพฤติทางกายวาจาใจอย่างไรเป็นไปในทางบาปอกุศล พระองค์ก็สอนไว้ทั้งหมด พระองค์สอนด้วยความรัก สอนด้วยความสงสาร ไม่อยากให้กุลบุตรลูกหลานได้ไปตกอยู่ในความทุกข์ยากลำบาก ไม่อยากให้ไปตกนรกน้อยใหญ่ ไม่อยากให้ไปเกิดในภพของเปรต ไม่อยากให้ไปเกิดในภพของสัตว์ดิรัจฉานหรือจะมาเป็นภพชาติของมนุษย์ พระองค์ก็ไม่อยากให้เกิดเป็นมนุษย์วิบัติที่ขาดความสมบูรณ์ เช่น รูปร่างกลางตัวไม่สมประกอบดังที่ได้เห็นกันในที่ทั่วไปหรือรูปร่างสมประกอบอยู่ก็ตาม แต่ผลของกรรมที่ตามสนองอยู่ก็ได้รับผลกระทบต่อไป ดังเห็นได้ในทั่วทุก

ประเทศเป็นที่น่าเวทียิ่งนัก นั่นคือกรรมได้ชั้ตทอดให้ได้ไปเกิดในที่เช่นนั้น เรียกว่ากรรมปิดบัง ในลักษณะนี้จะมีอยู่ทั่วประเทศในโลกนี้ แต่จะมีมากน้อยต่างกันเท่านั้น ในภพชาติอย่างนี้ พระองค์ก็มีความเมตตาสงสาร แต่ก็เหลือวิสัยเพราะเขาเหล่านั้นชอบทำตามใจตัวเองในทางชั่ว เขาก็จะได้รับผลชั่วต่อไป

พระพุทธเจ้าพยายามทุกอย่างเพื่อปกป้องไม่ให้คนทำความชั่ว แต่ก็ปกป้องได้เฉพาะผู้มีสติปัญญาที่ดี มีความละเอียดในการทำบาปอกุศล เป็นผู้ที่เชื่อผลของกรรมดีกรรมชั่วว่าให้ผลกับผู้กระทำเท่านั้น และผู้นั้นก็จะเลิกทำแต่กรรมดีตลอดไป เช่น ทาน ศีล ภาวนา เป็นต้น กรรมดีนี้เองจะเป็นเกราะกำบังไม่ให้กรรมชั่วอย่างอื่นเกิดขึ้นได้ กรรมดีทั้งหมดที่เราได้บำเพ็ญไว้ดีแล้ว จะไปเกิดในภพไหนชาติใดจะไม่ตกต่ำในภพชาตินั้นๆ ในการเวียนว่ายเกิดตายในโลกนี้อยู่ บุญบารมีนี้จะคลบบันดาลให้เราได้ไปเกิดในยุคพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งในชาติหน้า เราก็จะได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าองค์นั้นๆ แล้วก็จะเกิดดวงตาเห็นธรรมรู้แจ้งเห็นจริงในธรรม เราก็จะได้บรรลุมรรคผลนิพพาน จึงเป็นการสิ้นสุดในภพชาติทั้งหลาย ไม่ได้เวียนว่ายเกิดตายในภพน้อยภพใหญ่อีกต่อไป นี่คือการสอนของพระพุทธเจ้าในชั้นกามาจรกุตล พระองค์สอนให้คนละในการทำความชั่ว พุศชั้ว และสอนให้ละสมิจาภิฏฐิ ความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม และสอนให้บำเพ็ญบุญกุศลให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท ชาติชีวิตที่เรามีอยู่จะทำให้ประโยชน์อย่างเต็มที่ อย่าอ้างกาลเวลาในการสร้างบุญกุศล และอย่าอ้างกาลเวลาว่าเรายังมีวัยยังน้อยอยู่ เพราะความตายไม่เลือกวัยหนุ่มวัยแก่และวัยชรา ฉะนั้นต้องตั้งใจบำเพ็ญกุศลเสียนับแต่บัดนี้เป็นต้นไป

๒.อีกคำสอนหนึ่ง เมื่อพระองค์ยังทรงมีพระชนม์ชีพอยู่ พระองค์มีพระญาณหยั่งรู้ในบุญบารมีของมวลหมู่มนุษย์ได้อย่างถูกต้อง ว่าท่านผู้นี้มีบารมีพอที่จะได้บรรลุมรรคผลนิพพานได้ในชั้นใดชั้นหนึ่ง พระองค์ก็จะแสดงธรรมโปรดให้ท่านเหล่านั้นได้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในธรรม อย่างน้อยจะได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าชั้นโสดาบัน เป็นพระอริยเจ้าชั้นสกิทาคามี เป็นพระอริยเจ้าชั้นอนาคามี หรือผู้ที่ได้สร้างบารมีมาอย่างสมบูรณ์แล้วก็จะได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ เข้าสู่พระนิพพานตามพระพุทธเจ้าไป เมื่อมาถึงในสมัยนี้ พระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว แต่พระองค์ก็ได้วางแนวทางที่จะเข้ากระแสพระนิพพานไว้ให้แก่พวกเรา และเป็นแนวทางที่พระพุทธเจ้าได้อธิบายไว้ อย่างชัดเจนทีเดียว เป็นแนวทางตรงที่สุด ถ้าผู้ปฏิบัติมีความตั้งใจจริงและมีความเชื่อมั่นว่าแนวทางนี้เป็นแนวทางของพระพุทธเจ้าและพระอริยเจ้าทั้งหลายได้ปฏิบัติผ่านพ้นเข้าสู่พระนิพพานไปแล้วไม่มีความกังขาลังเล ไม่มีความสงสัยลุ่มคล้ำ มีความมั่นใจอย่างเต็มที่ มีความเชื่อมั่นว่าตรงที่สุดและถูกต้องที่สุดแล้ว นั้นแลจึงจะทุ่มเทความพากเพียรลงไปได้เต็มที่ พร้อมทั้งบารมีก็ให้การสนับสนุน มรรคผลนิพพานก็จะเปิดรับทันที นี่คือนักปฏิบัติที่มีความเด็ดเดี่ยวกล้าหาญในการตัดสินใจ เป็นผู้ไม่มีภาระห่วงใยกับสิ่งใดๆ ในโลกนี้ เพราะท่านมีสติปัญญาเป็นอาวุธอยู่ในตัวจะไปกลัวอะไร ไม่มี

สิ่งใดมาขัดขวางปิดบังสติปัญญาได้เลย สติปัญญาจะฟันฝ่าอุปสรรคให้แตกกระจายไป ก็เลศตัณหาน้อยใหญ่จะมาใช้เล่ห์เหลี่ยมหลอกใจอย่างไรได้ ก็จะไม่หลงอีกต่อไป

ในยุคนี้สมัยนี้ผู้ที่ตีความให้เป็นไปตามแนวทางเดิมของพระพุทธเจ้านั้นอาจจะมีความแตกต่างกันไปใครจะตีความถูกต้องตามแนวทางเดิมของพระพุทธเจ้าหรือผู้ตีความที่แตกต่างกันไม่ เป็นไปตามแนวทางเดิมของพระพุทธเจ้า ก็ถือว่าตัวใครตัวมัน และการปฏิบัติก็เป็นตัวใครตัวมัน เช่นกัน ใครตีความถูกต้องก็ปฏิบัติถูกไป ใครตีความผิดก็ปฏิบัติผิดไป ใครๆ ก็มีความมุ่งหมายไปในทิศทางเดียวกันนั่นคือความพ้นทุกข์เหมือนกัน ใครจะทำได้หรือไม่ได้อย่างไรก็ให้อยู่ในความพยายามของแต่ละบุคคลไป แนวทางที่จะให้พ้นไปจากวัฏสงสารนี้มีเส้นเดียวเท่านั้น กระแสธรรมที่จะเกิดขึ้นกับพระอรหันต์ก็มีสายเดียวเช่นกัน ใครจับเส้นทางเดิมของพระพุทธเจ้าได้ ก็จะเป็นผู้เข้ากระแสธรรมแห่งมรรคผลนิพพานไป ฉะนั้นการตีความให้ถูกต้องกับความหมายเดิมของพระพุทธเจ้านั้น ในยุคนี้สมัยนี้พูดกันไปตามคนละวิธีกัน เช่นคำว่าวิปัสสนา เป็นต้น เพียงเท่านี้ก็ตีความหมายกันไปคนละอย่างและปฏิบัติไปคนละวิธีกัน แม้แต่มรรค๘ ที่เป็นหัวใจสำคัญในภาคปฏิบัติ ก็ตีความหมายไปต่างกัน ทั้งที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ดีแล้ว และวางแนวทางไว้ตรงมรรคผลนิพพานที่สุดแล้ว เช่น สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปो นี้เป็นหลักของปัญญาที่ตายตัว สัมมาวาจา สัมมากัมมัฏโธ สัมมาอาชีโว นี้ก็เป็นหลักของหมวดศีลที่ชัดเจนทีเดียว สัมมาวาโย สัมมาสมาธิ นี้ก็เป็นหลักของหมวดสมาธิ การปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามหลักเดิมของพระพุทธเจ้า ก็จะเป็นไปในรูปแบบ ปัญญา ศีล สมาธิ นั้นเอง

ส่วนการศึกษาจะออกมาในรูปแบบ ศีล สมาธิ ปัญญา ก็ไม่มีปัญหาอะไร เหมือนกับจับตัวอักษรหรือจับตัวอักษรที่ปรุไว้แล้ว จะจับขึ้นไหนดมาก่อนมาหลังไม่สำคัญ ข้อสำคัญคือการเรียงตัวอักษรและวางอักษรให้ถูกกับตำแหน่ง เพื่อจะอ่านในความหมายให้เข้าใจ ถ้าวางไม่ถูกตำแหน่งแล้วจะอ่านไม่ถูกกับความหมายได้เลย นี่ฉันใด การปฏิบัติในมรรค๘ ถ้าไม่เริ่มจากปัญญาความเห็นชอบเป็นพื้นฐานเอาไว้จะมีปัญหาในการปฏิบัติเป็นอย่างมาก เมื่อมีปัญญาความเห็นชอบถูกต้องดีแล้ว ก็จะเกิดความเห็นชอบในหมวดศีล และจะเกิดความเห็นชอบในหมวดสมาธิต่อไป ฉะนั้นปัญญาความเห็นชอบที่พระพุทธเจ้าได้วางเป็นหลักเกณฑ์เอาไว้อย่างตายตัวแล้ว ก็ควรปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักเดิม เพราะเป็นหลักประกันในการปฏิบัติอย่างถูกต้อง พระพุทธเจ้าได้สอนในวิธีนี้แก่พุทธบริษัททั้งหลายมาแล้ว และได้บรรลุมรรคผลนิพพานไปมีจำนวนมาก ก็เพราะปฏิบัติเริ่มต้นจากปัญญาความเห็นชอบนั่นเอง ฉะนั้นผู้ปฏิบัติทั้งหลายที่เป็นปัญฺฑาชน ควรใช้ความคิดที่มีเหตุผลพิจารณาให้เป็นไปตามหลักความเป็นจริง การปฏิบัติของเราจะเริ่มเข้าสู่กระแสธรรมใกล้ความจริงมากขึ้น ความจริงนี้มีสติปัญญาเท่านั้นจะพาให้จัดรู้เห็นได้ ส่วนอุบายธรรมหมวดอื่นๆ ก็เพียงเป็นอุบายเสริมให้สติปัญญามีกำลัง ฉะนั้น ผู้ปฏิบัติธรรมต้องฝึกใจให้มีความฉลาดรอบรู้ในหลักความเป็นจริงอยู่เสมอ อีกสักวันหนึ่งจะเป็นผู้รู้จริงเห็นจริงด้วยสติปัญญาจากตัวเราเองอย่างแน่นอน